

Zaměstnávání osob s mentálním postižením

Bc. Marie Fialová

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Marie Fialová
Osobní číslo: H20058
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Zaměstnávání osob s mentálním postižením

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti osob s mentálním postižením ve společnosti, systémové podpory při jejich uplatnění na trhu práce a výhod pro zaměstnavatele.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou případové studie.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KOMENDOVÁ, Jana, 2009. Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením. Ostrava: Key Publishing. Právo (Key Publishing). ISBN 9788074180224.

MACH, Petr, 2019. Zákon o sociálních službách: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075522467.

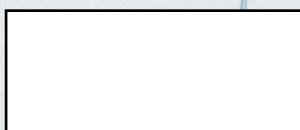
PÖRTNER, Marlis, 2009. Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči. Praha: Portál. ISBN 978807367 5820.

VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH, 2012. Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Vyd. 1. Praha: Grada. 349 s. Psyché. ISBN 9788024738291.

Zákoník práce a Zákon o zaměstnanosti: podle právního stavu k dubnu 2019. Český Těšín: Poradce, [2019]. Zákony do kapsy. ISBN 9788073654221.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

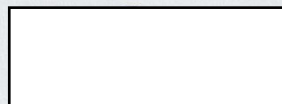
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo - diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně15.3.2023

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště

vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, o pisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, kter é na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá osobami s mentálním postižením. Hovoří o jejich specifických potřebách a aktuálních trendech v přístupu k těmto lidem. Popisuje jejich možnosti pracovního uplatnění, kdy lze využít podpory sociálních služeb, úřadu práce i nabídky chráněného pracovního trhu. Teoretická rovina je doplněna příklady z praxe. Kvalitativní výzkum je proveden formou případové studie osoby s mentálním handicapem za využití písemných záznamů ze služby sociální rehabilitace a rozhovorů se všemi subjekty, které hrají roli v oblasti zaměstnávání (klientka, rodina, zaměstnavatel, sociální služby). Hlavní otázka výzkumu se ptá na proces uplatňování zkoumané osoby na trhu práce, její specifické potřeby a dostupnou podporu.

Klíčová slova: práce, mentální postižení, respekt, zodpovědnost, podpora, zaměstnavatel

ABSTRACT

The diploma thesis deals with persons with mental disabilities. It refers to their specific needs and the current trends in the approach to these people. It describes their employment opportunities, when they access the support of social services, the employment office and the offers of the protected labor market. The theoretical level is complemented by practical examples. Qualitative research is conducted in the form of a case study of a person with an intellectual disability using written records from the social rehabilitation service and interviews with all entities that play a role in the field of employment (client, family, employer, social services). The main research questions the applicability of the researched person on the labor market with regard to his specific needs and available support.

Keywords: work, mental disability, respect, responsibility, support, employer

„Dej člověku rybu a nasytíš ho na celý den, nauč ho rybařit a nasytíš ho na celý život.“

Lao-c‘

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V NAŠÍ SPOLEČNOSTI	13
1.1 DEFINICE A DIAGNOSTIKA	13
1.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ	15
1.3 SOCIÁLNÍ INKLUZE	17
2 SPECIFICKÝ PŘÍSTUP K LIDEM S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	19
2.1 NA OSOBU ZAMĚŘENÝ PŘÍSTUP K LIDEM S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM.....	19
2.2 EMPOWERMENT.....	20
2.3 KOMUNIKACE S OSOBAMI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	22
3 SYSTÉM PODPORY OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM PŘI UPLATŇOVÁNÍ NA TRHU PRÁCE	24
3.1 TRANZITNÍ PROGRAM	24
3.2 SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÉ DÍLNY	25
3.3 SOCIÁLNÍ REHABILITACE	27
3.4 PRACOVNÍ REHABILITACE	29
4 MOŽNOSTI PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM: CHRÁNĚNÝ A OTEVŘENÝ TRH PRÁCE	31
4.1 CHRÁNĚNÝ TRH PRÁCE.....	32
DLE § 78 ZÁKONA Č. 435/2004 SB., O ZAMĚSTNANOSTI, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ	32
4.2 OTEVŘENÝ TRH PRÁCE	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	36
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A POJETÍ VÝZKUMU	36
5.2 VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY	37
5.3 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	37
5.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	39
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT	40
6.1 PŘEDSTAVENÍ PŘÍPADU LUCIE.....	40
6.4 HLEDÁNÍ CESTY K ÚSPĚCHU VE SPOLUPRÁCI SE SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÝMI DÍLNAMI	52
6.5 CHRÁNÍ CHRÁNĚNÝ TRH PRÁCE LIDI S POSTIŽENÍM?	54
6.6 JAK DÁL?.....	59

6.7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	60
6.8	DISKUZE.....	62
	ZÁVĚR	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	67
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

Přestože se naše společnost v mnoha ohledech vyvíjí neobyčejně rychle, co se týká přijetí a respektování osob s postižením, přístup intaktní společnosti se mění velmi pozvolna. I když v současnosti existují metodiky, sociální služby, projekty, programy na podporu lidí s postižením, v praxi narážíme na skutečnost, že většina intaktní společnosti uvažuje stejně, jako v dobách, kdy se znevýhodněné osoby zavřely do ústavních zařízení. Nebylo třeba řešit emoce, které doprovází setkávání se s nimi. Nebylo třeba hledat cesty, jak s nimi komunikovat, pracovat. Nikdo se nezajímal o jejich práva, názory a přání.

V naší práci jsme se zaměřili na osoby s mentálním postižením. Práce s nimi je velice specifická. V teoretické části popisujeme jejich potřeby a pozitivní přístupy k nim. Seznamujeme vás s doporučeními, které se týkají komunikace s touto cílovou skupinou. Hovoříme o skutečnosti, že většina těchto osob je v rodinném i školním prostředí opečovávaná. V průběhu života často nedostanou možnost se samostatně rozhodovat, přestože jsou k tomu kompetentní, a tedy nemohou ani zažít přirozené důsledky svého rozhodování. Nedostanou možnost se rozvíjet a směřovat k samostatnému žití, proto často končí zbytečně v zařízeních ústavní péče.

V naší práci zjišťujeme možnosti pracovního uplatnění lidí s mentálním postižením. Popisujeme systém podpory v této oblasti. Počínaje možností využití sociálních služeb např. sociálně-terapeutických dílen (za účelem nácviku pracovních návyků) či sociální rehabilitace (za účelem podpory samostatnosti), přes možnosti pomoci ze strany úřadu práce až k popisu chráněného trhu práce. Zamýšlíme se, jestli je podpora dostatečná a směřuje k začlenění klientů na trh práce, nebo jim pouze vytváří vhodné prostředí, kde mohou „v bezpečí“ přežívat.

Zabýváme se také aktuální legislativou a metodikami v oblasti zaměstnávání. Zmiňujeme zákonnou povinnost velkých firem (nad 25 zaměstnanců) - zaměstnat osobu s invalidním důchodem, jakož i podmínky a výhody pro zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

Jako ideální vnímáme uplatnění osob s mentálním postižením na volném trhu práce. Tito lidé mají právo být součástí běžné společnosti a mohou být loajálními a pracovitými zaměstnancem, pokud se nám podaří vytvořit jim pracovní pozici na míru. Pokud jsme ochotni je přijmout a respektovat. Tady narážíme na hlavní motivaci našeho výzkumu. V případové studii se zabýváme konkrétním případem ženy s mentálním postižením a zkoumáme na základě hloubkových rozhovorů se všemi aktéry (rodina, sociální služby,

samotný člověk s postižením, zaměstnavatel) a materiálů, které nám poskytla služba sociální rehabilitace (se souhlasem klientky), její uplatnitelnost na trhu práce a míru podpory, které se jí v procesu hledání práce dostává (a nedostává).

V praxi pracujeme v oblasti zaměstnávání osob s mentálním postižením. Jednáme se zaměstnavateli na jedné straně (nabízíme jim podporu při hledání, zaučení, jednání s pracovníkem) a podporujeme rozvoj pracovních i jiných kompetencí osob s mentálním postižením na straně druhé, výsledek výzkumu je pro nás velmi přínosný a s novými poznatky budeme dále pracovat v praxi. Pomůže nám lépe pochopit, kde jsou mezery v podpoře na jedné či druhé straně a pokusit se hledat řešení, tak aby se nám podařilo naše klienty zařadit do běžného života a zároveň přesvědčit část naší intaktní společnosti, že lidé s postižením jsou její přirozenou součástí a zaslouží si dostat šanci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OSOBY S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM V NAŠÍ SPOLEČNOSTI

Osoby s mentálním postižením¹ jsou součástí naší společnosti. Upřesníme si, kdo jsou tyto lidé, jak je pochopit, respektovat a přijmout. Inkluzivní přístup je nezbytný předpoklad k jejich zaměstnávání na trhu práce, proto věnujeme velký prostor v teoretické části představení optimálních přístupů k těmto lidem. V první kapitole se dotkneme nejen definice kompetencí a potřeb osob s mentálním handicapem, ale také tématu diagnostiky.

1.1 Definice a diagnostika

Jak už jsme naznačovali, zaujímají lidé s mentálním handicapem mezi osobami s postižením specifickou pozici a společnost je nejčastěji vylučuje ze vzdělávání, zaměstnávání, ale také za společenského života. Jelikož intaktní společnost nemá dostatek informací a zkušeností., jejich setkávání se s těmito lidmi doprovází obavy, nevole či nezájem, což umocňuje riziko sociální izolace osob s mentální retardací. (Pipeková, Vítková, 2017, s. 14)

V klasifikaci nemocí MKN-10 nalezneme následující definici pro pojem mentální retardace.

„Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Retardace se může vyskytnout bez nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami.

Stupeň mentální retardace se obvykle měří standardizovanými testy inteligence. Může to být ovšem nahrazeno škálami, které určují stupeň sociální adaptace v určitém prostředí. Taková měření škálami určují jen přibližně stupeň mentální retardace. Diagnóza bude též záviset na všeobecných intelektových funkcích, jak je určí školený diagnostik.

Intelektuální schopnosti a sociální přizpůsobivost se mohou měnit v průběhu času a i snížené hodnoty se mohou zlepšovat cvičením a rehabilitací. Diagnóza má odpovídat současnému stavu duševních funkcí.“(MKN-10, 2018)

Výše uvedená definice pracuje s dalšími možnostmi měření mentálního znevýhodnění, než jsou testy inteligence. Zároveň uvádí, že se mohou výsledky měnit v průběhu času. V praxi se setkáváme s tím, že osobám s mentálním postižením v nízkém věku stanovili hodnotu IQ a tyto výsledky, které mají velice omezenou vypovídající hodnotu o možnostech jejich

¹ V naší práci používáme výrazy mentální handicap, postižení i retardace. Pro naše účely je budeme považovat za synonyma.

vývoje, je doprovází až do dospělosti (odvolávají se k nim další lékaři, sociální služby, rodina, opatrovníci či soud).

Dle Švarcové (2011, s. 31) je pro stanovení mentálního postižení třeba použít soubor zkoušek. Klinické zhodnocení chování osoby při vyšetření, zhodnocení životních podmínek, podrobné anamnézy emočních a deprivacních činitelů, které hrály roli v průběhu vývoje.

Pokud nahlédneme na diagnostiku jiným úhlem pohledu a zaměříme se na posuzování potřebné podpory u lidí s postižením, lze využít např. Škálu míry podpory (z orig. Supports Intensity Scale, dále jen „SIS“), která se zaměřuje na zjišťování míry praktické podpory, kterou člověk potřebuje k tomu, aby mohl žít život srovnatelný se svými vrstevníky. Tento diagnostický nástroj není orientovaný na deficity nebo kompetence, ale zjišťuje, jakou podporu lidé potřebují pro úspěšné zvládnutí činností každodenního života (v domácnosti, vzdělávání, zaměstnání, zdraví a další), zohledňuje řadu faktorů. Pro ilustraci přikládáme ukázkou sběrného formuláře SIS.¹ (Quip- společnost pro změnu, 2009)

Na webových stránkách American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, kde nalezneme odkazy na aktuální metodiku v angličtině, se hovoří o přínosu používání škály SIS.

- Poskytnutí ucelené zprávy a souhrnu požadované podpory pro jednotlivce i službu, měřeno podle typu, frekvence a denní doby podpory.
- Předvídání potřeby podpory pomáhající při plánování. Poskytování vhodné podpory zaměřené na jednotlivce.
- Určení vhodné podpory a personálního zajištění pro každého jednotlivce.
- Poměrování a porovnávání potřeb dospělých klientů, kterým je poskytována služba pro podporu intelektu a rozvoje.

(Thompson, 2015- přeloženo z anglického originálu)

Na základě výsledků měření a zjišťování získáváme představu o možnostech, kompetencích a potřebách osob s mentálním postižením. Jako škodlivé však vnímáme striktní vymezení záležitostí, které dle odborníků člověk s postižením „již nezvládne“. V praxi se opakovaně ukazuje, že základem je důvěra a respekt k přáním klienta. Když dostane prostor pro

¹ Příloha č. 1- sběrný formulář SIS

realizaci, může mnohonásobně předčít očekávání rodiny i odborníků. Zde bych se odkázala na tzv. Pygmalionův efekt.

Tento psychologický jev poukazuje na skutečnost, že pokud okolí předkládá člověku negativní proroctví ve smyslu, že něco nezvládne, existuje velká pravděpodobnost, že si takové sdělení vezme za své, nepokusí se o to, a bude žít v přesvědčení, že to nedokáže. Naopak vysoká očekávání vedou ke zlepšení výkonu v dané oblasti. (Roldan, 2020)

Následovat budou poznatky z rodinného prostředí. V lepším případě (pokud není dítě umístěno do zařízení ústavní péče) je to právě dětství v kontextu rodiny, kdy dochází k formování osobnosti, přičemž přístup nejbližšího okolí hraje zásadní roli pro další vývoj člověka s handicapem. Přestože se naše práce zabývá osobami dospělými, nesmíme tuto životní etapu opomenout zmínit.

1.2 Rodinné prostředí

Rodina je přirozeným prvotním společenstvím, do kterého dítě přichází, jež je založeno na vazbách psychických, biologických, i společenských. Každé dítě se rodí do jinak připraveného prostředí. Rodina má nezastupitelné místo při výchově dětí. Nelze ji plnohodnotně nahradit žádnou jinou institucí. Rodinné prostředí by mělo být místem porozumění a radosti. Místem, kde se může každý realizovat. Rodinné prostředí nabízí v ideálním případě dítěti mnoho podnětů, vznikají zde první vazby a dítě si osvojuje žádoucí způsoby chování. Rodina, ve které dítě vyrůstá, se vyznačuje určitými rysy, které ovlivňují osobnost dítěte. Každá lidská bytost je různá ve svém prožívání, jednání i konání, stejně tak i každá rodina je jedinečná a neopakovatelná. (Bartoňová, 2013).

Rodiče dítěte s postižením se ale setkávají s kvalitativně i kvantitativně jinými výchovnými požadavky a nároky než rodiče dítěte intaktního. Vágnerová (2014) uvádí, že rodina s dítětem s postižením má jinou sociální identitu, zpravidla se úplně mění životní styl celé rodiny. Narození dítěte s postižením představuje zátěž.

Právě proto, že rodina se dostává do náročné životní situace a často nemá dostatečnou podporu, může snadněji inklinovat k chybám ve výchově, které mohou mít dopad na celý život člověka s postižením. Fitznerová (2010) ve své publikaci „Máme dítě s handicapem“ hovoří o nesprávných výchovných modelech podle Matějčka:

- Výchova příliš úzkostná- rodiče mají strach, aby si dítě neublížilo. Brání mu v „nebezpečných“ činnostech, čímž mu brání v jeho iniciativě a v jeho sociálním vyspívání.
- Výchova rozmazlující- rodiče dítě zbožňují, snaží se udržet si ho pro sebe, aby zůstalo malým a citově závislým. Brání tak přirozené touze dítěte osamostatnit se.
- Výchova perfekcionistická- rodiče se snaží, aby dítě mělo úspěch bez ohledu na jeho reálné možnosti. Dítě je přetěžováním neurotizováno.
- Výchova hyperprotektivní- rodiče dítěti všechno zařizují, umetají mu cestičky, ve všem mu pomáhají. Snaží se, aby dítě nemuselo čelit nepřijemnostem. Dítěti tak nedovolí se osamostatnit, povahově vyspět.
- Výchova zavrhuje- handicap dítěte představuje pro rodiče neštěstí. Zpravidla se projevuje ve skrytých formách.

V praxi se setkáváme především s výchovou hyperprotektivní, kdy rodina „chrání“ osobu s postižením, nenechá ji zažít neúspěch a tedy ani přebrat zodpovědnost za svá rozhodnutí. Nerespektují její přání, protože z jejich pohledu nejsou vhodná. Okolí přistupuje k dospělému člověku jako k dítěti a ten potom nedostane šanci osamostatnit se.

Podle představitele individuální psychologie Alfreda Adlera je člověk ve své podstatě zodpovědný a tvořivý. Je schopen ovlivňovat své jednání, dokáže se rozhodovat. Chování je účelové, má svůj smysl i cíl. Každé dítě si vytváří už od útlého věku reakce v nejrůznějších situacích tak, aby svým chováním dosáhlo vytyčeného cíle. Testuje svoje názory, a na základě zkušeností si vytváří vlastní logiku a vlastní výklad světa. Životní styl si děti utváří v prvních šesti letech života. Adler rozlišuje čtyři typy životních stylů.

- Panovačný styl, jehož cílem je ovládat druhé a prosazovat si vlastní zájem bez ohledu na ostatní.
- Ziskový styl se vyznačuje parazitováním na druhých, kdy člověk si uspokojuje vlastní potřeby na úkor ostatních lidí. Sám se chce jen málo namáhat.
- Vyhýbající se styl, vyhýbá se potenciálnímu neúspěchu. Jakmile se vyskytne nějaký překážky, utíká od životních úkolů.
- Sociálně užitečný typ má zájmem o druhé a Adler ho vnímá jako jediný pozitivní. Jeho cílem je osobní odvaha, spolupráce a ochota přispívat blahu ostatních.

(Čapek, Čapková, 2010).

Všichni zmiňovaní autoři se shodují na tom, že startovací podmínky pro člověka (nejen s mentálním postižením) jsou zásadní. I když rodina plní svou funkci, naše společnost stále není připravena přijmout jinakost a začlenění lidí s handicapem není samozřejmostí. Proto budeme následně pracovat s pojmem sociální inkluze jako s ideálním stavem.

1.3 Sociální inkluze

S termínem inkluze se poslední dobou setkáváme čím dál častěji. S trochou nadsázky bychom mohli říci, že kdo chce být „in“ mluví o inkluzi. Stačí nahlédnout do školních vzdělávacích programů nebo oficiálních dokumentů státních či krajských institucí. Většinou zůstává jen u proklamací, což dokazuje každodenní praxe. (Uzlová, 2010, s. 19)

„Sociální inkluze je v sociologii pojímána jako vyšší stupeň integrace osob s postižením (znevýhodněním) do společnosti a jejích institucí. Inkluze znamená nejen formální zahrnutí do společnosti nebo organizace, ale také přijetí ze strany ostatních členů skupiny. Vyžaduje tedy změnu postoje od rezignovaného „musíme je vzít mezi sebe“ k uvědomění, že každý člověk je nějak odlišný. V moderní společnosti se týká zejména skupin osob se zdravotním handicapem, příslušníků etnických a kulturních menšin, uprchlíků a přistěhovalců a také osob, které byly dočasně ze společnosti vyloučeny, tedy propuštěných vězňů a mladistvých delikventů.“ (Pipeková, Vítková, 2017, s. 105)

V souvislosti s právy osob s handicapem nelze nezmínit mezinárodní dokument, který byl přijat dne 13. prosince 2006 Valným shromážděním OSN. Jedná se o Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením, která je významnou smlouvou o lidských právech a základních svobodách a doplňuje sedm stávajících základních lidskoprávních úmluv OSN. Je založena na principu rovnoprávnosti a měla by zaručovat osobám se zdravotním postižením plné uplatnění všech lidských práv a podpořit jejich aktivní zapojení do společnosti. Úmluva je založena na obecných zásadách:

- respektování přirozené důstojnosti, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby, a samostatnosti osob;
- nediskriminace;
- plné a účinné zapojení a začlenění do společnosti;

- respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti;
- rovnost příležitostí;
- přístupnost;
- rovnoprávnost mužů a žen;
- respektování rozvíjejících se schopností dětí se zdravotním postižením a jejich práva na zachování identity.

(MPSV, 2020)

Dle Požára často dochází ve společnosti k tzv. skryté diskriminaci. Autor doporučuje realizaci koadaptačního trendu. Tedy o vztah partnerství mezi majoritou (tzv. intaktních osob) a minoritou (osob s postižením). V rámci tohoto trendu se např. hodnotový systém majority nechápe jako jediný možný (majorita nemá monopol na hodnoty) a z průniku hodnot majority s minoritou může vzniknout hodnota nová. (Požár, 2006)

2 SPECIFICKÝ PŘÍSTUP K LIDEM S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Následovat budou aktuální trendy v přístupu k lidem s mentálním handicapem s ohledem na jejich specifické potřeby.

2.1 Na osobu zaměřený přístup k lidem s mentálním postižením

„The curious paradox is that when I accept myself just as I am, than I can change.“

„Zvláštním paradoxem je, že se můžu změnit, teprve až přijmu sám sebe“

(Carl Rogerse)

V souvislosti s tímto přístupem je třeba zmínit amerického psychologa Carla Rogerse (1902-1987) zakladatele psychoterapeutického směru zaměřeného na člověka. Carl Rogers během své profesní činnosti zjistil, že je efektivní naslouchat svému protějšku, a že změny se nejlépe dosáhne, když porozumí jeho pohledu na svět. Přestože se nejedná o novinku, takový náhled na osoby s postižením, lze stále považovat za osvícenecký a jeho znalost může přinést revoluci ve vnímání těchto lidí. Přístup se rozšířil také do sociálních služeb, a proto o něm hovoříme v této práci.

Dle Pörtnera (2009) lze nalézt teoretické základy tohoto přístup v humanistickém pohledu na člověka, který spatřuje v každém svébytnou osobnost se sobě vlastní hodnotou a respektuje odlišnosti lidí. Vychází z předpokladu, že každý člověk je principálně zaměřený na sebeaktualizaci a růst a disponuje vlastními schopnostmi ke změnám a k řešení problémů. Pokud jsou tyto schopnosti omezeny (např. u osob s postižením), je třeba objevit a posílit vnitřní zdroje, které leží ladem. Ne my, ale ten druhý sám ví, co je pro něj dobré, přestože má omezený přístup ke svému vědění. Každého člověka je třeba brát vážně s jeho zcela vlastním charakterem i způsobem projevu, přestože nám může připadat zpočátku nesrozumitelný, pro něj smysl má a to je třeba respektovat.

„Musíme se snažit vcítovat do jejich vnímání a cítění, přestože je těžké tomu porozumět. Už sám pokus o porozumění však mění kvalitu vztahu. Přístupovat k lidem tímto způsobem znamená přicházet na stopu jejich zasutého potenciálu, probouzet dřímající vnitřní zdroje a přinejmenším přispívat k udržování a podporování schopností, aby nemusely dále zaostávat.“ (Pörtner, 2009, s. 23)

Člověk obecně má přirozeně potřebu pozitivního přijetí, které je základem pro psychické přežití. Samotná touha po přijetí nás může vést až k rozporu mezi vnímáním sebe sama a

skutečným zážitkem. Růst klienta a změny v jeho životě jsou pravděpodobnější, pokud k němu zaujímáme akceptující a pozitivní postoj. Znamená to, že přistupujeme ke klientovi bez předem stanovených podmínek. Klientovi tak dovolíme cítit svobodu a naplno se projevit. Je přijímán takový, jaké jsou jeho aktuální pocity. O pocity klienta projevujeme zájem bez hodnocení. (Nykl, 2004)

Terapeut nebo sociální pracovník, který zastává tento přístup, si do hloubky cení lidskosti klienta. Prožívá akceptující a pozitivní postoj ke všemu, co klient v daném okamžiku prožívá a je ochotný ho nechat, aby byl tím, kým je. Neznamená to však, že musí souhlasit se vším, co klient dělá. (Šiffelová, 2010)

V praxi to pro nás znamená, že z procesu stahujeme sami sebe, naše hodnocení, ambice, náš úhel pohledu. Přijímáme, s čím klient přichází a respektujeme jeho nastavení a přání. S tím souvisí také přebírání odpovědnosti, o kterém bude řeč v následující kapitole.

2.2 Empowerment

S pojmem empowerment se setkáváme napříč disciplínami např. v managementu, lidských zdrojích, sociální politice a práci. Pokud chceme podpořit osobu s mentálním postižením v samostatnosti, což přímo souvisí s jejím úspěšným zařazením na trh práce, empowerment je cesta, jak toho dosáhnout. V českém prostředí se tématem empowermentu při práci s osobami s mentálním handicapem zabývá Petr Eisner. Co tedy tento pojem znamená?

„Empowerment může být těžké přesně definovat. Někdo o něm mluví jako o nástroji, někdo jako o stavu, ale nejlépe ho snad vystihneme, budeme-li mluvit o procesu. A sice o procesu předávání, ale také přijímání moci/odpovědnosti. Naše chování může být vůči druhým osobám v tomto smyslu buď empowermentní nebo non-empowermentní, tedy podporující a předávající nebo naopak oslabující a odebírající. Výsledkem je pak v prvním případě samostatný aktivní a odpovědný člověk, v druhém případě člověk závislý na okolí, pasivní, bezmocný a nezodpovědný.“

Pro porovnání uvádím starší vysvětlení pojmu (dle Matouška), které je uvedeno ve Slovníku sociální práce. Definice Eisnera hovoří především o přebírání odpovědnosti/moci. Tedy „posilování“ spočívá v osamostatnění, zatímco Matoušek se zaměřuje na kýžený cíl (zlepšení sebevědomí, vyjednávání, prosazování zájmů).

„Cíl některých přístupů sociální práce spočívající ve zvýšení klientovy či skupinové schopnosti prosazovat vlastní oprávněné zájmy, resp. vymanit se z podřízeného,

utlačovaného postavení. Termín se používá ve dvou překrývajících se významech. Jednak v perspektivě psychologizující, kde se jím míní posilování sebevědomí, posilování schopností vyjednávat, asertivně prosazovat osobní či úzce skupinové zájmy; jednak v perspektivě sociální, kde jde o prosazování zájmů velkých skupin (např. žen nebo homosexuálně orientovaných lidí) koordinovanými kolektivními akcemi.“ (Matoušek, 2003, s.154)

Empowerment je většinou postupný, dlouhodobý, proces. Mnozí lidé by rádi převzali iniciativu a rozhodování do svých rukou, cítí však nejistotu a úzkost, což je to pochopitelné. Pro příklad to můžeme srovnat s vlastní minulostí- jak dlouhá byla naše cesta k samostatnosti? Je třeba si uvědomit, že každý člověk má za sebou jinou minulost. Mnozí neměli možnost nebo příležitost naučit se úplně přirozené věci, které se sice neučí ve škole, ale jsou součástí každodenního života. Člověk s mentálním handicapem je někdy uměle izolován. Jeho rodiče (nebo vychovatelé) se ho s nejlepšími úmysly snaží „ochránit“. Člověk se tím ale stává pasivním a závislým. Každá chyba utvrdí rodiče (vychovatele) v jejich přesvědčení, že to nezvládne a musí se o něj postarat. Člověk následně vstupuje do běžného života znevýhodněn nejen svým postižením, ale také nedostatkem dovedností, neschopností orientovat se a fungovat v reálném světě. (Adamíková., 2015)

V souvislosti se zaměstnáváním znevýhodněných osob hovoří o empowermentu Petra Vítová v metodice pro podporované zaměstnávání (Rytmus). Uvádí, že cíl individuálního posílení obsahuje zlepšení předpokladů samotného posílení, jako je přístup k informacím, zdrojům, a dovednostem, stejně jako k podpoře a iniciování procesu osobního růstu vedoucího k větší samostatnosti ve zvládnutí učení a výběru zaměstnání. Takováto podpora spočívá v:

- podpoře uživatele při získávání a zpracovávání informací, aby jeho rozhodnutí byla informovaná;
- podpoře uvědomit si možnosti;
- podpoře uvědomit si důsledky volby jednotlivých možností;
- podpoře vykompenzovat chybějící dovednosti, ale nedělat za klienta věci, které může udělat sám;
- podpoře jeho aktivity a iniciativy;
- nevyčleňování, neoznačování uživatele nezvyklými formami podpory.

(Vítáková, 2005)

Abychom člověka mohli „posilovat“ je nezbytně nutné přistupovat k němu s respektem. Slovo respekt skloňujeme napříč celou naší prací. Co znamená? Respektovat musíme jakékoli chování a jednání, které je v souladu se sociálními a zákonnými normami. Jedná se o práva všech lidí (osoby s postižením nevyjímaje). Neznačená to ovšem, že s takovým chováním musíme být vnitřně v souladu. Eisner (2013) hovoří o rozdílu mezi respektem a tolerancí, která vychází z mocenského modelu (z pozice nadřazenosti), kdy hodnotíme ostatní z pohledu našich morálních a etických přesvědčení. Přestože jsme zvyklí brát toleranci jako něco pozitivního, je třeba si uvědomit, že být tolerantní neznačená být respektující, a že mezi těmito přístupy je velký rozdíl. (Eisner, 2013)

2.3 Komunikace s osobami s mentálním postižením

V praxi se opakovaně setkáváme s tím, že zásadní problém se vyskytuje v oblasti komunikace s lidmi s postižením. Pokud bychom se zaměřili na oblast zaměstnávání, jsou to často zaměstnavatelé, kteří neznají základní pravidla komunikace s touto cílovou skupinou, a proto dochází často k nedorozuměním. Stává se, že osoby s mentální retardací nechápou, co se po nich v práci chce. Pojďme si představit několik důležitých zásad.

- Předem vysvětleme, o čem budete hovořit a co se bude dít;
- Postupujme po malých krocích a snažme se vše vysvětlit;
- Co nejvíce se přizpůsobme tempu člověka s mentálním postižením, bude se potom lépe soustředit;
- Mluvme srozumitelně a pomalu. Nepoužívejme cizí slova ani dlouhá souvětí;
- Vše, co je možné, názorně ukažme – např. pomocí gest, piktogramů, fotografií;
- Dávejme jednoduché a srozumitelné otázky;
- Vždy dávejme jenom jednu otázku a počkejme na její odpověď;
- Zbytečně nezahlcujme informacemi;
- Nebojme se říct, že nerozumíme;
- Vyhněme se ironii a dvojsmyslům – mohou vést ke zbytečným nedorozuměním;
- Průběžně si ověřujme, jestli nám druhá strana dobře rozuměla;
- Vyhněme se abstraktním pojmům. Mluvme konkrétně, pomozme si poukazováním na konkrétní věci (pokud je to možné), uvádějme příklady;

- Průběžně shrnujme (nebo nechte shrnout dotyčnou osobu), na co jste společně přišli a co se bude dít dál.

(Zachová, 2022)

Komunikace je ale vždy o vztahu, vyžaduje sociální podmínky, pochopení sociální situace. Vytváří se a staví na sociálním kontextu. V případě lidí s mentálním handicapem je komunikace prostředkem i cílem učení sociálních kompetencí a jejich rozvoje. Abychom mohli mít vztah s člověkem s mentálním postižením, rozumět mu a podporovat ho musíme být schopni s ním komunikovat a on musí být schopen naši komunikaci rozumět a mít možnosti a prostředky, jak na nás reagovat. Existuje mnoho technik a metod, které podporují komunikaci, aby byly efektivní, musejí být postaveny na fungujících kognitivních procesích. Rozvoj komunikace člověka s mentálním postižením by měl proto zahrnovat komplex úkolů a situací. (Solovská, 2013, s. 17)

Jak z výše uvedeného vyplývá, není to pouze intaktní společnost, která se musí učit komunikovat, ale také samotní lidé s handicapem. Pokud nejsou vybaveni základními informacemi o komunikaci z rodin či škol, je vhodné, aby tyto dovednosti získali v sociálních službách. Pracovníci mohou hledat inspiraci např. v publikaci „Metodika podpory sociálních dovedností aneb jak připravit a vést kurzy sociálních dovedností pro lidi s mentálním postižením“, kde jsou připraveny cvičení pro klienty, tak aby se seznámili se základními informacemi a pravidly (nejen) v oblasti komunikace, názorně si je ukázali a opakováním zafixovali.

V sociálních službách, jejichž cílová skupina jsou právě lidé s mentálním postižením, často upravují také psané sdělení. V rámci projektu, který zaštiťovala Inclusion Europe- Evropská asociace lidí s mentálním postižením a jejich rodin vznikla Evropská pravidla pro tvorbu snadno srozumitelných informací. Jedná se o obsáhlý komplexní materiál. V naší práci nebudeme konkrétně pravidla rozebírat. Pro ilustraci přikládáme přílohu „Pravidla služby pro klienty“¹ sociální služby Sociální rehabilitace Naděje Zlín v jednoduchém čtení. Text obsahuje krátká sdělení, ve kterých se nevyskytují cizí slova, složité věty. Každá věta má svůj řádek. Výše uvedená služba má vypracované všechny dokumenty (včetně smlouvy) v jazyce srozumitelném pro klienty. Je to důkaz toho, že jsou to především klienti a jejich názory a přání, se kterými se pracuje (nikoli rodiče či opatrovníci).

¹ Příloha č. 2. – Pravidla služby pro klienty

3 SYSTÉM PODPORY OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM PŘI UPLATŇOVÁNÍ NA TRHU PRÁCE

V následující kapitole budeme hovořit o pomoci, kterou mohou osoby s mentálním postižením využít při cestě za získáním zaměstnání. Nebudeme se zabývat školní přípravou, neboť to je téma velice obsáhlé. Z prostředí školy je ale velice zajímavý a přínosný tzv. tranzitní program, který bychom rádi zmínili. Následně budeme hovořit o sociálních službách či o podpoře ze strany úřadu práce. Pro lepší ilustraci budeme uvádět konkrétní případy.

3.1 Tranzitní program

V každé etapě našeho života plníme rozličné vývojové úkoly a zastáváme různé role. Hlavním tématem tranzitního programu je právě přechod z jednoho životního období do dalšího. V rámci každého přechodu potřebuje každý jedinec různou míru podpory, odpovídající jeho možnostem, schopnostem a dovednostem. Podporou se rozumí pomoc při nastavení cílů, ujasnění si potřeb a vyjasnění rolí, které by rád člověk zastával v běžném životě.

V užším vymezení se tranzitní program zabývá přechodem ze školy do práce. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami jsou podporováni v oblasti pracovního uplatnění. Hlavním cílem je příprava těchto žáků na trh práce a to především prostřednictvím individuálních praxí na trhu práce za podpory asistenta. Žák může vyzkoušet různé typy práce a potom se lépe rozhodnout pro určité povolání nebo další studium. Jednotlivá pracoviště jsou vybírána s ohledem na individuální schopnosti a dovednosti a konkrétního žáka a také s ohledem na jeho zájem. (Maštalíř, 2022, s. 43)

Valentová definuje tranzitní program jako přechod do dospělého života, nezabývá se pouze otázkou práce:

„Cílem Tranzitního programu je usnadnit studentům přechod ze školy do dospělého života prostřednictvím:

- prevence vyloučení a podpory při začlenění;
- podpory studenta ve vytvoření vlastní představy o budoucnosti a při její realizaci;
- využití přirozené podpory blízkých a dalších zúčastněných;
- využití dostupných služeb podporujících samostatný život;

- rozvoje pracovních a sociálních dovedností;
- možnosti vyzkoušet si pracovat (realizace praxe na otevřeném trhu práce) a naučit se, co znamená zodpovědnost ve vztahu k práci;
- získávání zkušeností v dalších oblastech důležitých pro samostatný život (bydlení, volný čas, vztahy atd.);
- podpory studenta v prosazování svých zájmů a práv;
- rozvoje sebedůvěry a pozitivního sebepojetí.“

(Valentová, 2014, s. 9)

Jedná se o velké změny, které přicházejí s koncem školní docházky a příchodem dospělosti. Pro většinu rodin dětí s mentálním handicapem je toto období přelomové. V dnešní době představuje škola pro rodiče jistotu, co se týká péče a také rozvoje jejich dětí. Zároveň se obvykle život dětí s mentálním handicapem v období školní docházky v podstatě nemusí moc lišit od života jejich vrstevníků. Ve chvíli, kdy toto období jistoty končí a mladý člověk s mentálním handicapem ukončí školní docházku, se stává otázka „co dál?“ velkým tématem. Při plánování a rozhodování v této oblasti je třeba dát důraz na potřeby a přání osoby s postižením, protože se jedná o jedno z nejdůležitějších rozhodování pro celý jeho následující život. (Blažková, 2020)

Následně budeme hovořit o tom, jaké jsou možnosti využití sociálních služeb a dalších subjektů, když mladý člověk s postižením opustí školní prostředí a není dostatečně kompetentní k tomu, aby nastoupil do placeného zaměstnání.

3.2 Sociálně terapeutické dílny

Po ukončení školní docházky rodiny či ústavní zařízení hledají, kde by osoby s mentálním postižením trávily čas a byly v bezpečí. První volbou u klientů s vyšší mírou samostatnosti v oblasti samoobsluhy, bývají sociálně terapeutické dílny. Hlavním posláním služby sociálně terapeutických dílen, je získání kompetencí klienta pro posun na chráněný či volný trh práce. V praxi se setkáváme s osobami s mentálním postižením, které využívají službu již několik desítek let, což může být způsobeno závažností jejich handicapu (jejich posun do placené práce s ohledem na závažnost jejich postižení není možný), ale také špatným nastavením služby.

Dle § 67 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů je definice sociální služby následující:

„(1) Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- d) sociálně terapeutické činnosti,
- e) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

(Sociální zabezpečení, 2022, s. 145)

Abychom nahlédli z roviny teoretické do praxe, uvedeme si příklad- Sociálně terapeutické dílny Naděje Zlín.¹ Služba se může pochlubit výrobky, které vytváří v rámci dílen (keramická, košíkářská, papírenská, šicí, úklidová atd.). I když to nemusí být na první pohled zjevné, nejsou to výrobky, které poukazují na kvalitu služby. Jedná se o posun klientů (nejen v oblasti pracovních činností), který prozrazuje úroveň poskytovaných služeb. Ve svých metodických materiálech na to služba poukazuje, protože nejen popisuje jednotlivé programy, ale rovněž hovoří o přesahu pro klienta. Uvedeme si příklad:

V programu Asistent údržby a drobných řemeslných prací se klienti učí dovednostem, které mohou využít i v běžném životě. Učí se pracovat s různými materiály za použití různých nářadí, přípravků a potřeb. Učí se efektivně plánovat činnost při výrobě, procvičují manuální zručnost, seznamují se se situacemi, které je mohou v životě potkat a učí se je řešit. Učí se uvědomovat si hodnotu materiálu a vybavení, výrobků i práce samotné. Zároveň se klienti při práci učí uposlechnout pokynů vedoucího pracovníka, dodržovat technologický postup, dodržovat časy práce a přestávky a také se učí pracovat trpělivě, soustředěně a soustavně. (Křížka, 2022)

¹ Příloha č. 3 -V sociálně terapeutických dílnách (informace pro klienty)

Pokud mají osoby s postižením ambice nastoupit rovnou po škole do placeného zaměstnání nebo prošly procesem nácviku v sociálně terapeutických dílnách a rády by šly do práce, nabízí se podpora sociální služby sociální rehabilitace.

3.3 Sociální rehabilitace

Sociální rehabilitace je sociální službou, která reaguje na částečnou ztrátu schopností osoby s mentálním postižením zvládat naplňování vlastních životních potřeb bez podpory druhé osoby či trvalé asistence, v přirozeném prostředí. Sociální rehabilitace vždy směřuje k nezávislosti, samostatnosti a soběstačnosti uživatelů, kdy využívá zachovaných schopností a potenciálu popř. rozvíjí nové kompetence.

Ze systému sociálních služeb jsou to právě sociální rehabilitace, které se zaměřují na zaměstnávání osob s postižením. Spadají pod § 70 zákona č 208/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů:

„**(1)** Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb, nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

(2) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou terénních nebo ambulantních služeb obsahuje tyto základní činnosti:

- a) nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.“

(Sociální zabezpečení, 2022, s. 146)

Jako příklad dobré praxe představíme Sociální rehabilitaci Naděje Zlín, která poskytuje služby osobám s mentálním postižením pouze terénní formou. Přestože nepracují s klienty

pouze v oblasti zaměstnávání, je to jeden z možných cílů služby. Jejich vize je uplatnění klientů na volném trhu práce, což vyžaduje také práci s intaktní společností¹.

Ve standardech kvality sociální rehabilitace se dozvídáme, že pracovnice mapují situaci klienta při vstupu do služby (pomocí škály SIS), následně vytváří společně individuální plán, kde si uživatel nadefinuje, čeho chce dosáhnout např. mít placené zaměstnávání. Klienta vedou k samostatnosti a zodpovědnosti za svou situaci. Službu mu přizpůsobují na míru podle jeho schopností a potřeb. Berou ohled na rodinné zázemí klienta, prostředí, ve kterém žije, tráví volný čas nebo pracuje. (Zachová, 2022)

Nyní bychom zmínili tzv. podporované zaměstnávání. Legislativně jsou tyto služby ošetřeny také v § 70 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Nahradili dřívější agentury podporovaného zaměstnávání. V podstatě se jedná o služby sociální rehabilitace, které se úzce zaměřují pouze na oblast zaměstnávání (např. Fosa, Rytmus)

„Podporované zaměstnávání je způsob práce s lidmi se zdravotním a jiným znevýhodněním, který jim pomáhá v nalezení a udržení si placeného zaměstnání na otevřeném trhu práce. Tento způsob práce je příkladem proaktivní politiky v souladu s Úmluvou Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením.“

Proces podpory má pět fází:

- Zapojení uživatele;
- Pracovní profil a plánování;
- Hledání zaměstnavatele;
- Zapojení zaměstnavatele;
- Přímá a nepřímá podpora.

(Euse, 2010)

Dle Bartoňové se jedná o souvislý, flexibilní proces, který se přizpůsobuje individuálním potřebám jednotlivců. Základem je myšlenka, že zaměstnán může být každý motivovaný člověk, kterému je poskytnuta adekvátní podpora (nejen při hledání práce, ale také po nástupu do zaměstnání). Podporované zaměstnávání pomáhá lidem s postižením mít stále

¹ Příloha č. 4 – Leták sociální rehabilitace: Umožněte SPOLUpracovat všem!

placené zaměstnání. Zaměstnavatelům umožňuje získat motivované pracovníky.

(Bartoňová, 2013, s. 279)

Lidé s mentálním postižením mají problém s přenosem získaných vědomostí a dovedností ze cvičného prostředí do prostředí konkrétní práce (dlouhá doba adaptace). Podporované zaměstnávání staví na aktuálních možnostech klienta, na základě kterých společně hledají pracovní uplatnění. K zácviku dochází až po nástupu na pracovní místo. Význam podporovaného zaměstnávání spočívá ve flexibilitě a individuálnímu přístupu. Reaguje na měnící se potřeby zaměstnavatele i osoby s postižením. (Doležel, 2007)

„Podporované zaměstnávání jednoznačně zastává myšlenky jako je empowerment, sociální začleňování či důstojnost a úcta k jedinci V rámci Evropy, bylo dosaženo dohody na základních hodnotách a principech, které by měly být obsaženy ve všech fázích podporovaného zaměstnávání a měly by dbát na dodržování plnohodnotných práv osob.“

Jedná se o individualitu, respekt, sebezapojení, informované rozhodování, empowerment, důvěrnost, flexibilita, dostupnost. (Euse, 2010, s. 10)

Nyní se dostáváme k tomu, proč jsme se v předchozích kapitolách tolik zajímaly pozitivními přístupy k lidem s mentálním postižením. Pro jejich úspěšné zařazení na trh práce je třeba je respektovat a posílit jejich kompetence a zodpovědnost. Proto, aby proběhla sociální inkluze v pravém slova smyslu, nestačí najít jim práci.

Jako další možnost se nabízí využití podpory ze strany úřadu práce.

3.4 Pracovní rehabilitace

Právní vymezení služeb pracovní rehabilitace nalezneme v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o nástroj aktivní politiky zaměstnanosti ve vztahu k osobě se zdravotním postižením k vyrovnání příležitostí na trhu práce. Komplex činností a opatření by měli vést k integraci osoby s postižením.

Aktivní politika zaměstnanosti představuje souhrn opatření směřujících k zajištění maximální možné zaměstnanosti. Jedná se o komplex nástrojů i jednotlivých opatření, kterými stát řeší problém nezaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti realizují úřady práce a MPSV. (Richterová, 2011)

Dle § 61 odst. 3 zákona č. 435/2004 Sb, o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů:

„Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výtěžnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti.“ (Zákony pro lidi, 2022)

Dle Votavy (2003) se nejedná jen o pracovní přípravu, ale jde o mnohem širší proces, který v sobě obsahuje soustavnou péči o lidi se zdravotním postižením, aby se mohli pracovním uplatnit. Předpokladem je obnovení pracovního potenciálu u osob, které mají v důsledku zdravotního handicapu změněnou pracovní schopnost. Pokud není potřeba pracovního uplatnění saturována, může docházet k frustraci nebo psychickým potížím. Smyslem pracovní rehabilitace je předcházet takovým stavům.

V rámci této kapitoly jsme si představili subjekty, které mohou lidi s mentálním postižením podpořit při jejich uplatnění na trhu práce. Optimální je, pokud spolupracují. Nyní se přeneseme do oblasti samotného zaměstnávání a představíme si možnosti, které trh práce nabízí lidem s handicapem.

4 MOŽNOSTI PRACOVNÍHO UPLATNĚNÍ OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM: CHRÁNĚNÝ A OTEVŘENÝ TRH PRÁCE

Důvodů, proč zaměstnávat lidi s postižením, je několik. Jsou zaměstnavatelé, kteří to dělají kvůli sobě, protože z toho plynou určité benefity. Jiní je zaměstnávají kvůli samotným osobám s postižením. Některým zaměstnavatelům připadá takové počínání jako prostředek ke zvýšení prestiže firmy. Každopádně se jedná o pozitivní krok. Takového zaměstnavatele lze označit jako zodpovědnou a zralou osobnost, která se snaží vytvářet pozitivní klima v naší společnosti ale také uvnitř firmy, protože rozmanitější pracovní skupiny mohou být kreativnější v práci. Spolupráce s osobami s postižením může vést k větší motivaci a lepším pracovním výkonům. (Hrdá a kol., 2007, s. 17-18).

Dle Kotíkové (2014), která dělala výzkum na trhu práce, realizovaná šetření ukázala, že zaměstnavatelé, ovlivnění negativními předsudky a zkušenostmi, se spíše „brání“ cílenému náboru zaměstnanců z řad osob s postižením. Zaměstnavatelé vnímali osoby se zdravotním postižením (dále „OZP“) jako ohrožení při sledování jejich cíle, kterým je zisk. Obávali se, že OZP budou málo flexibilní, méně využitelní než zaměstnanci bez zdravotního handicapu a ještě budou vyžadovat speciální ohledy. Zaměstnavatelé se také obávali narušení prostředí v pracovních týmech orientovaných na výkon, ohrožení produktivity i kvality práce.

Pojem „OZP“ vnímali zaměstnavatelé, kteří byli osloveni spíše jako synonymum pojmu „strach z neznámého“ nebo „problém“. Výše uvedené obavy zaměstnavatelů byly ovlivněny jak ze strany managementu, tak i ze strany spolupracovníků, kteří často postrádají základní komunikační dovednosti a znalosti týkající se osob s postižením. Příčinou popsaného stavu je zejména politika začleňování osob se zdravotním postižením do společnosti v posledních 40 letech. (Kotíková, 2014)

V úvodu citovaní autoři jsou v rozporu. Zatímco Hrdá popisuje možné výhody spojené se zaměstnáváním osob s handicapem, které stále v praxi jsou argumentem pro mnohé firmy, Kotíková výzkumem (o sedm let později) poukazuje na to, že u většiny zkoumaných zaměstnavatelů stále převažuje neznalost a obava ze spolupráce s osobami s handicapem. Z praxe známe oba pohledy a vnímáme potřebu osvěty mezi zaměstnavateli, protože jejich obavy často pramení z neznalosti.

V souvislosti se zaměstnáváním hovoříme o osobách se zdravotním postižením (tento pojem v sobě zahrnuje osoby s mentálním handicapem). Zákon č. 435/2004 Sb, o zaměstnanosti,

ve znění pozdějších předpisů definuje, že se jedná o osoby pobírající první, druhý či třetí stupeň invalidního důchodu a také o osoby zdravotně znevýhodněné.

4.1 Chráněný trh práce

Zaměstnání člověka s mentálním postižením na chráněném trhu práce by s sebou mělo přinášet výhody nejen pro zaměstnavatele, ale také pro lidi s handicapem. Pokud však studujeme právní předpisy v této oblasti, zaměřují se výhradně na výhody pro zaměstnavatele.

Dle § 78 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

(1) Chráněný trh práce je tvořen zaměstnavateli, kteří zaměstnávají více než 50 % osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců a se kterými Úřad práce uzavřel písemnou dohodu o jejich uznání za zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

Další informace uvedené v zákoně o zaměstnanosti se týkají především benefitů pro zaměstnavatele, kterým náleží příspěvek na mzdy nebo platy v měsíční výši 75% prostředků skutečně vynaložených na platy nebo mzdy na každého zaměstnance OZP v pracovním poměru. Zaměstnavateli k příspěvku náleží také paušální částka 1000,- na každou osobu se zdravotním postižením. Může dále žádat o příspěvek Na náklady provozních a pracovních asistentů, náklady na dopravu spojenou se zaměstnáváním OZP a náklady na přizpůsobení provozovny. (Zákony pro lidi, 2022)

Marně ale budeme hledat v zákoně benefity pro lidi s postižením. Zaměstnavatel se zavazuje pouze ke spolupráci s úřadem práce (povinnosti byrokratického charakteru). Co to znamená pro praxi? Na chráněném trhu práce se často vyskytují zaměstnavatelé, kteří nemají zájem podpořit osoby s postižením. Jejich cílem je pouze využití státní finanční podpory. Na lidi s handicapem jsou tak kladeny stejné nároky jako na volném trhu práce. Opakovaně se setkáváme se zaměstnavateli, kteří zaměstnávají velký počet osob s mentálním postižením jen na úvazky 0,2. Pokud počítáme správně jejich příjmy (podpora státu) tak převažují výdaje (platy nebo mzdy). Znovu nás to vede k myšlence zaměstnávání osob s postižením na volném trhu práce.

Pro konkrétní představu se za rok 2021 vyskytovalo v okrese Zlín 14 zaměstnavatelů na chráněném trhu práce (dle katalogu poskytovatelů chráněných pracovních míst, náhradního plnění a sociálně terapeutických dílen).

4.2 Otevřený trh práce

Zaměstnávání jedince s mentálním postižením je závislé na průběžné, dlouhodobé a systematické podpoře spolupracovníků i zaměstnavatele. Pro umožnění úspěšného zaměstnání jedince s mentálním postižením nestačí jen „jednorázová úprava prostředí“ jako je třeba bezbariérový přístup, nebo speciálně upravený výstup z počítače, ale záleží na celkové organizační kultuře a filozofii organizace i jejích jednotlivých zaměstnanců. Osoby s mentálním postižením, zejména s lehkým stupněm postižení, hledají velmi často pracovní uplatnění na otevřeném trhu práce. Využitím služeb podporovaného zaměstnávání, dochází k vysokému stupni sociální inkluze těchto osob v majoritní společnosti. (Pipeková, 2017, s. 170)

Výše citovaná autorka nepřímo hovoří o podpoře na zřízení chráněného pracovního místa, o tuto podporu může požádat každý zaměstnavatel. Také tato problematika je ošetřena §75 v zákoně 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

„(1) Pracovním místem zřízeným pro osobu se zdravotním postižením se rozumí pracovní místo, které zaměstnavatel zřídil pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody uzavřené s Úřadem práce. Na zřízení pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením poskytuje Úřad práce zaměstnavateli příspěvek. Pracovní místo zřízené pro osobu se zdravotním postižením musí být takovou osobou obsazeno po dobu 3 let.“

(Zákony pro lidi, 2022)

Tuto možnost podpory ale obvykle zaměstnavatel, který se chystá zaměstnat osobu s mentálním postižením, nevyužije (pokud se nejedná o kombinovanou vadu). Pro představu lze takový příspěvek využít např. na úpravu pracovního místa pro člověka se zrakovým postižením.

Co ale je argumentem (proč zaměstnat osobu pobírající invalidní důchod) na volném trhu práce je povinnost zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob vzhledem k celkovému počtu zaměstnanců. Povinný podíl činí 4%. Na každých 25 zaměstnanců musí zaměstnat jednu osobu se zdravotním postižením (1. nebo 2. stupně), přičemž osoba s invalidním důchodem třetího stupně se započítává za tři (tedy jeden člověka s vážným handicapem na 75 intaktních zaměstnanců). Uvedenou povinnost mohou zaměstnavatelé řešit:

„a) zaměstnáváním v pracovním poměru,

b) odebráním výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů, se kterými Úřad práce uzavřel dohodu o uznání zaměstnavatele (§ 78), nebo zadáváním zakázek těmto zaměstnavatelům nebo odebráním výrobků nebo služeb od osob se zdravotním postižením, které jsou osobami samostatně výdělečně činnými a nezaměstnávají žádné zaměstnance, nebo zadáváním zakázek těmto osobám, nebo

c) odvodem do státního rozpočtu,

nebo vzájemnou kombinací způsobů uvedených v písmenech a) až c).“

(Zákony pro lidi, 2022)

Vidíme, že druhou možností (písm. b)) je náhradní plnění, tedy nákup výrobků z chráněných pracovních míst (kde je zaměstnáno více než 50% osob se zdravotním postižením), takové řešení lze považovat za vyjádření společenské solidarity na trhu práce ve vztahu k ohrožené skupině osob se zdravotním postižením.

Velice zajímavé je se blíže seznámit s konkrétními čísly (za rok 2021), které se týkají třetí možnosti (písm. c)). Pokud totiž zaměstnavatel zvolí možnost odvodu do státního rozpočtu, výše odvodu činí za každou osobu s postižením, kterou by měl zaměstnat, činí 2,5 násobku průměrné měsíční mzdy. Pro účely plnění povinného podílu za rok 2021 je průměrná měsíční mzda 37 047 Kč a její 2,5 násobek činí 92 617,50 Kč. Jedná se tedy o nezanedbatelnou částku. (Bičáková, 2022)

Uvedli jsme si pracovní možnosti pro osoby s mentálním postižením. Abychom shrnuli naše poznatky. Je zřejmé, že systémová snaha o umístění osob s postižením na trh práce má své mezery. Budeme doufat v nápravu v rámci legislativních změn, které se v této oblasti chystají.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následující kapitole si představíme výzkumný problém a pojetí výzkumu, výzkumný cíl a samozřejmě i výzkumné otázky. Dále budeme hovořit o výzkumném souboru. Vymežíme si metodu sběru dat a způsob jejich zpracování. Záměrem praktické části je komplexní porozumění případu ženy s mentálním postižením se zacílením na její uplatnitelnost na trhu práce.

5.1 Výzkumný problém a pojetí výzkumu

Pracujeme s tzv. deskriptivním výzkumným problémem (rozdělení dle Gavory, 2000), kdy je hlavní motivací zjistit, jak vypadá cesta konkrétní osoby s mentálním postižením k uplatnění na trhu práce a existují-li další možnosti, jak ji v budoucnu podpořit.

Abychom hlouběji porozuměli problému, kdy zaměstnávání těchto osob s sebou nese specifické komplikace a nároky (více v teoretické části naší práce), rozhodli jsme se zkoumat případ konkrétní ženy s mentálním handicapem, která se pokouší uspět při cestě za zaměstnáním. Zvolili jsme tedy kvalitativní výzkum.

„Práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k práci detektiva. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s lidmi a pracuje přímo v terénu, kde se něco děje. Sběr dat a jejich analýza v kvalitativním výzkumu probíhají v delším časovém intervalu, výzkumný proces má longitudinální charakter.“ (Hendl, 2005, s. 50)

Zpracujeme případovou studii, smyslem je velice podrobné zkoumání a porozumění případu. Domníváme se, že detailní studium případu nás může vést k odhalení některých skrytých aspektů problému a může nám pomoci vysvětlit příčinné vazby, které by v jiných postupech mohly zůstat neodhaleny. Objekt výzkumu je analyzován ve své komplexnosti. Jednotlivé zkoumané aspekty jsou nahlíženy jako součást celého systému, nikoliv jako izolované části. Rozrýváním vztahů mezi těmito částmi dochází k vysvětlení podstaty případu. Jako badatelé usilujeme o porozumění případu v přirozeném prostředí. Je třeba získat velké množství informací z různých zdrojů. Používáme tedy více způsobů sběru dat.

(Švaříček, Šedřová, 2014)

5.2 Výzkumné cíle a otázky

Cílem našeho výzkumu je zjistit, jak lze ještě podpořit zkoumanou osobu, aby se jí podařilo dlouhodobě uplatnit na trhu práce (chráněném či volném). Na základě výše uvedeného cíle jsme nadefinovali hlavní výzkumnou otázku, která zní:

Jaký je proces uplatňování na trhu práce zkoumané osoby s mentálním handicapem?

Dílejší výzkumné otázky jsme nadefinovali takto:

- 1) Jaké podpory se jí dostává/nedostává ze strany rodiny.
- 2) Jaké podpory se jí dostává/nedostává ze strany sociálních služeb
- 3) Jaké podpory se jí dostává/nedostává ze strany zaměstnavatele
- 4) S jakými problémy se v procesu potýká.

5.3 Výzkumný nástroj

Ke sběru dat jsme si zvolili nestrukturovaný neboli narativní rozhovor se zkoumanou ženou a subjekty, kteří hrají roli v procesu jejího zaměstnávání. Na žádost zkoumané osoby jsme změnilí jména všem účastníkům výzkumu.

„Výchozím bodem pro používání narativního rozhovoru je skepse vůči možnosti získat přístup ke zkušenosti jedince prostřednictvím schématu otázka-odpověď. Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění“ (Hendl, 2005, s. 176)

Rozhovory nahlíží zkušenost zkoumané osoby z různých úhlů pohledu, proto jsme se chtěli vyhnout definování otázek předem. Je zřejmé, že se snažíme pohybovat se v rámci rozhovorů ve zkoumané oblasti a doptáváme se především v souladu s výzkumnými otázkami. Rozhovor s dívkou s mentálním postižením je v tomto ohledu specifický. V souladu s pravidly komunikace s člověkem s poruchou intelektu ji provázíme rozhovorem intenzivněji (častěji se doptáváme příp. vysvětlujeme), tak aby chápala souvislosti.

Na začátku každého rozhovoru představíme sebe a náš výzkum, požádáme o souhlas k participaci na výzkumu a souhlas s nahráváním rozhovoru. Následně představíme téma a předáme slovo respondentovi. Vycházíme z předpokladu, že při volném vyprávění se vyjeví subjektivní významové struktury o událostech spojených se zaměstnáváním zkoumané ženy, které by se při cíleném dotazování nevyjevily. Dle Hendla (2005) obsahuje rozhovor fázi hlavního vyprávění a fázi dotazovací, kdy tazatel může klást interní (týkají se toho, co už

bylo zmíněno) a externí (týkají se témat, která nebyla ještě zmíněna). Rozhovory v našem výzkumu jsou přepsány (a přiloženy jako přílohy k naší práci), což vnímáme jako nezbytné pro další interpretaci dat. Jednotlivé respondenty jsme označili:

R1- Lucie = zkoumaná osoba

R2- matka Lucie

R3- pracovnice služby sociální rehabilitace

R4- zaměstnavatelka Lucie

Abychom čerpali informace z více zdrojů a dostali se hlouběji do případu zkoumané osoby, oslovili jsme sociální službu Sociální rehabilitaci Naděje Zlín s žádostí o možnost využití jejich dokumentů, které obsahují základní informace o zkoumané osobě i záznamy o dlouhodobé spolupráci (nejen) při procesu hledání zaměstnání. Jedná se o dokumenty, které klientka doložila (rozsudek o posouzení svéprávnosti a opatrovnictví, posudek o invaliditě) a především o záznamy z intervencí, které sociální pracovnice zaznamenávají do systému Equip. Jedná se o časové období od počátku spolupráce (duben 2021) do konce roku 2022 (zpracování naší práce). Využití textů předcházelo souhlasu zkoumané osoby a vedoucí sociální služby¹. Textový dokument čítá více než sto stran textu a jsou v něm zaznamenána veškerá setkání s klientkou. Každá intervence popisuje podporu Lucie v některé z oblastí života (komunikace, nácvik činnosti, zácvik v práci atd.) s důrazem na to, co se naučila. Setkání probíhala na základě individuálního plánu, kde si klientka nadefinovala, jaká jsou její přání. Z našeho pohledu tak tyto dokumenty suplují dlouhodobé pozorování.

5.4 Výzkumný soubor

Povahou a přístupem k analýze dat patří případová studie jednoznačně ke kvalitativně orientovaným výzkumům. Z tohoto důvodu nemůžeme nikdy spoléhat na náhodný výběr výzkumného souboru. Vždy se jedná o záměrnou volbu, aby měl vybraný objekt (objekty) vlastnosti, které badatel chce sledovat. (Švaříček, Šedřová et al, 2007)

V našem případě se tedy jedná o jednu osobu s mentálním handicapem, která hledá uplatnění na trhu práce. Vybrali jsme záměrně případ extrémní povahy, který opakovaně selhává, ačkoli využívá dostupné podpory. Jedná se o člověka, který má kolem sebe podpůrnou síť. Tyto subjekty využijeme za účelem sběru informací a hlubšího pochopení problému.

5.5 Způsob zpracování dat

V úvodu interpretace dat představujeme základní informace o případu. Text získaný z přepisu rozhovorů a záznamů sociální služby jsme analyticky pročítali a na základě systematického porovnání a pravidelností segmentovali do systému kategorií (za využití otevřeného kódování). Zpracovali jsme podrobně kategorie, které přímo souvisejí s naší výzkumnou otázkou. Vyskytly se nám však nečekané souvislosti s jinými kategoriemi. Hledali jsme možné příčiny a souvislosti jednotlivých jevů a vznikla nám nová teorie využitelná v praxi.

„Absence uceleného a uznávaného přístupu k datům vzešlým ze studia případů v praxi znamená, že téměř každá studie představuje do jisté míry originální analytický a interpretativní přístup. Jediným společným znakem a tím i specifickým případových studií ve srovnání s dalšími kvalitativními scénáři je již zmiňovaný pohled na případ jako na integrovaný systém.“ (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 109)

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

V této kapitole se pokusíme popsat hlavní závěry případového šetření. Témata, kterým se budeme v jednotlivých částech věnovat, jsou výsledkem „vynořování“ kategorií v průběhu analyzování získaných dat. Na začátek představíme zkoumanou osobu (osobní údaje, projevy, charakteristiky, okolí atd.), jak je u případových studií zvykem. Nezapomeneme diskuzi a doporučení pro praxi, které vyplyne z našich závěrů.

6.1 Představení případu Lucie

(výzkumná otázka č. 4)

Dle informací získaných z dokumentů služby sociální rehabilitace je Lucie Nováková 27 letá žena, která bydlí se svými rodiči v okrajové části Zlína. Jedná se o úplnou rodinu. Sestra Lucie je o deset let starší a bydlí ve vedlejším domě se svými dětmi. Lucie má vřelý vztah ke svému psovi. Co se týká partnerských vztahů, aktuálně je Lucie bez přítele. V minulosti řešila často problémy (hádky, rozchody, promiskuita). Asi rok dochází Lucie na psychoterapie. Ambulantně se léčí u psychiatra, má nastavenou medikaci.

Zkoumaná dívka je absolventkou ZŠ praktické a je vyučena v oborech kuchařka a prodavačka. V průběhu minulého roku se pokusila osamostatnit a bydlet v městském bytě, což se bohužel nepodařilo kvůli problémům s alkoholem a zadlužováním.

V roce 2022 byl Lucii zvýšen invalidní důchod z druhého na třetí stupeň. Žádost podpořila zprávou také služba sociální rehabilitace, která s Lucií pracuje od dubna 2021. V průběhu spolupráce Lucie nastoupila celkem do sedmi zaměstnání, kde selhala. V některých setrvala jen pár dní. Maximální doba souvislé pracovní činnosti byla necelých šest měsíců.

Lucie byla v roce 2019 hospitalizovaná v Psychiatrické nemocnici v Kroměříži.

„Pro situační anxiosně depresivní dekompenzaci emočně nestabilní poruchy osobnosti hraničního typu při partnerských problémech, hospitalizace byla ukončena na žádost pacientky a rodiny.“ (posudek o invaliditě)

Posudkový lékař vyhodnotil její postižení srovnatelné s těžkou poruchou osobnosti. Je narušen výkon většiny denních aktivit, společenské a pracovní funkce. Míra poklesu pracovní schopnosti u tohoto postižení je 70%, což odpovídá III. stupni invalidity. V posudku o invaliditě se odvolávají k následujícím zprávám.

Charakteristika postižení dle psychologického vyšetření z roku 2019:

„Lehká mentální retardace IQ v rozmezí 49-65B. Výkon je snížen ve všech složkách, nejvýrazněji v oblasti početního úsudku, zvládne jen nejjednodušší úkoly- sčítání do 10 s pomocí názorného materiálu, ve všech složitějších úlohách selhává. Tomu odpovídá i aktuální výkon v paměťovém testu, nemá dostatečnou kapacitu ke zpracování informací a porozumění materiálu, které by jí umožňovalo lepší výkon. Není schopna samostatně zvládat nároky běžného zaměstnání, pod zátěží se zvyšuje i riziko úzkostné dekompenzace, přetížení, somatizace. Může však těžit z chráněného prostředí s nižšími nároky na pracovní tempo, samostatnost, s pracovními úkoly odpovídajícími jejímu intelektovému potenciálu.“

(posudek o invaliditě)

Psychologické vyšetření z roku 2022:

„Intelektové i paměťové výkony odpovídají pásnu výrazného podprůměru, nesoběstačná, omezená ve způsobilosti k právním úkonům- lehká mentální retardace. Akcentace osobnostní struktury- emočně nestabilní, impulzivní, minimální zdroje ke zvládnutí zátěže. Vyšší míru stresu řeší sebepoškozováním. Trpí zvýšenou únavností. Její psychomotorické tempo je nízké, což vylučuje úspěšnost i u jednoduchých pracovních činností. Pracovní potenciál je minimální, prakticky obtížně využitelný.“ (posudek o invaliditě)

Tvrzení, že psychomotorické tempo Lucie je nízké, není v souladu s poznatky pracovnice sociální rehabilitace ani matky dívky, které uvádí:

„Ona má pořád tendenci k tomu se zrychlovat a snažit se mít vše hrozně rychle hotové. Ona by byla schopna fungovat třeba nějakou dobu samostatně, ale pak neví, jestli by ji to nenutilo zase zrychlovat a uspěchat pracovní náplň a tím pádem tu práci nedělat dostatečně dobře. A to je zase způsobené těmi vlnami, ale i tím neustálým nutkáním, že pořád potřebuje být v pohybu, rychle něco dělat. Mně přijde, že když něco začne dělat, tak už zase rychle potřebuje dělat něco jiného. Že už to potřebuje mít všechno hotové a pak zase v momentě, kdy už je to hotové, tak je zase paradoxně ztracená, protože neví, co má zase dělat.“ (R3)

„A další věc je, že ona je strašně nervózní, ale strašně nervózní. Ona kolikrát...já jí říkám Lucko pojď, sedni si. Chodí třeba kolem stolu, přešlapuje. Říkám v klidu. Jako kdyby neuměla odpočívat. Jako že si neumí sednout a jako že to neumí, že je pořád v napětí.“ (R2)

V roce 2022 byla Lucie omezena na svéprávnosti tak, že není způsobilá:

- „k nakládání s majetkem, jehož hodnota převyšuje v každém jednotlivém případě částku 200 korun;

- samostatně uzavírat smlouvy, i opakující se, majetkového charakteru a s předmětem plnění, jehož hodnota převyšuje částku 200 Kč;
- samostatně uzavírat smlouvy, i opakující se, pracovněprávního charakteru;
- pořizovat pro případ smrti;
- samostatně uzavírat smlouvy distančním způsobem a uzavírat smlouvy mimo obchodní prostory;
- k posouzení přijetí a odmítnutí zdravotní péče a zdravotních služeb, k udělení nebo neudělení souhlasu s umístěním v ústavu zdravotnické péče a k udělení nebo neudělení souhlasu se zásahy do své duševní a tělesné integrity v souvislosti se svým zdravotním stavem;
- k posouzení přijetí a odmítnutí sociálních služeb, k udělení nebo neudělení souhlasu s umístěním v zařízení sociálních služeb.“

(rozsudek o posouzení svéprávnosti a opatrovnictví člověka)

Opatrovníkem byla ustanovena matka klientky. Dle sdělení soudu je omezení svéprávnosti v zájmu posuzované, neboť by si jinak mohla způsobit svým jednáním závažnou újmu. Roli opatrovníka komentovala pracovnice sociální rehabilitace v rozhovoru:

„Tak ta maminka jako opatrovník. Ta si myslím, že ji podporovala dobře a reagovala pružně i na tu paní zaměstnavatelku, která potřebovala ze dne na den podepsat tu smlouvu. Takže tam rychle jeli.“ (R3)

Abychom představili osobu Lucie, vezmeme si na pomoc posbíraná data. Opakovaně se vrací k tématu strachu z lidí, sebepoškozování a nedostatku sebedůvěry. Zde si uvedeme příklady, ale je zjevné, že tato témata prostupují napříč celým příběhem dívky a budeme se k nim cyklicky vracet také v následujících kapitolách.

„Lucie hovořila o svém strachu z lidí. Popisovala nejrůznější situace, kdy se k ní lidé z jejího pohledu nechovali hezky. Z většiny příběhů vyplynulo, že okolí reagovalo na její netradiční chování a často útočné sdělení. Lucie má rozškrábané ruce. Hovořily jsme o možnosti dotazovat se na změnu léčby u psychiatra- zajistí matka. Jedná se o evidentní sebepoškozování, což vnímáme jako velmi závažnou záležitost. Lucie potřebuje podporu při překonání strachu.“ (záznam sociální rehabilitace)

„No a další věc je, že ona si nevěří, ona to nedokáže, ona to neumí, ona to nezvládne. To je od školky museli jsme jí říkat: „*Lucko, to se naučíš, to dokážeš, to zvládneš.*“ Třeba to jde pomaleji, ale to její sebevědomí, je taky blbé, že třeba někam nastoupí, anebo jde se ptát na práci a ona už hned dopředu říká, že neví, jestli to zvládne. No to já vím, ale my jí můžeme říkat milionkrát. Ale říkám to je snad vrozené, to je furt dokola, to je já to nezvládnu, já se to nenaučím, já to nedokážu.“ (R2)

Již z výše uvedených informací je zřejmé, že Lucie není osobou, jejímž jediným handicapem je mentální postižení. Je zjevné, že se jedná o kombinovanou vadu, přičemž velkou část jejích problémů, způsobuje psychické znevýhodnění. Následně si popíšeme, jak probíhá v jejím případě hledání práce, a zkusíme zjistit, proč opakovaně selhává.

6.2 Nové zaměstnání: když začátky střídají konce

(výzkumná otázka č. 1, 2 a 4)

„A co se týká toho hledání práce, to si pamatuji, že to bylo dost náročné. Ona nám preposílala několik pracovních inzerátů denně, volala ze dne na den, že má nějaký domluvený pohovor. My jsme se snažily velmi často reagovat ihned, ale bylo to pro nás velmi komplikované, co se týče organizace práce. Buď absolvovala pohovor s námi, nebo už to nevydržela a absolvovala jej sama. Když vznikl nějaký pracovní poměr. Vzpomínám si, že ji vzali v Kostelci do nějaké hospody a tam selhala, protože se třeba bála stroje na krouhání zeleniny. Tam byla jeden den.“ (R3)

V momentu, kdy se ocitá Lucie bez práce, vyvine neuvěřitelné úsilí, aby jakoukoli práci získala, přičemž nebere ohled na požadavky, které si předtím nadeřinovala (počet hodin, místo zaměstnání atd.) či postup, který si nastavila s pracovníci sociální rehabilitace při individuálním plánování (jak krok po kroku získat práci, naučit se jí a vydržet v ní). Při hledání práce ji podporovala také matka, která uvádí:

„Ona je natolik aktivní, že mně na messenger zahrne neskutečným množstvím inzerátů. My spolu sedneme. Já nemám prostor, kde bych jí hledala tu možnou práci.... já nemám prostor ji nějakou práci hledat, protože ona je natolik aktivní, že ona mě přebije v tomto. Ona mně naposílá inzeráty a teď já si s ní sednu a řeknu: „*Lucko, podívej se, jestli chceš tady pracovat v Uherském Hradišti, nemám s tím problém, ale musíš si tam najít ubytování.*“ Procházíme inzerát po inzerátu. „*Lucie, tady chtějí ale řidičský průkaz, ty si to nechteš. Musíš si to pořádně*

přečíst“, protože ona jako je to je pěkné, tak mi to pošle. Takže pošle třeba dvacet inzerátů, a z toho je reálný jeden maximálně dva.“ (R2)

V období hledání zaměstnání byla spolupráce se sociální rehabilitací velice intenzivní, přesto nedokázaly pracovnice vždy reagovat hned, protože měly nasmlouvané schůzky s jinými klienty, proto se stávalo, že se ocitala Lucie na pracovních pohovorech bez podpory, což s sebou mohlo nést značné komplikace. Ze spisové dokumentace je zjevné, že pokud chyběla podpora sociálních pracovníků při nástupu do zaměstnání, nepodařilo se navázat spoluprací, přestože se ve většině případů jednalo o zaměstnavatele na chráněném trhu práce.

„Ona potřebovala podporu při vyřizování těch formalit- pracovní smlouva a podobně, jenomže ona tu naši podporu často nevyužívala. Ona si domluvila pohovor, aniž by to s námi zkontrolovala, nechtěla tam toho pracovníka, hrnula všechno strašně rychle. Potřebovala to rychle řešit a tím, jak to bylo rychlé, tak to často bylo nedomyšlené možná i z její strany a nedokázala tomu zaměstnavateli úplně přesně pospat, co by potřebovala ona sama v té práci. Myslím si, že byla schopna kývnout třeba i na celý úvazek, více hodin v práci nebo i různé pracovní podmínky. Pak na tom pracovišti při tom zapracování, ona potřebovala podporu. V první fázi ty úkoly rozkrokovat. Takže věřím tomu, že když jí někdo dal úkol, tak ona měla problém se třeba doptat na to, jakým způsobem to dělat nebo když jí něco nebylo jasné, tak se na to zeptat. Nebo je možné, že se opačně doptávala na kdejaký detail a to těm lidem mohlo vadit.“ (R3)

Nyní si uvedeme příklad situace, kdy Lucie své okolí „vláčí“, jak potřebuje. V počátku spolupráce se sociální službou se pracovnice přizpůsobovaly výkyvům klientky a snažily se jí poskytnout podporu za každou cenu. Ze spisové dokumentace je zřejmé, že v průběhu času, začaly vyžadovat důsledněji dodržování dohod a pravidel, což přineslo své výsledky a Lucii se podařilo získat dvakrát práci na delší čas (v bistro a úklid bytových domů).

„Dnes jsme byly s klientkou domluvené, že společně budeme rozesílat e-maily zaměstnavatelům. Situace se však změnila a Lucie mě kontaktovala, že si našla narychlo (bez naší podpory) práci v hotelu (nepříliš klidné prostředí a načerno).... Nedříve jsem hovořila s Lucií a vysvětlovala jí, že nemáme kapacitu ze dne na den zrušit všechny klientky a začít s ní chodit do zaměstnání. Bylo by vhodné se předem domluvit, nespíchat, vše projednat se zaměstnavatelem. Pokud nás bude tímto způsobem obcházet, není v naší moci jí podpořit. Ptala jsem se Lucie, jestli se jedná o zaměstnání dle jejích představ. Uvedla, že neví. Byla z celé situace nervózní.... Klientka si velice aktivně zprostředkovala zaměstnání přes kamarádku. Ze zkušenosti víme, že se nejedná o pozici optimální pro Lucii. Nyní je

nervózní a vyžaduje podporu. V rámci možností se jí pokusíme podpořit. Měly jsme jasně stanovený postup, který má svůj význam. Snažila jsem se vše klientce znovu vysvětlit.“

(záznam sociální rehabilitace)

Za účelem hledání vhodného zaměstnavatele vytvořila Lucie ve spolupráci se sociální rehabilitací text, který prezentovali (bohužel bez výsledku) na Facebooku Naděje:

„Setkaly jsme se v bytě klientky v ujednaný čas. Dnes jsme společně řešily, jaké možnosti bychom mohly využít, aby se Michaela podařilo najít si zaměstnání na míru. Ukázala jsem jí, jaké inzeráty dává na FB společnost Rytmus. Souhlasila, že bychom mohly něco podobného napsat a přidat fotku. Tento text bychom mohly také použít v případě, že bychom oslovovali e-mailem zaměstnavatele. Zaměřily jsme se na její zdroje a potřeby. Vznikl následující text:

Ahoj, jmenuji se Lucie Nováková, je mi 27 let a hledám práci. Ráda chodím na procházky, ráda vařím a chodím do posilovny. Umím dobře čistit zeleninu, utírat prach, umývat a utírat nádobí. Mám chuť naučit se dobře i jiné věci. Ráda bych pracovala 4 hodiny denně 5 dní v týdnu. Potřebuji práci v klidném a vstřícném prostředí, kde je menší kolektiv, abych byla klidná. Pomůže mi, když budu mít napsané na papíře úkoly. Nejlepší je pro mě pracovat ve dvou. Jestli víte o takové práci, tak budu ráda, když se ozvete. Spolupracuji se sociální rehabilitací Naděje. Kontakt: marie.fialova@nadeje.cz tel: 771123224“

(záznam sociální rehabilitace)

Když se domluva dařila, hledání zaměstnání probíhalo např. takto:

„Setkali jsme se s Lucií v knihovně. Samostatně si zajistila heslo na počítač. Slovně jsem ji vedla, aby se přihlásila na stránky úřadu práce a zadala do filtru, že hledá práci ve Zlíně pro OZP. Dnes zaujaly Michaelu tři nabídky. Dvakrát se jednalo o práci v kuchyni a jednou úklid. Jedna práce byla kontrola kvality potravin (data spotřeby). Rozebíraly jsme společně, jestli je to práce, kterou by Michaela chtěla dělat. Všechny práce, které ji zaujaly, si klientka napsala na papír. Řešily jsme, jaké jsou možnosti kontaktování zaměstnavatele. Domluvily jsme se, že budeme zasílat poptávku e-mailem. Použijeme text, který jsme sepsali na FB a připojíme informace o sociální rehabilitaci. Rozloučily jsme se.... Klientka má tendenci odpovídat na všechny nabídky práce. Nyní už přesně víme, jaké jsou její požadavky, a snažíme se filtrovat, co je pro ni vhodné a bavit se o tom, co by chtěla. V tomto potřebuje klientka podporu.“ (záznam sociální rehabilitace)

Proč potřebovala Lucie podporu při pohovoru do práce je zřejmé z následujícího záznamu:

„Dnes jsem podpořila Lucii při jednání se zaměstnavatelem. Setkaly jsme se s klientkou v ujednaný čas před budovou, kde jsme měly ujednanou schůzku s paní vedoucí. Na vrátnici nás poslali do druhého patra. Paní vedoucí předala Lucii všechny papíry, které je třeba podepsat. Lucie poslouchala, ptala jsem se jí, jestli má nějaké otázky. Neměla. Já jsem se ptala, jestli má mít potvrzení od svého obvodního lékaře nebo mají nějakého nasmlouvaného. Následně jsme jednaly ohledně konkrétní podoby práce. Lucie bude pracovat třikrát týdně na tři hodiny na třech různých místech. Tento pátek se půjdeme společně podívat na Obeciny. Od června bude již Lucie pracovat pravidelně. Vyblokovala jsem v našem kalendáři čas, protože po rozmluvě s Lucií vím, že bude třeba ji podpořit delší čas, aby si zvykla a byla v práci v pohodě. Paní vedoucí byla velice vstřícná. Lucie byla spíše pasivní, povzbuzovala jsem ji, aby se ptala a komunikovala, ale byla jako paralyzovaná. Je zjevné, že bez mé podpory by dnes odcházela zcela nejistá a neměla by potřebné informace.“

(záznam sociální rehabilitace)

Nyní jsme si představili, jak probíhal proces získávání práce v případě dívky s handicapem a podporu, které se jí dostávalo z rodiny i sociální služby. Je jasné, proč opakovaně setrvala v zaměstnáních jen několik dní. Zaměstnavatelé evidentně nejsou připraveni pracovat s člověkem, který potřebuje vyšší míru podpory, bez pomoci třetí strany. Teď bychom se blíže zabývali důvody „pracovních konců“, je nesmírně zajímavé, že ne vždy se jednalo o ukončení ze strany zaměstnavatele. Co se mohlo odehrávat, popisuje sociální pracovnice v rozhovoru.

„Ona v tom začátku, když jsme ji potom podporovaly v pracovní asistenci, tak tu práci nedělala dostatečně pečlivě, neplnila pracovní úkoly dokonale a věřím tomu, že pokud tam neměla toho asistenta, tak na ty lidi mohla působit. Mohla je vyděsit tím, jaké mívala třeba strachy z těch ostatních lidí, že se doptávala často na to, jestli to dělá dobře. Víím, že když jsme s ní začínali spolupracovat tak měla strach, že ji tam někdo sprdne i v těch bytech. A někdy mohla reagovat neadekvátně, protože ona když ji ti okolní lidé vadili, tak někdy i ty konflikty vyvolávala, takže je možné, že v té práci něco vzniklo i z její strany.“ (R3)

Matka Lucie se zamýšlí nad tím, proč v minulosti opakovaně ukončila zaměstnání sama Lucie. Jeví se, jako by dívka potřebovala problémy, a když je nemá, vytvoří si je. Na základě získaných dat nedokážeme vyhodnotit, jestli se jedná o vážnou psychickou poruchu či způsob, jak na sebe strhávat pozornost a manipulovat tak své okolí.

„Většinou. A někdy to bylo právě že... mně přišlo nebo i s manželem jsme nad tím přemýšleli, jak kdyby byla nějaká hranice třech měsíců a Lucie toho měla akorát tak dost a potřebovala změnu. A nedokázala tady tu hranici překonat, přestože jsme jí říkali, že manžel je v práci třicet roků ve stejném zaměstnání. Dávali jsme příklady sestru, že to je prostě normální. Díky tomu, že tam bude dýl v té práci, vznikne jí nárok na dovolenou, bude moct jet na dovolenou. Motivovali jsme ji takto, ale nicméně nám přijde, že to že už je tam dlouho, jako by toho byla nabytá, nechci říct plné zuby. Těch lidí, té práce toho všeho a potřebuje změnu. Tak to na mě působilo. Jak kdyby už té práce, těch lidí byla nabytá. Protože jsme hledali jako důvody proč. Možná, že pleteme, možná že je v tom něco jiné, ale jak kdyby nedokázala nějakou hranici překonat.“ (R2)

„... no ale ona vlastně pořád měla takovou tendenci, že ona chce víc hodin, ona chce víc si vydělat peněz, ona nechce jenom čtyři hodiny denně, ona chce dělat aspoň sedm hodin... vlastně ještě mezi tím dělala úklid kanceláří, u velice hodné paní a ta byla neskutečně hodná, Lucie ji měla moc ráda, byla na ni neskutečně trpělivá, ale Lucie se rozhodla, že pro ni je to málo hodin, málo peněz a potřebuje si víc vydělat a podala výpověď. Paní nám volala, že nechápe, co se děje, že oni s ní byli spokojení.“ (R2)

„Jestli tam na mě bylo třeba moc lidí nebo jsem byla nervózní nebo třeba, že už je to dlouhá doba, tak jsem dala třeba tu výpověď a někdy mi mamka řekne, že chodím krátko a že musím vydržet v té práci dlouho.“ (R1)

Sociální pracovnice se pokoušela sbírat informace o tom, proč Lucie selhává, tak aby se hledalo optimální prostředí pro klientku.

„Již v minulých dnech mě telefonicky kontaktovala Lucie a její matka s informací, že Lucie přišla o práci. Motivovala jsem je, aby zjistili důvod ukončení pracovního poměru. Lucie dnes již věděla, že si zaměstnanci stěžovali, že je obtěžovala svými dotazy, proto jí byla práce ukončena.“ (záznam sociální rehabilitace)

Lucie vzpomíná na několik zaměstnání, kde se jí nepodařilo setrvat. Popisuje okolní vlivy, ale dokáže spatřovat také vlastní pochybení. Ze spisové dokumentace vyplývá, že Lucie dokáže pojmenovat, co je špatně. Ví, jak záležitosti řešit. Její jednání však nekoresponduje s jejími vyjádřeními.

„Třeba v těch lahůdkách, že prostě o Vánocích bylo moc lidí a jak jsem balila ty sýry nebo ty šunky, tak jsem byla nervózní, že lidi chtěli toho třeba víc a byla jsem prostě nervózní z toho prostředí asi moc lidí nebo paní šéfová v těch lahůdkách byla přísnější, no prostě

přísná třeba na mě, že chtěla toho víc, že jsem něco ani nepochopila.... A ty úklidy třeba těch bytových domů, že jsem měla třeba rychle. Asi to bylo tím, že jsem chtěla mít rychle a chtěla jsem být dřív doma, to je pravda.... Ještě ty tyčinky, to byl rychlý pás, kde nebyly ani přestávky. Záchod muselas proběhnout. Takže to se mi jako líbilo, ale kdyby tam byly přestávky.... (R1)

Z rozhovoru s matkou i Lucií jsme zjistili, že ještě před navázáním spolupráce se službou sociální rehabilitace vystřídala dívka několik zaměstnání, které byly zcela nevhodné pro člověka s postižením (např. v továrně u pásu). Vzhledem k tomu, že jsme si popsali proces získávání práce za každou cenu, je to pochopitelné. Na druhou stranu opakované selhávání může mít neblahý vliv na sebevědomí mladé ženy.

6.3 Kde se stala chyba: práce v bistro

(výzkumná otázka č. 1, 2, 3, 4)

Zaměstnání, ve kterém setrvala Lucie nejdelší čas, je bistro v odlehlé části Zlína. V souvislosti s touto prací nám poskytli informace všichni respondenti, čímž vznikl zajímavý rozpor v nahlížení na důvody selhání dívky s handicapem.

Sociální rehabilitace podpořila klientku při navázání kontaktu se zaměstnavatelkou a nabídli podporu při zaučení.

„Dnes jsme se potkaly v bistro společně se zaměstnavatelkou a klientkou Lucií Novákovou. Navzájem jsem je představila a společně jsme projednávaly možnosti zahájení pracovní činnosti klientky v bistro. Navrhla jsem, že mohu klientku v počátcích její práce doprovázet coby pracovní asistent, dokud se neseznámí s prostředím a personálem, dokud se nebude cítit bezpečně a dokud nevyhodnotím já, zaměstnavatel i klientka, že Lucie je schopná práci vykonávat samostatně. Zaměstnavatelka byla již po krátkém rozhovoru s Lucií příjemně překvapená její schopností komunikovat. Zaměstnavatelka žádala kontakt na rodiče, který ji Lucie předala. Motivovala jsem zaměstnavatelku, aby se obracela primárně na klientku, která je schopná se samostatně rozhodovat a aby respektovala především její názor (nikoli názor rodičů).“ (záznam soc. rehabilitace)

Po prvním dni v zaměstnání, kdy byla sociální pracovnice Lucii oporou, se domluvily, že zvládne činnost bez pracovní asistence.

„Bavily jsme se o nezbytnosti mé přítomnosti na pracovišti. Lucie i já jsme vyhodnotily, že za podmínek, které zde panují, moje přítomnost potřeba opravdu není. Znovu jsem

zopakovala paní vedoucí možnost obrátit se na nás i do budoucna (řešení problémů, pracovní asistence...)“ (záznam soc. rehabilitace)

Přestože sociální služba nepodporovala Lucii přímo na pracovišti, pracovala s tématem nového zaměstnání (zjišťovala, jestli vše v práci funguje) a podporovala klientku např. v oblasti cestování do zaměstnávání.

„Ptala jsem se klientky, jak se jí včera líbilo v práci. Řekla, že to bylo super, jenom tam byla moc dlouho. Dnes už jde ale na čtyři hodiny, jak má. Ptala jsem se Michaely, jestli má k dispozici jízdní řád. Včera jsme totiž zjistily, že trolejbusy z místa práce jezdí jen sporadicky. Uvedla, že nikoli. Ptala jsem se, jestli si jej napíše, vyfotí nebo jí ho mám vytisknout. Poprosila mě, jestli bych jí ho mohla vytisknout. Toto jsem udělala. Vnímám jako nezbytné, aby klientka neměla stres z cesty. Přicházela i odcházela z nové práce v pohodě. Ptala jsem se, co ještě včera zažila. Uvedla, že se seznámila s ostatními pracovníky z farmy. Byla spokojená. Říkala, že byly všichni milí. Znovu jsme rozebíraly, že nemůže první den v práci všechno vědět. Nakonec ohodnotila svůj pracovní výkon jako uspokojivý, což mě potěšilo.“ (záznam soc. rehabilitace)

Postupem času se však objevovaly problémy s pracovním výkonem a docházkou Lucie. Zaměstnavatelka v rozhovoru vzpomíná na Lucii, že jí vytvářela pracovní místo na míru.

„Měla výkyvy, obrovské výkyvy. Jednou byla veselá, jednou byla špatná. V zásadě byl problém jí najít práci, protože ona něco dělala a jednou to udělala dobře a potom to udělala špatně..... když si vzpomenu, jak umývala nádobí, to byla hrůza. Hledala jsem hodně, co by mohla dělat.“ (R4)

Jako velké téma spatřuje zaměstnavatelka ochranný přístup rodičů k dceři. Ze záznamů je evidentní, že komunikace mezi nimi (zaměstnavatelkou a rodiči) probíhala spíše výjimečně. Když potřebovala zaměstnavatelka něco řešit, obrátila se na službu sociální rehabilitace.

„Kontaktovala mě vedoucí Lucie a uvedla, že Lucie nepodává adekvátní pracovní výkon a moc by ji pomohlo, kdyby mohla docházet častěji na odpolední směnu (kdy nejsou obědy) a je méně práce. Přestože jsem ji motivovala, aby věc řešila s klientkou a jejími rodiči osobně, nechtěla. Dnes jsme tedy tuto možnost probíraly s Lucií a její matkou. Matka poukazovala na nedobré vztahy s paní vedoucí, na horší komunikaci atd. Hovořily jsme ale také o tom, jak bylo pro Lucii těžké získat stabilní zaměstnání a že by bylo vhodné udělat maximum pro to, aby si ho Lucie udržela. Matka by ráda dceru viděla v prostředí, kde by

byla více opečovávána. Domnívá se, že její dcera pracuje dobře. Poukazovala na fakt, že po dopolední směně musí dceru vozit domů autem. Ptala jsem se na důvod, protože vím, že Lucie cestuje samostatně. Lucie se obává jezdit po tmě a rodiče jí vždy vyjdou vstříc. Ptala jsem se klientky, jestli je taková podpora od rodičů opravdu nutná. Uvedla, že to zkusí sama. Rodiče uvádí, že chtějí, aby se dcera osamostatnila, ale zároveň jí plní veškeré požadavky.“

(záznam soc. rehabilitace)

Přestože se záležitostí jízdnicích řádů zabývala služba sociální rehabilitace, téma se objevuje znovu. Rodiče se snažili vytvořit pro svou dceru svět bez problémů a poskytovali jí podporu v oblastech, které zvládne. V rámci rozhovoru také zaměstnavatelka zmiňuje záležitost špatné dopravní obslužnosti.

„To bylo od jízdnicích řádů, základní věci, ve kterých ti kluci fungují a mají ten nejvyšší stupeň postižení. Prostě je to chyba rodičů, základního vedení. To, že se jí to geneticky blbě poskládalo, je jedna část, ale prostě ta rodina je tam silný aspekt. Já jsem se furt vracela v rámci té rodiny, prostě furt se řešilo“ (R4)

„Kdyby tam nebyli ti rodiče, kteří by byli daleko víc součinní a trochu... protože oni nevidí tu moji snahu a vazbu. Jak my musíme strašně ustupovat tady těm zdravotně postiženým a mentálně postiženým, aby vůbec měli nějakou práci, nějakou činnost a ještě s nimi pracujeme. To se nezdá, ale ten čas a energie tam prostě je. Oni tohle nevidí ti rodiče. V tomto případě u té Lucie je, já bych řekla, 40% negativum jsou rodiče, které nemůžu popřít. Prostě jsou tam, ale já si myslím, že kdyby ten přístup... tak tady je.“ (R4)

Ze záznamů sociální služby vyplývá, že situaci řešila tímto nepřímým způsobem zaměstnavatelka opakovaně. Sociální pracovnice se dostávaly do role prostředníka, kdy každá strana (Lucie, matka i zaměstnavatelka) měly svou verzi příběhu a nastavování pravidel tak ztrácelo na efektivitě. Podporu na pracovišti zaměstnavatelka opakovaně odmítla, jakož i setkání s rodiči.

„Následně volala paní vedoucí z bistra a stěžovala si na spolupráci s Lucií. Dnes měla přijet na deset, ale uvedla, že jde k lékaři (což neodpovídá realitě) a přijede až v jednu. Navrhla jsem, že ujednám s matkou pravidelnou docházku. Matka ji vždy podpoří. Pokud bude změna, bude paní vedoucí matku kontaktovat. Pokud bude změna ze strany Lucie, bude matka kontaktovat paní vedoucí. Okolí podpoří klientku v pravidelné docházce do práce. Rodiče klientky se zaměstnavatelem budou ve spojení.“ (záznam sociální rehabilitace)

Lucie hodnotila svůj výkon následovně:

„Ptala jsem se Lucie, jak vnímá svůj výkon v práci. Uvedla, že by se měla více snažit. Ptala jsem se jí, jestli se nesnaží. Uvedla, že se trochu snaží. Sepsala si, že by měla lépe zametat, nedávat tolik jaru, ptát se, když neví a lépe leštit příbory.“ (záznam soc. rehabilitace)

„A ještě taky v tom bistro jsem zapomněla, že jsem pracovala a tam se paní vedoucí asi nelíbilo, že jsem stála nebo že jsem se pořád ptala, co mám dělat, takže mi dala výpověď paní. Ale tam to bylo vlastně taky dobré v tom bistro.“ (R1)

Když kritiky a neshod přibývalo, Lucie přestávala do práce chodit. Zde se potvrzuje, že klientka má minimální zdroje ke zvládnutí stresu.

„Klientka dnes v ranních hodinách zaklepała na dveře kanceláře a ještě než je zavřela, překotně v několika větách sdělila, co nutně potřebuje řešit. Sdělila, že nešla do práce, protože jí tam honí a ona tam jít nechce a chce si najít jinou práci. Klientku jsem pozvala dál a nabídla jí křeslo a snažila jsem se, aby mi v klidu sdělila svůj postoj. Řekla, že mám zavolat k ní do práce, že tam nejde. Lucie jsem se ptala, na kolik hodin měla být v práci. Sdělila, že na devět. Vysvětlila jsem jí, že bude vhodné, aby do práce paní vedoucí zavolala ona sama a sdělila jí důvod své nepřítomnosti, poněvadž již téměř hodinu měla být na pracovišti. Na to řekla, že nemá kredit. Lucie již byla po pár minutách klidná a sdělila, že paní vedoucí ráno volala, ale že ta jí to nebrala. Navrhla jsem jí proto, aby do práce nakonec jela, vysvětlila paní vedoucí situaci a případně jí sdělila, co se jí na pracovišti nelíbí. Lucie souhlasila.“

(záznam soc. rehabilitace)

Přes všechno výše uvedené matka Lucie v souvislosti s ukončením pracovního poměru v bistro nezmiňuje žádné pracovní nedostatky dcery ani problém v komunikaci. Uvádí následující:

„Potom šla do bistra, tam vlastně pomáhala v kuchyni a neustále měla představu, že pro ni je to málo, že prostě ona chce víc hodin. A tím podle mě provokovala ty své nadřízené, protože o té práci mluvila, jako že má na víc. A myslím si, že tam jako narazila a domluvila se s paní a dostala výpověď.“ (R2)

Také v souvislosti s jinými tématy se v dokumentaci opakovaně objevuje téma opečovávání Lucie (jako dospělé ženy, která má svá práva a povinnosti) ze strany rodičů.

„Vyjádřili jsme důvěru klientce v její schopnosti samostatného žití. Přestože chápeme obavy rodičů, dokud nenechají dceru, aby nesla následky svých činů, jen těžko se klientka opravdu poučí.“ (záznam sociální rehabilitace)

S ohledem na závažnost postižení dívky, kdy má tendence ubližovat sobě (i na fyzické úrovni) a svému okolí (psychické násilí) je pochopitelné, že rodiče ji stále hlídají a kontrolují. Vzhledem k tomu, že chování Lucie není transparentní (často si vymýšlí a zveličuje), tak rodiče mají sklon k obviňování okolí, přestože jsou si vědomi závažnosti problému dcery. Z předchozího textu se jeví, že velkou roli hrála špatná komunikace mezi subjekty, které měly být pro dívku s postižením oporou. Více se k tématu vrátíme v kapitole „doporučení pro praxi“.

6.4 Hledání cesty k úspěchu ve spolupráci se sociálně terapeutickými dílnami

(výzkumná otázka č. 1, 2 a 4)

V rámci rozhovoru zaměstnavatelka vyslovila zajímavý názor:

„Myslím si, že měla začít nejdřív chodit do těch přípravných dílen než ji šoupnout zaměstnavateli, protože to bylo úplně špatný na počátku, protože ona hned zjistila, že to je špatně. Že si řekla a já jsem úplně špatná, s prominutím na hovno. Ale kdyby prostě měla delší tu přípravu. Někdy ta příprava trvá i dva roky než ten člověk opravdu zjistí ty svoje kvality. Ona musí zjistit na co je dobrá, to jí musí někdo ukázat a říct a ona si musí ty neurony spojit. Říct: „*Jo, já umí tady tohle.*“ Bude si aspoň sama sebou jistá a až potom může jít do zaměstnání, proto ty dílny jsou a ona šla hned do zaměstnání.“ (R4)

Také pracovnice Naděje byly stejného názoru a pokusily se hledat cestu, jak zastavit selhávání Lucie v zaměstnání:

„S ohledem na skutečnost opakovaného zklamávání Lucie v zaměstnáních a její nestabilitě mě napadlo, že by pro ni mohlo být přínosem strávit nějaký čas v sociálně-terapeutických dílnách za účelem vyplnění času, zklidnění, naučení se konkrétních činností jakož i pracovních návyků, komunikaci se „zaměstnavatelem“ atd. Vzhledem ke skutečnosti, že rodiče se domnívají, že jejich dcera je kompetentní k vykonávání běžné práce, Lucie neprošla postupným procesem zařazení se na trh práce. Rovnou se dostala na pozice, kde byly velké nároky zaměstnavatelů, což pro ni bylo stresující. Vysvětlily jsme matce i Lucii tento náhled na věc a ujistily je, že se jedná o vývoj a že to neznamená, že Lucie nebude mít výhledově placenou práci. Z informací, které mám od zaměstnavatelů, vyplývá, že představy rodičů o schopnostech jejich dcery jsou zkreslené. S ohledem na to, že Lucie samotná není sebevědomá, a ne vždy mluví pravdu, je těžké se v situaci zorientovat.“

(záznam sociální rehabilitace)

Na základě spolupráce sociálně terapeutických dílen, rodiny i klientky byl vytvořen seznam toho, co se Lucie potřebuje naučit:

- „projít fázi práce v sociálně terapeutických dílnách, stabilizovat se (práce v bezpečném prostředí bez tlaku na výkon);
- nesoustředit se na hledání zaměstnání;
- naučit se komunikovat se zaměstnavatelem (omluvy, pozdní příchody atd.);
- nést odpovědnost za svá rozhodnutí (nejlépe vynechat z komunikace rodinu, Michaela je kompetentní vše řešit sama);
- důsledně cvičit plnění úkolů, tak aby byly precizně splněné (v práci se jí nedařilo věci dělat pořádně);
- nastavit hranice v komunikaci (směřovat její pozornost zpět k práci- řešení osobních problémů je nekonečné a vyčerpávající);
- Lucie si nastavila, že nebude v rámci dílen používat telefon (jen v nezbytných případech).“

(záznam sociální rehabilitace)

Z písemné dokumentace je zjevné, že bylo ujednáno, že Lucie bude chodit do dílen na celé dny, protože když má volný čas, stresuje ji to, neví co se sebou a obtěžuje okolí. Na sociálních sítích zahrnuje přátele i rodinu výhrůzkami, prosbami atd. Problémy však nastaly hned třetí den na dílnách:

„Dnes přišla Lucie a řešila, že si nezvládne dát oběd na sociálně-terapeutických dílnách. Ptala jsem se, co je problém. Lucie uvedla, že má stres z mnoha lidí. Z komunikace se sociálně terapeutickými dílnami vím, že je snaha poskytnout Lucii speciální podmínky pro konzumaci oběda (větší soukromí). Hovořily jsme tedy o tom, že by to mohla Lucie alespoň jednou zkusit. Jedná se o výzvu, všichni jsou otevřeni k tomu ji podpořit. Lucie uvedla, že to zkusí a dá mi zítra vědět. Pokud to pro ni bude stresující, nebude ji nikdo nutit. Následně jsme plánovaly společné setkání všech lidí, kteří by ji mohli podpořit.“

(záznam sociální rehabilitace)

Je zjevné, že také v tomto případě vstoupili do situace rodiče.

„Asi hodinu po ukončení intervence mě telefonicky kontaktoval otec klientky a důrazným způsobem hovořil o tom, že Lucie je nervní, škrábe se. Nutíme ji, aby chodila do dílen i odpoledne a obědvala tam. Celá rodina jsou ve velkém stresu. Chtějí dílny zrušit. Vysvětlovala jsem panu Novákovi, že jsem před chvílí s Lucií hovořila a nevypadala, že by byla psychicky na tom tak zle. Dále hovořil o plánovaném setkání. Také toto by chtěl zrušit. Bylo zřejmé, že má pocit, že celý svět křivdí jeho dceři. Bylo také evidentní, že Lucie se vyjadřuje jinak doma než před pracovníky Naděje. Vůbec nemám představu, do jaké míry reálně ovlivňují její rozhodování rodiče. Pan Novák mě požádal, abych informaci zprostředkovala vedoucímu dílen, což jsem následně udělala.“

(záznam sociální rehabilitace)

Na tomto případě je evidentní, že byly společně projednány důvody a pravidla práce Lucie na sociálně terapeutických dílnách, avšak dívka se dostala do stavu, který přinutil rodinu s okamžitou platností veškeré dohody zrušit (bez dalšího hledání cest, jak pokračovat). Na dílnách se klientka tvářila spokojeně. Co se dělo doma, nevíme. Každopádně má Lucie ve svých rukou moc, jak ovládat své rodiče, kteří jí ve všem nakonec ustoupí. Do jaké míry si je klientka manipulace vědoma, můžeme jen odhadovat. Rozhodně se ukazuje, že mezikrok pro získání zaměstnání selhal. Místo, kde měla být Lucie v bezpečí, pro ni představoval obrovský problém. Na základě této zkušenosti se nabízí otázka, je možné, aby dlouhodobě uspěla v práci a jak moc specifická musí být prostředí a podpora.

6.5 Chrání chráněný trh práce lidi s postižením?

(výzkumná otázka č. 2, 3, 4)

Následně se budeme zabývat otázkou kompetencí konkrétního zaměstnavatele na chráněném trhu práce, který zaměstnával Lucii, když uklízela bytové domy. Po celou dobu práce podporovala klientku služba sociální rehabilitace. Problematická organizace ze strany nadřízených byla evidentní hned v počátku spolupráce.

„Tam byl problém ve vedoucích, nejdřív tam měla být paní Puntíková, kterou jsme celou dobu neviděli, vůbec tam nějak nefungovala a potom tedy nastoupila paní Surová, které Lucii přijímala do práce..... Pak vlastně nastoupila paní Surová, která to celé dávala dohromady, protože před tím jim chyběly často pracovní pomůcky nebo tam někde byly polámané mopy, někdy chyběly čisticí prostředky. Tak to celé nějak dala dohromady a Lucii přijala. Akorát že tam nastaly změny, dala jí třeba jiný úsek a na ty Jižní Svahy, kde měli

původně pracovat dva lidé, tak to jí dala celé, že má dělat sama. V tom počátku ta podpora byla, že jsme Lucii pomohli tu práci zorganizovat, protože ona ten první den nám v rychlosti řekla, co všechno je potřeba uklidit.“ (R3)

„Organizace ze strany zaměstnavatele není evidentně optimální, což by mohlo být na klientku neblahý dopad. V budoucnu by tím pádem mohly vznikat situace pro ni stresové. Je třeba, aby měla k dispozici vše potřebné a jasně věděla, co je její úkol. Za mě by bylo vhodné, aby měla Lucie klíče od svých vchodů a mohla se tak vyhnout komunikaci se spolupracovníci. Co se týká samotné práce, je klientka kompetentní ji zvládnout, když bude v psychické pohodě.“ (záznam sociální rehabilitace)

Můžeme si všimnout, že klientka neměla v pořádku pomůcky a především klíče, kdy byla nucena oslovovat kolegyni či obyvatele domu. Vzhledem k jejím strachům to pro ni bylo velmi problematické. Původní domluva o náplni práce se také změnila ze dne na den. Podle spisové dokumentace ji vedoucí řešila pouze telefonicky. Podle respondentů se jednalo o osobu, která vůbec netušila, jaké potřeby může mít člověk s mentálním handicapem. Matka Lucie při rozhovoru uvedla:

„Poslední zkušenost se stejnou organizací při úklidu bytových domů bohužel to bylo úplně mimo mísu, protože jako nechcu říct, že se Lucie z ní hroutila, protože takové jednání, takový člověk nemá na takové pozici vůbec, co dělat. Podle mě tam nemá vůbec co dělat. Protože aby přijela k nám na parkoviště s velkým Volkswagenem, měla tam kartičku pro vozičkáře a stála na invalidním místě, přestože přijela sama, parkoviště prázdné. Vůbec jsem nepochopila, proč na takovém místě stojí. Nepřišlo mě, že má nějaké sociální citění. Úplně jako styl mluvení s dcerou jsem byla v šoku. Sociální rehabilitace dělá výbornou práci, perfektní, klobouk dolů, ale jestliže to navazuje na takové zaměstnavatele, tak bohužel ta práce vaše je tím hrozně ponižená, shozená. Ona nemůže po Lucii chtít, aby odváděla práci jako zdravý člověk. Mrzí mě to v tom, že sociální rehabilitace odvedla hromadu práce a díky tomuto přístupu, kdy Lucie.“ (R2)

Také pracovnice sociální rehabilitace uvedla, že nároky na Lucii byly srovnatelné s člověkem bez postižení. Jako zaměstnavatel na chráněném trhu práce nevyužili možnosti zaplatit Lucii pracovního asistenta a tuto roli suplovala sociální rehabilitace. Zaměstnavatelé na chráněném trhu práce mají prostředky a měli by mít „know how“, jak podpořit člověka se znevýhodněním, aby práci zvládl.

„Že vlastně vůbec neplnil tu roli toho zaměstnavatele. Že k ní přistupovala jako k běžnému člověku. Nejsem si jistá, jak měly ty normy na ten úklid, co se týče času, ale nemyslím si, že by tam bylo nějaký způsobem zohlednění, že má nějaké znevýhodnění, úkolů bylo hodně. Rozhodně ta paní nebyla vůbec připravená pracovat s člověkem s mentálním handicapem, protože ty úkoly zadávala tak, že je jenom odříkala, nese-psala je. Ta podpora z její strany byla nulová, nechala to více méně na nás. Možná naše chyba byla v tom, že jsme občas fakt zastupovaly roli toho zaměstnavatele, což jsme neměly.“ (R3)

Paní Surová byla velice nepříjemná. Dle záznamů jí sociální pracovnice vysvětlovala, jaká je role sociální rehabilitace. Byly oporou pro Lucii, aby věděla kdy, kam má jít do práce a měla sepsané, co všechno má udělat. Zaměstnavatelka stavěla sociální rehabilitaci do role kontrolní, přičemž její nároky na provedení úklidu byly velice vysoké. Když se jí výsledná práce nelíbila, nadávala Lucii i pracovnícím.

„Společně jsme prošly materiály, které jsme vytvořily, aby mohla pracovat systematicky. Zeptala jsem se Lucie, jestli můžu zaslat zaměstnavatelce ke schválení. Souhlasila. Ptala jsem se Michaely na státní svátek, nevěděla, jak bude příští týden pracovat. Motivovala jsem ji, aby zavolala zaměstnavatelce. Telefon pustila nahlas. Zaměstnavatelka byla velice nepříjemná a řekla jí, že samozřejmě ve svátek do práce nepůjde, ale uklidit musí všude.“

(záznam sociální rehabilitace)

V bytovém domě na Jižních Svazích si obyvatelé stěžovali na špatný úklid. Napětí stouvalo. Paní Surová nikdy neukázala klientce, jak se které činnosti dělají. Poukazovala na nedostatky, ale nehledala cesty, jak jí je pomoci napravit.

„Lucie mi asi o hodinu později telefonovala, že na ni paní Surová byla zlá. Zaměstnavatelka mi volala, že bude kontrolu Lucie dělat sama, což jsem velmi uvítala. Toto je její práce. Naše role je podpůrná. Lucii motivujeme a učíme odpovědnosti, v jednotlivých činnostech se zlepšila, do práce dochází.“ (záznam sociální rehabilitace)

Nakonec byl pracovní poměr ukončen ze strany Lucie, protože se dostala do velmi špatného psychického stavu.

„Rozebíraly jsme její ukončení pracovního poměru, kdy se situace vyhrotila a zaměstnavatelka si přála spolupracovat s Lucií bez naší podpory a měla pocit, že autoritativním jednáním a přísností dosáhne zlepšení výkonu klientky. Ta se složila a práci ve spolupráci s rodinou ukončila. Pravdou je, že jsem slyšela, jak zaměstnavatelka s klientkou komunikuje po telefonu, a vyhodnotila jsem, že se nejedná o dámu, která by

chápana, co to znamená chráněný trh práce či osoba se znevýhodněním. Lucie získala za naší podpory důchod třetího stupně, přesto si přeje pracovat.“ (záznam sociální rehabilitace)

Matka Lucie vnímá jako přínosné seznámit všechny potencionální zaměstnavatele své dcery s její diagnózou, aby předcházela tomu, co se událo s paní Surovou.

„Jako to ano, tam je podle mě hodně důležité to, aby když ti zaměstnavatelé chtějí zaměstnat lidi s handicapem, aby něco málo o tom věděli, jestli oni ti zaměstnavatelé ten handicap zvládnou. Ono se řekne zaměstnat invalidního důchodce, ale každý je svůj, každý má nějakou diagnózu, každý má nějaký problém a je rozdíl jestliže má invalidní důchod třeba na špatnou páteř anebo na epilepsii a je rozdíl jaký má problém jako naše dcera, to je sakriš rozdíl. Takže si myslím, že ten zaměstnavatel by měl být hodně seznámen (a já bych s tím vůbec neměla problém) se zdravotním stavem. Protože já jsem se osobně i setkala hodně, nechcu vůbec na nikoho ukazovat, to v žádném případě, že zaměstnávají rádi invalidní důchodce, protože je na ně podpora.“ (R2)

Konkrétně v této práci vydržela Lucie asi tři měsíce, protože zde limity zaměstnavatele na chráněném trhu práce dokrývala sociální služba, která se dostala do velice nevděčné role prostředníka, kdy pro Lucii měli suplovat zaměstnavatele a paní Surová se k nim chovala, jako by byli její podřízení.

„Sociální rehabilitace dělá výbornou práci, klobouk dolů, ale jestliže to navazuje na takového zaměstnavatele, tak bohužel ta práce je tím hrozně ponížená, shozená. Ona nemůže po Lucii chtít, aby pracovala jako zdravý člověk. Mrzí mě to v tom, že sociální rehabilitace odvedla hromadu práce a díky tomuto přístupu.“ (R2)

„Pomáhala mi hodně sociální rehabilitace, co se mnou chodili na ty bytové domy, tak mi moc pomáhali. Třeba papír, co mám dělat postupně. Tak mi moc pomáhali.“ (R1)

Abychom pochopili podstatu práce sociální rehabilitace, která se skrývá v nácviku jednotlivých činností a cílí na pokrok a úplné osamostatnění, uvedeme si příklady záznamů z pracovních asistencí. U člověka, který má pouze mentální handicap, je posun obvykle konstantní. Lucie je specifický případ, protože i když se jednotlivé činnosti již naučila, její výkony byly nevyrovnané (usuzujeme na základě spisové dokumentace). První den v práci proběhl následovně:

„Setkali jsme se na zastávce Kocanda. Lucii doprovázeli její rodiče, společně podepisovali pracovní smlouvu s paní Surovou, poté odjeli. Poté jsme se šli podívat na prostory, které Lucie měla uklízet. Lucie měla u sebe klíče od bývalého pracovníka. Společně zkušely

zjistit, kam které klíče patří. Paní Surová Lucii ukázala, co je potřeba uklidit a požádala ji o provedení většího úklidu než obvykle, Lucie souhlasila. Poté paní Surová odešla a nechala Lucii samostatně uklízet. Šlo o otření vypínačů a skříněk na chodbách, umytí zábradlí, kontrolu pavučin a ometení. Lucii jsem poradila, jak si má práci zorganizovat, aby byla co nejefektivnější, jaké hadry na co použít, jaké přípravky, ukázala jsem jí, jak zapnout ohřev vody. Celou dobu uklízení jsem byla s ní a vysvětlovala jí, na co si dát pozor, jak postupovat apod. Vysvětlila jsem jí, že by při úklidu měla postupovat od shora dolů, nejprve otřít všechny povrchy a nakonec se věnovat podlaze. První budova Lucii trvala 2 a půl hodiny, vyzvala jsem ji, aby si dala přestávku. Při úklidu druhé budovy jsem jí trochu pomáhala (s otřením povrchů a poponášením kýblu při vytírání) – bylo na ní vidět, že je hodně unavená. Při mytí oken jsem Lucii učila pracovat se stěrkou a pomáhala s doleštěním, učila jsem ji vytřepat rohože před budovou – bylo to příliš fyzicky náročné. Domluvily jsme se, že s paní Surovou zkusíme dojednat, zda by nebylo možné uklidit pouze jednu budovu – v minulosti na pracovišti bývali dva lidé. Lucie se v mé přítomnosti snažila uklízet, když jsem ale nebyla u ní, bylo vidět, že práci odbývá.“ (záznam sociální rehabilitace)

Teď si uvedeme záznam úklidu, který proběhl asi měsíc po nástupu do práce, je zjevné, že podpora už nebyla tak intenzivní. Můžeme si všimnout, že Lucie stále nemá klíče, které potřebuje (nedostala je nikdy).

„Setkaly jsme se na místě. Lucie si pamatovala, které vchody uklízí a co všechno úklid obnáší. Pomohla jsem jí zopakovat, jak postupovat. Zapomněla utřít některé skřínky. Postupovala systematicky. Měla problém s cizí paní. Byla nervózní, že ji paní oslovila, a přestože byla laskavá, Lucie se celá roztřásla. Povzbudila jsem ji, že když bude dělat svou práci dobře a bude lidi zdravit, neměla by se dostat do žádných nepříjemností. Na tomto pracovním místě má klientka nejvíc kontaktů s obyvateli, protože zde bydlí převážně starší generace. Lucie stále nemá všechny klíče, které potřebuje.“

(záznam sociální rehabilitace)

Jeden z posledních úklidů, kdy při úklidu intervenovala sociální rehabilitace, je zaznamenán takto:

„Lucie dnes zářila dobrou náladou. Nebyla jsem s ní celý čas. Pomalu ji nechávám, aby pracovala víc a víc samostatně. Přišla jsem ve fázi, kdy čistila skla na dveřích. Měla vytřeno. Řešily jsme spolu posloupnost úkolů. Má seznam a ten je logicky seřazený. Stačí, když bude postupovat bod po bodu. Lucie neměla uklizený výtah a sklep. Znovu jsem ji odkázala na

seznam. Úkonů je mnoho, a když bude odškrtnávat položky, bude si jistá, že vykoná všechnu práci dobře. Podpořila jsem ji, aby dodělala vše.... Je jasné, že klientka chodí pravidelně do práce, což je skvělé. Aby se cítila dobře, potřebuje zpětnou vazbu. Ptá se i obyvatel domu, jestli jsou spokojeni. Je pro ni důležité, že přijdeme a společně zrekapitulujeme, co je třeba udělat a jestli se tak stalo. Budeme pomalu směřovat k tomu, aby již pracovala úplně samostatně. Mohly bychom přejít na podporu telefonickou, kdy s Michaelou projdeme, jestli udělala všechny úkony. Jeví se mi, že jednotlivé činnosti se snaží Michaela dělat dobře. Jen otázka techniky leštění skel je stále otevřená. Úplně se jí nedaří mít skla doleštěná.“

(záznam sociální rehabilitace)

V tomto případě jsou zřejmé zásadní nedostatky na straně zaměstnavatele. Z příběhu však lze vyvodit také poučení pro sociální rehabilitaci, kterou se budeme zabývat v kapitole „doporučení pro praxi“.

6.6 Jak dál?

Nechali jsme všechny respondenty, aby vyjádřili svá doporučení k další práci s Lucií. Dle pracovnice sociální rehabilitace dívka potřebuje:

„V tuto chvíli potřebuje Lucie stabilizovat svůj psychický stav. Jakmile tohle bude v pořádku, tak já nevím jaká vlastně bude, protože s ní to bylo jako na houpačce. Určitě potřebuje podporu při tom vyjednávání a pak při tom zapracování, tam nevím, jestli by byly nějaké strachy, při získání nějaké počáteční jistoty, osvojení si těch pracovních úkolů, zorganizování práce. Práci by potřebovala ideálně fakt rutinní, pořád stejnou.“ (R3)

Je třeba říct, že studiem spisové dokumentace bylo zjištěno, že Lucie zkoušela pracovat s velkou škálou zaměstnavatelů a v různých prostředích, a přesto neuspěla. Nabízí se otázka řešení jejího psychického stavu za spolupráce zdravotníků (podrobná diagnostika, změna nastavení léků či léčebný pobyt).

Bývalá zaměstnavatelka zdůrazňuje režim:

„Potřebuje být v jednom prostředí. To že jí dovolí někdo neustále přeskakovat zleva doprava je úplně špatně jako pro toho člověka. Ona furt začíná znova, znova, znova. Ona potřebuje stabilitu toho prostředí. Neuhnout.“

„A u té Lucie, která bydlí s rodičema, to je základ, aby brala správně léky a pokud nebere ani základní léky v daný čas, v danou hodinu, ale nepravidelně, tak ta psychika se rozhazuje úplně, jako tam se nedomluvíte“ (R4)

Lucie v rozhovoru uvádí, že by se v nové práci více snažila. Potřebovala by si promluvit se sociální rehabilitací a rodiči, potom by byla klidnější, uvědomila by si, že ta práce je důležitá, že potřebuje peníze. Práci by si zpříjemnila, třeba by si uvařila kávu. Nutno však podotknout, že stejně hovořila na počátku spolupráce.

Matka se v rozhovoru zamýšlí, co za práci by Lucie v budoucnu mohla dělat.

„Práce, která by ji bavila, možná nějaká zeleň, možná, já nevím. Mně přišla fakt spokojená, když byla třeba při doplňování toho zboží v těch obchodech, ale nedokážu říct, jestli by to teďka zvládla. V kuchyni, ráda je v kuchyni, nádobí, ta zelenina. Přemýšlím ještě, co tam můžou být tedy ty překážky moc lidí, jak jste říkala přístup zaměstnavatele, stres.“ (R2)

Získali jsme velké množství zajímavých informací k našemu případu. Ty jsme rozpracovali deskriptivním způsobem z různých úhlů pohledu, seskládali do témat, která korespondují s cílem našeho výzkumu. Podařilo se nám zjistit, s čím se potýká dívka s mentálním handicapem při cestě za prací. Zároveň popisujeme jaké podpory se jí dostalo/nedostalo. Lze s jistotou uvést, že jsme splnili, co jsme si předsevzali. Vyvodili jsme zajímavé souvislosti a pojmenovali záležitosti, které jsme v praxi jen tušili. Celá případová práce je nesmírně přínosná pro praxi a lze z ní vyvodit nejedno doporučení. Těmi se budeme zabývat v následující kapitole. Tato doporučení navazuje na tuto kapitolu, ve které jsme se zamýšleli nad dalším směřováním případu.

6.7 Doporučení pro praxi

Hned v úvodu našeho výzkumu se setkáváme s informacemi, které jasně poukazují na to, že Lucie není typický případ člověka s mentálním handicapem. Služba sociální rehabilitace Naděje Zlín má uvedenou jako cílovou skupinu právě tyto osoby. V případě slečny Lucie mělo dojít k důkladnému mapování ještě před nástupem do služby (např. za využití škály SIS, o které hovoříme v teoretické části naší práce). Pokud by se podařilo pojmenovat, v čem potřebuje klientka podporu, případně s jakými problémy se potýká, měla jí být doporučena služba pro osoby s duševním postižením (které se jeví jako převažující). Z výzkumu vyplynulo, že Lucie nepotřebuje tolik nácvik jednotlivých činností, jako podporu při stavech úzkosti, strachu a nedostatečného sebevědomí. Doporučujeme tedy zkoumat při přijímání převažujícího postižení, aby se zájemci dostali právě k takové službě, jakou potřebují. Přestože nemají sociální služby právo shromažďovat materiály obsahující diagnózy, z případu Lucie vyplývá, jak důležité je mít alespoň základní znalost zdravotního problému klienta.

Na základě posbíraných informací lze usuzovat, že v případě Lucie se jedná o emočně nestabilní poruchu osobnosti, která je v MKN 10 charakterizována takto:

„Porucha osobnosti charakterizovaná určitým sklonem ke zkratkovému chování bez uvážení jeho následků; nálada je nepředvídatelná a vrtošivá. Je sklon k neuváženým emočním výbuchům a neschopnost ovládat výbuchy svého chování. Je tendence k hašteřivému chování a ke konfliktům s ostatními, zvláště jsou-li zkratkové činy odmítány nebo potlačovány. Je možno rozlišit dva typy: typ impulzivní, charakterizovaný hlavně emoční nestabilitou a chybějícím ovládním svých popudů, a typ hraniční, charakterizovaný navíc i poruchou představy o sobě, cílů a osobních preferencí, dlouhodobými pocity prázdnoty, dále intenzivními a nestabilními interpersonálními vztahy a tendencí k sebezničujícímu chování, včetně sebevražedných náznaků a pokusů.“

Každá cílová skupina nese specifické požadavky na práci. V tomto případě může být neúspěch spojen s neznalostí specifik cílové skupiny osob s duševním postižením.

V kapitole, která se zabývá prací klientky v bistru, jsme zjistili, že nedocházelo k optimální spolupráci subjektů, které měly Lucii pomoci práci si udržet. Doporučujeme, aby docházelo pravidelně k tzv. plánování zaměřeného na člověka:

„Tento způsob práce je velmi efektivní, neboť nám pomáhá soustředit potřebné lidi a informace na jednom místě a neřešit situaci člověka několikrát separátně s různými lidmi. Je to bezpečný a přátelský prostor vytvořený pro člověka a pro důležité lidi kolem něj, aby mohli společně tvořit a hledat možnosti.“ (Maštalíř, 2022, s. 97)

V našem případě bylo cílem Lucie udržet si zaměstnání. S ohledem na svoje postižení potřebovala nutně nastavit hranice a pravidla. Podporu při jejich dodržování ji mělo poskytnout okolí. S ohledem na to, že nedocházelo k otevřené komunikaci, nepodařilo se jí cíl naplnit. V roli koordinátora, který by měl vysvětlovat nezbytnost spolupráce ve prospěch člověka s postižením, by mohla být právě služba sociální rehabilitace.

Z výzkumu vyplývá, že se jedná o velice náročný případ, kdy se nedaří naplnit přání klienta. Sociální služba hledá cesty, jak Lucii podpořit ve spolupráci s rodinou, terapeutkou i zaměstnavateli. Jednání klientky se jeví jako nevyrovnané, zahlcující a manipulativní. Doporučujeme pracovnícím sociální služby, aby nepřebíraly odpovědnost za vyřešení situace a důsledně si nastavovaly hranice spolupráce.

Sociální pracovníce se totiž zabývají nejen sociálními potřebami, ale i psychickými. Vzhledem k tomu je nezbytnou součástí práce vztah mezi klientkou a pracovnící založený

na důvěře. Velmi důležitou schopností pracovnice by mělo být vymezení hranic ve vztahu ke klientce. Zde je třeba rozlišovat, co je záležitostí sociální pracovnice a co je pouze v kompetenci klientky. Pokud si sociální pracovnice není schopna nastavovat hranice, může začít problémy klientky přebírat, a tím narušit pomáhající proces (Kuzníková, 2011)

Dále bychom doporučovali využití případové supervizi, která by mohla pomoci uvidět případ z jiné perspektivy a najít nová řešení za podpory odborníka.

Dle Michková a Mojžíšová (2008) se jedná o supervizi zaměřující se na konkrétní situaci či objekt. Cílem je zlepšení práce na případu u konkrétního klienta. Supervidovaný sám přinese na supervizi případ, který je pro něj obtížné vyřešit – mimo uvědomění si vlastních chyb, pomáhá tento typ supervize také k budoucímu úspěšnému zvládnání podobných situací.

V souvislosti s náročností případu tak zabránit možnému syndromu vyhoření.

Myron D. Rush (2003, s. 7) syndrom vyhoření definuje jako „druh stresu a emocionální únavy, frustrace, vyčerpání, k nimž dochází v důsledku toho, že sled (nebo souhrn) určitých událostí týkajících se vztahu, poslání, životního stylu nebo zaměstnání dotyčného jedince nepřinese očekávané výsledky..... pokud zapálíte oba konce svíčky, získáte tím dvakrát více světla. Svíčka však zároveň dvakrát rychleji vyhoří. Tímto obrazem je možné věrně ilustrovat proces směřující k vyhoření. Lidé, kteří jím procházejí, zjišťují, že veškerá jejich duševní, emocionální a fyzická energie je vypotřebovaná. Jejich síly jsou vyčerpány a ztrácejí vůli vytrvat.“

Z našeho výzkumu se jeví, že také pro rodinné příslušníky je náročné podporovat dceru. Doporučujeme jim v případě potřeby vyhledat odbornou pomoc kvůli ochraně sebe sama.

6.8 Diskuze

Zjistili jsme, že s tématem zaměstnávání osob s mentálním handicapem pracovalo v minulosti desítky výzkumů, přesto se naše případová studie jeví jako unikátní ve způsobu zpracování. Podařilo se nám pracovat na zodpovězení výzkumných otázek. Cílem našeho výzkumu bylo zjistit, jak podpořit zkoumanou osobu, aby se jí podařilo dlouhodobě uplatnit na trhu práce (chráněném či volném). Konkrétní a hloubkové uchopení jednoho případu objasnilo zajímavé skutečnosti. Záměrně jsme vybrali případ náročný. Doporučení pro praxi obsahuje zajímavá sdělení nejen pro tento konkrétní případ, ale mohou posloužit v budoucnu pro další práci s cílovou skupinou. Měli jsme k dispozici velké množství dat, což bylo

přínosem pro kvalitu výzkumu, zároveň nám to velmi zkomplikovalo generování kategorií a následných témat.

Nyní bychom si shrnuli, jak je možné ještě podpořit Lucii v budoucnu, aby uspěla na trhu práce, protože to bylo cílem našeho výzkumu. Přestože je z textu zjevné, že se nám podařilo cíl naplnit, považujeme jako přínosné ve zkratce zopakovat, k čemu jsme dospěli.

Jak může podpořit Lucii rodina:

- Pevné nastavení pravidel a hranic a jejich důsledné dodržování;
- Přehodnocení hyperprotektivního přístupu k dceři.

Jak mohou podpořit rodinu sociální služby:

- Navázání spolupráce Lucie se službami pro osoby s duševním handicapem;
- Pevné nastavení pravidel a hranic a jejich důsledné dodržování.

Jak může podpořit Lucii zaměstnavatel:

- Zajištění pracovního asistenta;
- Zájem o potřeby dívky a podpora v oblasti organizace práce a komunikace.

Jaká další podpora Lucie připadá v úvahu:

- Stabilizace psychického stavu Lucie ve spolupráci s odborníky v oblasti zdravotnictví (nastavení medikace, důkladná diagnostika, hospitalizace).

Nyní bychom se rádi odkázali k autorům odborných textů (nejen) z teoretické části naší práce a porovnali naše výsledky s jejich tvrzeními.

V případě Lucie jsou důležitým faktorem rodiče. Jeví se, že mají velkou obavu, aby jejich dcera byla v bezpečí a „umetají“ jí cestu životem. V řazení dle Matějčka bychom jejich výchovu pojmenovali jako hyperprotektivní. Souhlasíme s autorem v jeho tvrzení, že člověk, který vyrůstá v takovém prostředí, nedostane možnost vospět a převzít odpovědnost. Z výzkumu vyplynulo, že Lucie má problém s přijímáním následků svých činů. S ohledem na závažnost jejího postižení není jisté, jestli je takové sebereflexe schopna. Je jasné, že si „zpracovává“ své okolí dle svých potřeb ať již záměrně či nikoliv. Velkým tématem pro lidi, kteří ji obklopují, je nastavení si hranic.

Výzkumem bylo zjištěno, že zkoumaný zaměstnavatel na chráněném trhu práce nebyl připraven na práci s člověkem s mentálním postižením (v tomto případě kombinovaným), která je velice specifická. Souhlasíme s autorkou následujícího textu:

„Zaměstnávání jedince s mentálním postižením je závislé na průběžné, dlouhodobé a systematické podpoře spolupracovníků i zaměstnavatele. Pro umožnění úspěšného zaměstnání jedince s mentálním postižením nestačí jen „jednorázová úprava prostředí“, jako je třeba bezbariérový přístup nebo speciálně upravený výstup z počítače, ale záleží na celkové organizační kultuře a filozofii organizace i jejích jednotlivých zaměstnanců.“

(Pipeková, Vítková, 2017, s. 170)

V našem případě vstupovala do procesu zaměstnávání sociální služba, která se snažila podpořit klientku v udržení zaměstnání. V teoretické části naší práce citujeme z platných zákonů a uvádíme, jaké možnosti má zaměstnavatel na chráněném trhu práce. Ptáme se, proč neposkytuje zaměstnavatel pracovní asistenci, když může na takového člověka žádat dotace? Takový asistent by pracoval v souladu s nastavením zaměstnavatele.

Služba podporovaného zaměstnávání (která vychází ze sociální rehabilitace- vysvětleno v teoretické části naší práce) je určena lidem, kteří hledají uplatnění na volném trhu práce.

„Podporované zaměstnávání je služba určená lidem, kteří hledají placené zaměstnávání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnost získat a zachovat si zaměstnání jsou přitom z různých důvodů omezeny do té míry, že potřebují individuální, dlouhodobou podporu poskytovanou před nástupem do práce i po něm. Smyslem podporovaného zaměstnávání je vyrovnávání příležitostí je vyrovnávání příležitostí pro pracovní uplatnění lidí se ztíženým přístupem na otevřený trh práce v důsledku zdravotního postižení.“ (Pipeková, 2017, s. 171)

V našem případě jsme však zkoumali případ zcela nefunkčního zaměstnavatele na chráněném trhu práce. Je tedy přínosem vstup sociální služby do procesu? V případě Lucie se podařilo ji podpořit, aby se práci naučila, s ohledem na nedostatek kompetencí nadřízené osoby si stejně práci neudržela. Na základě získaných dat si dovoluujeme pochybovat o funkčnosti systémového nastavení ochrany práv lidí s postižením v procesu uplatňování na trhu práce. Nabízí se otázka, jestli je česká legislativa nastavena v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením (čl. 27):

„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na práci na rovnoprávném základě s ostatními; patří sem zejména právo na možnost žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce a v pracovním

prostředí, které je otevřené, inkluzivní a přístupné osobám se zdravotním postižením. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zabezpečují a podporují realizaci práva na práci, mimo jiné i pro osoby, u kterých dojde ke vzniku zdravotního postižení v průběhu zaměstnání, přijímáním příslušných opatření, včetně opatření legislativních...“

Tuto otázku můžeme nechat otevřenou. Na základě zkoumání jednoho případu nelze vyvozovat obecné závěry, přesto jsou výsledky našeho výzkumu alarmující a mohly by být podnětem k dalšímu zkoumání funkčnosti nastavení chráněného trhu práce.

ZÁVĚR

Teoretická část diplomové práce se zabývá lidmi s mentálním postižením. Hovoří o určování diagnóz, které mohou být základem pro další spolupráci s těmito osobami. Následuje zmínka o rodinném prostředí a dále popisuje optimální přístupy a postoje k této cílové skupině. Zdůrazňuje téma respektu a empowerment. Protože se téma naší práce blíže zabývá zaměstnáváním, v druhé kapitole představuje dostupnou podporu pro lidi s mentálním postižením v této oblasti, která může být zahájena ještě v průběhu školní docházky, díky tzv. tranzitnímu programu. Dále popisuje fungování služby sociální rehabilitace, která může být v procesu zaměstnávání výraznou oporou. Nezapomene na sociálně terapeutické dílny a pracovní rehabilitaci. Nakonec blíže vymezení chráněný a otevřený trh práce.

Praktická část diplomová práce popisuje případ mladé ženy s mentálním handicapem, která usiluje o zaměstnání. Zpracovává velké množství posbíraných dat z různých zdrojů. Blíže se zabývá tématy zásadními pro zodpovězení výzkumných otázek. Informace z teoretické části naší práce prostupují do praxe. Ukazuje se na konkrétním případě, jak důležitý je přístup rodičů, jaké podpory dívka využila, aby se jí podařilo práci získat, a proč selhává. Výzkum se vrací k tématu diagnostiky, chráněného trhu práce, sociálně-terapeutických dílen, sociální rehabilitace. Výsledky výzkumu mohou být přínosem pro praxi, a přestože se jedná o případ jedné ženy, přináší zajímavá zjištění.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADAMÍKOVÁ, Jana a kol. *Empowerment-možnost zapojování a posilování lidí, uživatelů služeb agentur PZ a jiných organizací*. Praha: Rytmus, 2005.
- [2] BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. *Intervence v inkluzivní edukaci dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a jejich pracovní uplatnění*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6515-4.
- [3] BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Inkluzivní didaktika v základní škole se zřetelem na edukaci žáků s lehkým mentálním postižením*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6560-4.
- [4] BASLEROVÁ. *Rukověť kariérového poradce žáků se SVP - individuální plánování a tranzitní program*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2022. ISBN 978-80-244-6089-5.
- [5] BÍČÁKOVÁ, Olga. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením. *Sondy Revue : pro sebevědomé zaměstnance a firemní kulturu*, 2022, **32**, (7), s. XII-XIII.
- [6] BLAŽKOVÁ, Anna, Xenie DOČKÁLKOVÁ, Petra KOPIČKA, Gabriela PTÁČKOVÁ, Markéta SMÝKALOVÁ, Jana STEJSKALOVÁ a Camille LATIMIER. *Co teď a co potom?: průvodce pro pečující o člověka s mentálním postižením*. [Praha]: Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, [2020]. ISBN 978-80-88178-08-8.
- [7] BLAŽKOVÁ, Anna. *Metodika podpory sociálních dovedností, aneb, Jak připravit a vést kurzy sociálních dovedností pro lidi s mentálním postižením*. Praha: Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, c2011. ISBN 978-80-260-0446-2.
- [8] DOLEŽEL, Rudolf a Marie VÍTKOVÁ, ed. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením: příručka pro zaměstnavatele k projektu OPR LZ 3.1. "Aktivizační a vzdělávací centrum"*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-143-0.
- [9] ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.
- [10] EISNER, Petr: *Počtení k tématu empowerment*. [cit. 2022-10-30], Dostupné z <http://www.petreisner.cz/pocteni.html>

- [11] EUSE. *Metodika pro rozmanitost*, Evropská unie pro podporované zaměstnávání, 2010 [cit. 2022-10-30], Dostupné z: <https://www.unie-pz.cz/files/files/knihovna/euse-se-toolkt.pdf>
- [12] FITZNEROVÁ, Ivana. *Máme dítě s handicapem*. Praha: Portál, 2010. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-663-6.
- [13] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.
- [14] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [15] HRDÁ, Jana. *Zaměstnávání lidí se zdravotním postižením*. Praha: Jedličkův ústav a školy, 2007. ISBN 978-80-254-1306-7.
- [16] KOMENDOVÁ, Jana. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*. Ostrava: Key Publishing, 2009. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-022-4.
- [17] KOTÍKOVÁ, Jaromíra. *Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v České republice*. [JFÓRUM sociální politiky 5/2014 [cit: 2022-11-12], Dostupné z: https://www.vupsv.cz/wp-content/uploads/2021/04/Kotikova-Jaromira-Zamestnavani-osob-se-zdrav.-postiz.-v-Ceske-republice-%E2%80%93-vysledky-analyzy-pravni-upravy-a-praxe-na-trhu-prace.-FSP_c.-5-2014.pdf
- [18] KŘÍŽKA, Michal. *Popis programů STD*. Zlín: Naděje, 2022
- [19] MICHKOVÁ, A., MOJŽÍŠOVÁ, A., 2008. Supervize v sociální práci. In: MOJŽÍŠOVÁ, Adéla. Kapitoly sociální práce v praxi. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 108-116. ISBN 978-80-7394- 074-4
- [20] MPSV. *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*. Aktualizace 29.9.2020 [cit. 2022-10-30], Dostupné z <https://www.mpsv.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim>
- [21] NYKL, Ladislav. *Pozvání do rogersovské psychologie: přístup zaměřený na člověka*. Brno: Barrister & Principal, 2004. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-8659869-1.
- [22] PIPEKOVÁ, Jarmila, Marie VÍTKOVÁ a Miroslava BARTOŇOVÁ. *Od edukace k sociální inkluzi osob se zdravotním postižením se zaměřením na mentální postižení: From*

education to social inclusion of people with health disabilities with focus on intellectual disabilities. 2., upr. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017. ISBN 978_80-210-7689-1.

[23] POŽÁR, Ladislav. *Psychológia postihnutých (patopsychológia)*. Bratislava: Retaas, 2006

[24] PÖRTNER, Marlis. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadujícími trvalou péči*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-582-0.

[25] KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.

[26] *MKN-10: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů : desátá revize : obsahová aktualizace k 1.1.2018*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2018. ISBN 978-80-7472-168-7.

[27] MYRON, D. R. *Syndrom vyhoření*. Praha : Návrat domů, 2003. 129 s. ISBN 80-7255-074-8.

[28] QUIP-SPOLEČNOST PRO ZMĚNU. *SIS popis a návod k použití*, překlad z American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2009 [cit. 2022-10-21], Dostupné z https://e-quip.cz/dokumenty/metodika_eEquipmini.pdf

[29] RICHTEROVÁ, Bohdana. *Teorie a praxe problematiky zaměstnávání osob se zdravotním postižením v České republice*. Krnov: Reintegra, 2011. ISBN 978-80-254-9526-1.

[30] ROLDAN, Mária Chosé. *Pygmalion efekt: Jak očekávání mění chování*, ZdrojedeSvépomoc, 2020 [cit. 2022-10-26], Dostupné z: <https://www.recursosdeautoayuda.com/cs/efecto-pygmalion/>

[31] THOMPSON, R. James. *Supports Intensity Scale-Adult Version (SIS-A)*. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. 2015 [cit. 2022-10-26], Dostupné z: <https://www.aaid.org/sis/sis-a>

[32] *Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum, náhradní výživné : redakční uzávěrka*. Ostrava: Sagit, [2022]. ÚZ. ISBN 978-80-7488-513-6.

[33] SOLOVSKÁ, Vendula. *Rozvoj dovedností dospělých lidí s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0369-8.

- [34] ŠIFFELOVÁ, Daniela. *Rogersovská psychoterapie pro 21. století: vybraná témata z historie a současnosti*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80247-2938-1.
- [35] ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-889-0.
- [36] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- [37] UZLOVÁ, Iva. *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-764-0.
- [38] VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.
- [39] VALENTA, Milan, Jan MICHALÍK a Martin LEČBYCH. *Mentální postižení. 2., přepracované a aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0378-2.
- [40] VALENTOVÁ, Jindra a kol. *Tranzitní program: metodický průvodce*. Vyd. 1., Praha: Rytmus- od klienta k občanovi o.p.s., 2014. ISBN 978-80-906052-0-6
- [41] VENGLÁŘOVÁ, Martina a Petr EISNER. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0373-5.
- [42] VITÁKOVÁ, Petra. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání*. Praha: Rytmus, 2005 [cit. 2022-10-26], Dostupné z <https://rytmus.org/wp-content/uploads/2020/12/Souhrnna-metodika-PZ.pdf>
- [43] VOTAVA, Jiří. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0708-5.
- [44] ZACHOVÁ, Marie. *Vnitřní předpis č. 344*. Oblast Zlín, Naděje, 2022.
- [45] *Zákoník práce a Zákon o zaměstnanosti: podle právního stavu k dubnu 2019*. Český Těšín: Poradce, [2019]. Zákony do kapsy. ISBN 9788073654221.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	A tak dále
Euse	Evropská unie pro podporované zaměstnávání
FB	Facebook
IQ	Intelligenční kvocient
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
odst.	Odstavec
OSN	Organizace spojených národů
OZP	Osoba se zdravotním postižením
s.	Strana
Sb.	Sbírky
R:	Respondent
tzv.	Takzvaný, takzvaně
T:	Tazatel

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I: Škála potřebné podpory-ukázka
- Příloha P II: Pravidla služby sociální rehabilitace
- Příloha P III: V sociálně terapeutických dílnách
- Příloha P IV: Umožněte spolupracovat všem!
- Příloha P V: R1
- Příloha P VI: R2
- Příloha P VII: R3
- Příloha P IX: R4

PŘÍLOHA P I: ŠKÁLA POTŘEBNÉ PODPORY-UKÁZKA

Oddíl 1: Škála potřebné podpory

Návod:

Stanovte frekvenci, denní délku, a typ podpory, která je nutná pro to, aby člověk úspěšně zvládl činnosti v následujících 6 oblastech (část A až F). Zakroužkujte odpovídající hodnotu (0-4) pro každé měření (frekvenci, denní délku, a typ podpory).

1. Tento dotazník by měl být vyplněn bez ohledu na služby a podpory, které jsou momentálně k dispozici nebo jsou aktuálně poskytovány.
2. Hodnota má odpovídat podpoře, kterou člověk potřebuje, aby úspěšně zvládl jednotlivé činnosti.
3. Podpora potřebná pro úspěšné zvládnutí činností se měří při použití kompenzačních pomůcek, pokud je člověk používá.
4. Vyplňují se **VŠECHNY** body, i když člověk činnosti aktuálně nevykonává.

Část A Činnosti v domácnosti	Frekvence					Denní délka podpory					Typ podpory				
1. Používání toalety	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
2. Péče o šaty	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
3. Příprava jídel	0	1	2	3	X	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
4. Konzumace jídla	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
5. Údržba a úklid domácnosti	0	1	2	3	4	0	1	2	X	X	0	1	2	3	4
6. Oblékání	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
7. Koupání a zajištění osobní hygieny a úpravy zevnějšku	0	1	2	3	X	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4
8. Ovládání domácích spotřebičů	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4	0	1	2	3	4

KLÍČ K HODNOCENÍ		
Frekvence	Denní délka podpory	Typ podpory
Jak často je nutná podpora v této činnosti?	Kolik času je obvykle potřeba věnovat poskytování podpory v den, kdy je poskytována?	Jaký druh podpory by měl být poskytnut?
0 = bez podpory nebo jednou měsíčně	0 = bez podpory	0 = bez podpory
1 = alespoň jednou měsíčně, ne však týdně	1 = méně než 30 min.	1 = dohled, sledování
2 = alespoň jednou týdně, ne však denně	2 = 30 min. až 2 hodiny	2 = vedení, instruktáž
3 = alespoň jednou denně ne však každou hodinu	3 = od 2 do 4 hodin	3 = částečná pomoc s činnostmi
4 = každou hodinu nebo častěji	4 = 4 a více hodin	4 = plná pomoc s činnostmi

2

Toto je překlad materiálu Support Intensity Scale.. This is a translation of Support Intensity Scale. © AAIDD
 Přeloženo se souhlasem American Association on Intellectual and Developmental Disabilities na základě licenční dohody.
 Published by agreement with American Association on Intellectual and Developmental Disabilities .
 Překlad/Translation © Quip-Společnost pro změnu

PŘÍLOHA P II: PRAVIDLA SLUŽBY SOCIÁLNÍ REHABILITACE

PRAVIDLA SLUŽBY PRO KLIENTY

Můžete se rozhodnout, jestli budete sociální rehabilitaci využívat.

Můžete se rozhodnout, jestli si budete s pracovníkem vykat nebo tykat.

Budeme se s vámi domlouvat, co vás budeme v rehabilitaci učit.
Potom to zapíšeme do individuálního plánu.

K plánování můžete pozvat své blízké, které budete chtít.

Podporovat vás budeme u vás doma nebo venku.

Budeme vás podporovat tak, jak budete potřebovat – ani moc ani málo.

Když vám něco bude vadit, můžete si stěžovat.

Všechno, co vás budeme učit, budeme zapisovat do počítače.
Můžete se podívat, co o vás píšeme.

Povinnosti:

Dohodnutý plán budeme vy i my respektovat.

Budete se snažit, co nejvíce věcí zvládnout sám.

Budete spolupracovat se všemi pracovníky sociální rehabilitace.

Budeme se vy i my snažit dodržovat čas a místo schůzek,
na kterých jsme se dohodli.

Když budeme mít dohodnutou schůzku v čas, kdy nemůžete přijít,
zavoláte nám to na telefon: 771 123 223

Během schůzky nebudete pod vlivem alkoholu ani drog.

K pracovníkovi nebudete agresivní, sprostý, nebudete mu nadávat.

Když během schůzky schválně zničíte majetek pracovníka nebo Naděje, budete jej muset zaplatit.

Pravidla při porušení povinností:

Drobné porušení řeší pracovník sociální rehabilitace.

Například: nedodržování domluvených termínů, neslušné chování, nechtěné drobné poškození zařízení.

Opakované drobné porušení nebo závažnější porušení řeší vedoucí sociální pracovník.

Například: hrubé chování vůči pracovníkům, úmyslné nebo závažné poškození zařízení.

Hrubé porušení řeší vedoucí služeb pro lidi s mentálním postižením.

Například: krádež, napadení, sexuální obtěžování, šikana.

Návrh ukončení smlouvy řeší paní ředitelka.

Datum:.....

Podpis klienta:

.....

PŘÍLOHA P III: V SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÝCH DÍLNÁCH

V SOCIÁLNĚ TERAPEUTICKÝCH DÍLNÁCH

PRACUJI NA

výrobě svíček, koberců, keramiky,
košíků, papíru, mýdel, šití,
balení výrobků.

UČÍM SE

spolupracovat, mít dobré vztahy, mít
zodpovědnost, říct svůj názor, zařídit si,
domluvit se.

VYTVÁŘÍM

výrobky v dílně, své plány a cíle v životě.

POVÍDÁM SI

o životě, o práci, o zálibách a volném
čase, s pracovníky, s kamarády.

OSAMOSTATŇUJI SE

přípravuji se na práci, na bydlení
a samostatný život.

UČÍME ZNÁT A VYUŽÍVAT DOSTUPNÉ MOŽNOSTI

- orientovat se ve svém okolí
- využívat běžně dostupné služby
- být v kontaktu s běžným sociálním prostředím

PODPORUJEME AKTIVNÍ VZTAHY

- komunikaci s ostatními
- mít dobré vztahy s rodinou, přáteli, sousedy, cizími lidmi
- umět spolupracovat s ostatními

HLEDÁME UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE

- umět pracovat a vědět, jak to v práci chodí
- najít, získat a udržet si práci

INFORMUJEME O PRÁVECH, POVINNOSTECH I ODPOVĚDNOSTI

- mít aktivní přístup k řešení své situace
- rozumět, co jsou má práva a povinnosti
- moci o sobě rozhodovat

PODPORUJEME V SAMOSTATNOSTI

- být samostatný v co největší možné míře
- zvládat péči o vlastní osobu v co největší možné míře

PŘÍLOHA P IV: UMOŽNĚTE SPOLUPRACOVAT VŠEM!

 Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

*NADĚJE

REKTOR UTB
prof. Ing. Vladimír Sedlářik, Ph.D.

Aleš Handl
TECHNICKÁ PODPORA

UMOŽNĚTE SPOLUPRACOVAT VŠEM!

**JSTE ZAMĚSTNAVATEL,
KTERÝ CHCE BÝT
PROSPĚŠNÝ SVĚMU OKOLÍ?**

**ZAMĚSTNEJTE ČLOVĚKA
S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM...**

- Seznámíme vás s výhodami, riziky i specifiky zaměstnávání osob s mentálním postižením.
- Pomůžeme vám najít vhodného zaměstnance.
- Podpoříme vás při jeho zaučení a v komunikaci s ním.

Budeme tu pro vás.

Sociální rehabilitace Naděje Zlín

+420 771 123 223

marie.fialova@nadeje.cz

PŘÍLOHA P V: INFORMOVANÝ SOUHLAS S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU

Úvodní informace:

Jméno a příjmení klientky:.....

Název výzkumné studie: Zaměstnávání osob s mentálním postižením

Řešitel: Bc. Marie Fialová

Účel: Diplomová práce v magisterském oboru sociální pedagogiky na FHS Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.

Pracoviště, kde bude průzkum prováděn: Sociální rehabilitace Naděje Zlín

Vysvětlení výzkumu: případová studie za účelem zkoumání procesu zařazování osob s mentálním handicapem na trh práce

Čeho se týká souhlas s účastí ve výzkumu:

Použití písemné dokumentace vedené o spolupráci klientky a sociální služby.

Vedení rozhovorů s klientkou, pracovníkem sociální služby, rodinným příslušníkem a zaměstnavatelem.

Zabezpečení osobních údajů:

Nahrávky z rozhovorů budou kódovány a zpracovány kryptonymně.

Přístroje s nahrávkami i papírová dokumentace budou zabezpečeny proti zneužití cizí osobou.

V žádném z výstupů z této diplomové práce se neobjeví osobní údaje klientky či respondentů, tak aby je bylo možné identifikovat.

Zabezpečení osobních údajů odpovídá GDPR pro EU.

Datum, místo:..... Podpis vedoucího služby:.....

Prohlášení klientky:

Prohlašuji, že souhlasím s účastí ve výzkumu pro účely diplomové práce: Zaměstnávání osob s mentálním postižením.

Má účast ve výzkumu je dobrovolná. Mám v kterémkoliv okamžiku právo svou účast ukončit bez udání důvodů.

Potvrzuji, že jsem se seznámila s informacemi o výzkumu a jeho možným přínosem a smyslem a že jsem jim porozuměla. Všechny moje dotazy byly odpovězeny k mé spokojenosti.

Souhlasím se zpracováním údajů o mé osobě pro výzkumné a studijní účely. Výzkumníci jsou povinni o nich zachovat mlčenlivost a zacházet s nimi tak, aby nebylo možno identifikovat moji totožnost.

Místo, datum:.....

Podpis klientky:.....

PŘÍLOHA P VI: R1

T: Já tě zdravím. Dnes jsi přišla za mnou, abychom nahrály tvůj příběh. Tvou cestu k tomu, aby sis našla placenou práci. Je to proto, abych to mohla použít ve své diplomové práci. Společně jsme podepsaly souhlas, já jsem ti vysvětlila, o co se jedná a souhlasila si i s tím, že to budeme dneska nahrávat. Takže já bych to znovu ještě uvedla, jedná se o to, co si všechno zažila, s čím vším ses potýkala, kdo ti v tom pomohl, abys nějakou práci získala, i když třeba na omezený čas. Teď už bych chtěla, abys mi to vyprávěla, klidně můžeš od začátku od zkušeností prvních povídat, co všechno jsi zkusila a zažila.

R: Já jsem dělala brigády ze začátku třeba vyskládávání zboží v Makru, tam je dávaly na takový vozík a pak jsem doplňovala zboží. Různé takové brigády jsem dělala a třeba pak už jsem tam nedělala a třeba v roce 2015 jsem dělala v lahůdkách v supermarketu Albert v Prštém. Tam jsem dělala dva měsíce a pak jsem to asi ukončila, že toho na mě bylo asi moc práce, moc lidí. Dělala jsem různé i brigády, třeba úklid- ten byl na osm hodin, to bylo moc náročné, protože u těch výrob jsem uklízela záchody a tak. Pak jsem hledala různé třeba úklidy nebo v jídelně různé v kuchyni, jídelně. Tam jsem dělala zeleninu, u myčky mě pustili, zametala, vytírala. Měla jsem různé brigády, datumy už si moc nepamatuju, ale dělala jsem třeba aj se sociální rehabilitací ty úklidy O nebo Jižní svahy úklid bytových domů a tam se mi dařilo vlastně zametání, utírání, u těch květin, pak jsem vytírala, pavučiny dělala. Takže já si myslím, že se mi to dařilo. Někdy jsme byli třeba i na úřadě, třeba jsme vyřizovali 3. stupeň invalidity a podařilo se nám to. Co bych ještě řekla o mně, ráda bych, aby mi sociální rehabilitace pomohla s pracou, to by byli moc hodní, protože je mám ráda. Určitě nějakou příjemnou práci třeba i s méně lidí a byla bych fakt ráda o nějakou práci.

T: A ty jsi vyjmenovala spoustu různých zaměstnání a mohla bys ještě trošku blíže popovídat o tom, proč jich vlastně bylo tolik a co se tedy stalo.

R: Určitě. Těch prací bylo asi tak dvacet nebo prostě víc. A skrz třeba, že třeba jsem dělala i v tom výroba tyčinek, ale nevím jaký rok, jestli třeba 2014, to fakt nevím. Tam byly pak noční směny, tak jsem to pak ukončila nebo paní to pak ukončila. To si nepamatuju, ale tam byly noční směny, tak jsem to asi ukončila já. Tak jsme napsaly a mamkou třeba ukončení pracovního poměru. A v různých třeba zaměstnáních třeba jídelny, tam propouštěl pán, jak začal první koronavirus, tak mě propouštěl i s jinými pracovníci. Pak třeba ty lahůdky v Prštém., tak když byli třeba Vánoce moc lidí nebo takhle, tak mě propustila paní, že mě dala na Podvesnou dělat sýr lahůdky. Podvesná je tady kousek, to jedete 33 a tam byl

problém, že paní byla asi nemocná nebo měla syna nemocného a měla jsem přijít a já jsem do té práce nepřišla, tak mě vyhodili.

T: Povídej klidně dál, vzpomínej, co jsi všechno zažila ještě v těch pracích, já budu ráda za všechno, na co si vzpomeneš. Kdo ti třeba pomáhá?

R: Pomáhala mi hodně sociální rehabilitace, co se mnou chodili na ty bytové domy, tak mi moc pomáhali. Třeba papír, co mám dělat postupně. Tak mi moc pomáhali. Když jsem byla třeba na brigádě v té jídelně, tak chtěli rychlost, pečlivost, chtěli třeba osm hodin a to jsem nezvládala.

T: Kdo ještě třeba ti pomáhá a jak? Nebo to zvládáš sama-hledání, podepisování papírů a takové věci.

R: Na papíry mi pomáhají rodiče, protože na úřady moc sama nechodím, protože tomu nerozumím.

T: V pohodě, já bych jenom ještě byla ráda za trošku hlubší věci, víc toho. Co jsi třeba zažívala., co jsi cítila, co se dělo s tebou. Jak to děláš, jak tu práci hledáš. Trošku ještě víc. Jako kdybys to vykládala někomu, kdo nic o tom neví, tak jak bys to víc ještě popsala.

Hledání práce- hledám na internetu, anebo když vidím, že je někde ve městě je třeba papír "hledáme pomocnou sílu do kuchyně" a je tam třeba číslo, tak zvednu telefon a zavolám a zjistím, jestli to je ranní, odpolední nebo noční a po případě jestli by to bylo třeba na tři hodiny, tak bych se ozvala. Podle toho by třeba paní řekla, ať půjdu na schůzku. Popovídaly bychom si a třeba bych to ten jeden den dva dny zkusila.

T: Takže tak si to představuješ, že by to bylo? A to zvládneš sama všechny tady ty věci?

R: To bych poprosila sociální rehabilitaci, jestli by šli za tou paní se mnou a domluvili by jsme se a šli by jsme za tou paní na pohovor.

T: Ty jsi říkala, že ti teda pomáháme my ze sociální rehabilitace, s čím vším tedy ti pomáháme? Co se týká práce.

R: Hledání práce, na pohovory jsme šli, pak sepisování, co mám dělat v té práci.

T: V čem ti to pomůže, že jdeme s tebou na ten pohovor?

R: Že se cítím vlastně, že tam nejsu sama a že bych to asi (jak to říct), že su ráda, když jde někdo se mnou. Že nevím, co bych asi řekla.

T: No a ještě tedy, když ty jsi v té práci. Ty jsi říkala, že jsi ukončila nějaké práce. Co tě k tomu třeba vede? Ty se tam setkáš s něčím, co je pro tebe těžké?

R: Asi ano nebo třeba jsem byla nervózní.

T: Můžeš si vzpomenout na nějakou práci a přesně to zkusit popsat?

R: Určitě. Třeba v těch lahůdkách, že prostě o Vánocích bylo moc lidí a jak jsem balila ty sýry nebo ty šunky, tak jsem byla nervózní, že lidi chtěli toho třeba víc a byla jsem prostě nervózní z toho prostředí asi moc lidí nebo paní šefová v těch lahůdkách byla přísnější, no prostě přísná třeba na mě, že chtěla toho víc, že jsem něco ani nepochopila. A ty úklidy třeba těch bytových domů, že jsem měla třeba rychle. Asi to bylo tím, že jsem to chtěla mít rychle a chtěla jsem asi být dřív doma, tak to je pravda. Chtěla bych určitě nějakou práci, kde bych fakt už vydržela.

T: A ještě na nějakou práci si vzpomeneš, cos tam třeba zažívala?

R: Ještě tyčinky, to byl rychlý pás, kde nebyly ani přestávky. Záchody muselas proběhnout. Takže to se mi jako líbilo, ale kdyby tam byly přestávky. Tam třeba ten pás jel a skládalas ty tyčinky do krabice. A taky ta šefová byla taková nepříjemná, taky jako že zvyšovala hlas, ale kdyby se našla nějaká práce třeba na míň hodin třeba ve výrobě, nebyl by to ani problém. Ale nejlepší práce byla pro mě asi ty bytové domy uklízet.

T: Prima a byl ještě někdo, kdo ti v tom, abys byla zaměstnaná, nějak pomohl nebo kdo tam ještě hraje nějakou roli?

R: Určitě ti rodiče, chtěli by, abych pracovala, ale nenutí mě do toho i ať si odpočinu třeba ty Vánoce, ale taky by chtěli, abych někde pracovala třeba na tři hodiny.

T: Můžeš to trošku blíž popsat, zkus nad tím popřemýšlet a říct, jaká ty rodiče tam hrají roli v té tvé cestě za získáním práce, když jsi je zmínila.

R: Určitě si rodiče přejou, abych někde vydržela a abych byla v klidu v nějaké práci a aby ty hodiny byly třeba míň ze začátku, a třeba se pak přidají, i třeba mamce posílám na messenger ty práce nebo ona mi něco třeba najde a pak to posílám třeba sociální rehabilitaci.

T: Proč myslíš, že je to pro ně důležité?

R: Abych prostě neseděla jenom doma, abych prostě něco dělala, abych prostě pořád nechodila se psem, abych se prostě doma nenučila.

T: Tak to vnímají rodiče? A ty, kdybych se zeptala, abys mi povídala o tobě, proč je ta práce důležitá?

R: Určitě je důležitá, že bych byla mezi lidma a zvykala si a určitě bych se naučila třeba nové věci. Třeba bych měla víc peněz to ne, to já mám invalidní důchod trojku, takže bych asi chtěla být mezi těma lidma.

T: Takže tys mi povykládala vlastně tak zhruba všechny ty práce, kterými jsi prošla. Řekla jsi mi, kdo ti teda nějak pomáhá. Že jsme to my-sociální rehabilitace, rodiče s papírama. S čím bys ještě potřebovala pomoci v souvislosti s tou prací

R: Tak do toho zaměstnání třeba si zavolat, jestli jsem tu práci udělala, zkuset hledat.

T: Aby ti někdo pomáhal hledat?

R: Ano.

T: A ty dokážeš si najít na internetu práci?

R: Ano.

Asi třeba na ten pohovor zajít.

T: Takže při hledání nepotřebuješ pomoci?

R: Asi ne.

T: Mě by ještě zajímalo, jestli se můžu ještě vrátit do některého zaměstnání. Ty jsi jmenovala různé vedoucí, kteří byli z tvého pohledu přísní. Co to znamená? Proč byli přísní a jestli teda byli i nějací zaměstnavatelé, kteří přísní nebyli. Mohla bys mi to ještě trochu víc popsat.

R: V těch lahůdkách jsem měla spolupracovnici, občas tam chodím za ní, anebo třeba různé holky, tak byly moc příjemné a učily mě balit ten sýr tu šunku. S tou se třeba dodnes píšu na messengeru. A ta šéfová třeba v těch lahůdkách, že byla přísná jako třeba, že chtěla rychlost a datumy těch párků třeba zjistit, když jsem třeba nevěděla, jak to končí, že prý třeba ta datumovka, tak třeba byla přísná, že prostě zvýšila ten hlas, že to neumím. Takže ty lahůdky byly asi nejtěžší.

T: A snažil se tě to teda někdo naučit?

R: Ty holky mě to jako že pomaličku učily, někdy když toho bylo třeba víc na to zabalení, tak mi to třeba nešlo a ty kódy byly těžké si zapamatovat u těch sýrů a u těch šunek.

T: Takže spolupracovnice se tě snažily to naučit, to co chtěla ta přísná paní vedoucí.

R: Ano.

T: Mělas nějaké zaměstnání, kde ten vedoucí se snažil tě podpořit. Ty věci tě naučit nebo byli všichni přísní.

R: V jídelně jsem dělala s paní zeleninu a ta byla moc hodná a pan šéf byl zlatý, ale propouštěl lidi skrz koronavirus, ale tomu se líbilo, jak jsem pracovala.

T: Takže tam ti to šlo dobře?

R: Ano.

T: A cos tam dělala?

R: Krájení zeleniny. To bylo na pět hodin. A někdy když potřebovali nahoru na myčku, tak tam byla se mnou paní a tu myčku ovládala a já jsem to nádoby leštila. Když jsem byla nahoře po schodech v kuchyni, tak se třeba dělala po ukončení podlaha, kartáčovala se zem. Tam to bylo myslím nejlepší nebo dobré.

T: A jinak byli tedy ti vedoucí většinou přísní?

R: Ano, ano.

T: Mě by ještě zajímaly ty důvody. Ty jsi uváděla, že jsi některé práce ukončila sama a v některých pracích jsi dostala výpověď. Rozuměla jsem tomu dobře?

R: A ještě taky v tom bistro jsem zapoměla, že jsem pracovala a tam se paní vedoucí asi nelíbilo, že jsem stála nebo že jsem se pořád ptala, co mám dělat, takže mi dala výpověď paní. Ale tam to bylo vlastně taky dobré v tom bistro.

T: Takže ty jsi dostala nějaké výpovědi. Teď jsi říkala, že to bylo proto, že ses moc ptala?

R: Ano.

T: A ještě někde jinde jsi dostala výpověď, vzpomeneš si?

R: To už spíš jsem vlastně ukončovala já.

T: Už v žádné jiné práci jsi nedostala výpověď?

R: Myslím si, že ne.

T: A když jsi jmenovala spoustu prací a vnímám tě jako člověka, který chce pracovat, teda říká, že chce pracovat. Co se stalo, že jsi tolik prací ukončila ty. Vzpomeneš si?

R: Jestli tam na mě bylo třeba moc lidí nebo jsem byla třeba nervózní nebo třeba, že už je to dlouhá doba, tak jsem dala třeba tu výpověď a někdy mi mamka řekne, že chodím krátko a že musím vydržet v té práci dlouho.

T: Takže ty důvody, vraťme se k těm důvodům. Že je tam moc lidí, že už ti připadalo, že tam chodíš dlouho. Ještě nějaké jiné důvody. Žádné další si nevzpomeneš?

R: Ne

T: Já bych se tě chtěla zeptat, co ty si myslíš, že by ti pomohlo v těch případech, kdy jsi dala tu výpověď, tak abys ji nedala, aby sis tu práci udržela. Napadá tě k tomu něco?

R: Promluvit si třeba. Pobavit si o tom. Udělat si tu práci příjemnou.

T: Pobavit se s kým?

R: Se sociální rehabilitací, s rodičem.

T: A v čem to pomůže?

R: Já myslím, že by to pomohlo, že bych tam asi jako že zkusila chodit

T: Říkalas, že by ti pomohlo, kdyby sis o tom s někým promluvila. Mě by zajímalo víc trochu, jak by to vypadalo, jak byste si promluvili, v čem by ti to pomohlo?

R: Že bych byla vlastně klidnější, že bychom si o tom povykládala, že ta práce je důležitá, že potřebuju ty peníze a že si tu práci můžu zpříjemnit, třeba uvařit si kafe. Prostě aby mi v té práci bylo dobře.

T: Takže my jsme se bavily o tom, co si kde zažila, bavily jsme se o těch problémech, co jsi v práci měla, o pomoci, kterou ti kdo může nabídnout. Ještě třeba často při tom hledání práce pomáhá třeba úřad práce.

R: Ano, určitě, to jsem zapoměla.

T: Bylas na úřadě práce?

R: Asi minulý rok. Taky bysme tam mohli se sociální rehabilitací a jít třeba k paní, co dává práci OZP lidí. Pobavit se s tou paní.

T: A tam už jsi tedy byla?

R: Tam u té paní jsme nebyla na tom úřadě, ale byla jsem u nějaké jiné, která mi dávala papíry na osm, dvanáct hodin a to jsem říkala s mamkou, že prostě nedám.

T: A tak ještě nakonec, jestli bych tě mohla poprosit, když si představíš, že se to všechno podaří, tak jak to bude vypadat. Když by sis představila, že to bude fungovat, že se to podaří. Tak jaké by ten příběh tvojí úspěšné práce vypadal. Zkusila bys ho vymyslet?

R: Určitě bych byla šťastná, chodila bych tam na čas, dělala bych to pečlivě, uvařila bych si třeba kávu, udělala tu práci a třeba bych si dala svačinu, pokračovala v té práci, pouklízela, zkontrolovala, jestli je v pořádku, třeba zamkla dveře, jestli bych dělala úklid, šla dom.

T: Jak bys tu práci tedy našla, jaká by byla, kdo by ti s tím pomohl. Jestli můžeš ještě celé to zkusit.

R: Tak určitě by mi pomohla, bych poprosila sociální rehabilitace a tu rodinu. A prostě bych se snažila tu práci nevlákat, abych jsem prostě tam dlouho vydržela, abych prostě všechno uklidila, abych na něco nezapoměla.

T: Takže by to byl úklid?

R: Ano

T: A jak často bys tam chodila uklízet?

R: Já bych klidně i každý den na míň hodin, ale jestli by třeba nějaká paní řekla, že bych měla pondělí, středa volno, tak bych neměla s tím problémem.

T: Ty jsi říkala, že bys poprosila sociální rehabilitaci a rodinu o něco, tak o co bys je poprosila? Co bys od nich potřebovala?

R: Že kdybych měla třeba ten papír, kde bylo napsané, první udělej zábradlí, pozametat, parapety, tak že bysme si zavolaly, řekli bysme si, jestli to mám hotové a já bych řekla, že ano a dala bych si tam třeba fajku, že to mám splněné.

T: Jaký by byl ten zaměstnavatel, kdyby to fungovalo, jak by sis ho představovala?

Byl by příjemný, aby mě řekl, jestli se mu ta práce líbí, aby nezvyšoval hlas.

T: Super. Tak já ti popřeju, ať se ti to podaří, ať si ideální práci najdeš a děkuji ti za to, že jsi mi věnovala svůj čas, že jsme si mohly povídat o té tvé cestě za získáním zaměstnání.

R: Já taky moc děkuji a moc se mi to líbilo.

T: Bylo to pro tebe příjemné.

R: Ano.

T: Tak to jsem ráda.

PŘÍLOHA P VII: R2

T: Tak já na začátek jenom řeknu, že jsme se domluvily, že souhlasíte s nahráváním a nějak bych to uvedla, že bychom se bavily o práci vaší dcery, o tom co zažila, o tom s čím se potýkala, s jakými problémy a jaké podpory se jí dostalo. Prostě celý ten čas, kdy zkoušela se uplatnit v nějakém zaměstnání.

R: Takže ještě za doby studia, když studovala na střední gastronomické škole tak chodila na brigády, občas chodila do Makra pomáhat s doplňováním zboží. To nějakým způsobem fungovalo, ale byla to forma brigády. Po ukončení učiliště si hledala práci, nejdříve nastoupila do supermarketu, tam pracovala v úseku salámy, sýry, tady v tom úseku, kde obsluhovala zákazníky. Asi nějaký větší problém tam nebyl. Bylo tam hodně lidí, protože nastupovala před Vánoce a po Vánocích ji přeřadili na Tř. Tomáše Bati do supermarketu, kde taky to nevypadalo, že by měla nějaké pracovní problémy, ale poslední den ve zkušební době ji propustili, protože jí slíbili, že bude mít ten den volno a ona s tím natolik počítala, že když jí řekli, že to volno jí padá, jelikož kolegyně je nemocná, tak prostě nedošla. Takže pro hrubé porušení ji propustili.

Hledala různé jiné práce jako úklidy, pak zkoušela i jako dělnice. Zkoušela i pracovat na směny, ale tu noční směnu absolutně nedávala. Zkoušela i jako dělnice ve výrobě tyčinek, ale tam to tempo na ni bylo hodně velké, Takže tam byla den dva a ukončili to. A potom začala pracovat jako pomocná síla v kuchyni, kde byl velice hodný pán, který byl na Lucii trpělivý. Chodila tam zároveň s ní nějaká brigádnice, která měla Lucii na starosti. Bohužel tuto práci přerušil Covid, takže oni vlastně zavřeli jídelnu a Lucie byla propuštěna a začala doba Covidu, kdy vlastně Lucie nepracovala a hledala si další zaměstnání. Pracovala jako uklízečka v areálu na Přílukách. Tam nebyl problém s tím úklidem, s tou prací, ale problém v tom, že Lucie neustále oslovovala zaměstnance a tím je rušila při jejich práci. Chtěla s nimi mluvit, chtěla se zeptat, jestli chtějí vynechat koš a jestli chtějí to nebo ono a tím je rušila. Takže říkal, že by jí práci dal, kdyby měl nějakou práci třeba uklízet haly, kde by neměla koho rušit.

No a potom vlastně šla pracovat.... No, ale ona vlastně pořád měla takovou tendenci, že ona chce víc hodin, ona chce víc si vydělat peněz, ona nechce jenom čtyři hodiny denně, ona chce dělat aspoň sedm hodin.... vlastně ještě mezi tím dělala úklid kanceláří, u velice hodné paní a ta byla neskutečně hodná, Lucie ji měla moc ráda, byla na ni neskutečně trpělivá, ale Lucie se rozhodla, že pro ni je to málo hodina málo peněz a potřebuje si víc vydělat a podala

Lucie výpověď. Paní nám volala, říkala, že nechápe, co se děje, že oni s ní byli spokojení, že tam nebyl žádný problém, ale Lucie na tom trvala, že ona si bude hledat něco lepšího, takže potom šla do bistra, tam vlastně pomáhala v kuchyni a neustále měla představu, že pro ni je to málo, že prostě ona chce víc hodin. A tím podle mě provokovala ty své nadřízené, protože o té své práci mluvila, jako že má na víc. A myslím si, že tam jako narazila a domluvila se s paní a dostala výpověď.

V té době vlastně už ji pomáhala služba sociální rehabilitace.

Byla i na úřadu práce. Na úřadu práce žádná nabídka práce, žádná aktivita kromě jednoho rekvalifikačního kurzu na počítače, který absolvovala jako v pohodě, protože ona na počítači umí. Takže podpora z úřadu práce ne. Dá se říct, že jediná hlavní podpora od sociální rehabilitace.

T: Vy jste říkala, že tam docházelo k tomu střídání těch prací. Někdy to bylo ze strany těch zaměstnavatelů.

R: Většinou. A někdy to bylo právě že... mně přišlo nebo i s manželem jsme nad tím přemýšleli, jak kdyby byla nějaká hranice třech měsíců a Lucie toho měla akorát tak dost a potřebovala změnu. A nedokázala tady tu hranici překonat, přestože jsme jí říkali, že manžel je v práci třicet roků ve stejném zaměstnání. Dávali jsme příklady sestru, že to je prostě normální. Díky tomu, že tam bude dýl v té práci, vznikne jí nárok na dovolenou, bude moct jet na dovolenou. Motivovali jsme ji takto, ale nicméně nám přijde, že to že už je tam dlouho, jako by toho byla nabytá, nechci říct plné zuby. Těch lidí, té práce toho všeho a potřebuje změnu. Tak to na mě působilo. Jak kdyby už té práce, těch lidí byla nabytá. Protože jsme hledali jako důvody proč. Možná, že pleteme, možná že je v tom něco jiného, ale jak kdyby nedokázala nějakou hranici překonat.

T: A po té době vzniknou nějaké problémy vlastně a potom teda buď to byla výpověď ze strany zaměstnavatele, nebo z její strany.

R: Ano, jestli tam vyvolá nějaký konflikt. Nebo taky možná v tom posledním vykládala paní, že ona si najde lepší práci, a když ona jí to vykládala několikrát, tak to paní neustála, že Lucie si najde lepší práci než je u ní a tak se teda domluvily, že ať si jí tedy najde tu práci. Takže komplikované je to v tom, že při té práci jí vadí množství lidí, že by tam mělo být málo lidí, ale třeba včera jsme byly na dobročinném trhu, bylo tam hromada lidí, mačkaly jsme se. Byly jsme tam já s mýma kamarádkama a Lucií, které ona zná a tam jí to nevadilo. Ale z toho jde do obchodu, kde jsou široké uličky a tam jí to vadí, přestože jde se mnou nebo s manželem. Takže jak dalece. Někdy si stěžovala, že na ni promluví na tom bytovém domě nějaký člověk. Tak ji vysvětlujeme, že ji chtěl jenom pozdravit, že se ji chtěl jenom na něco

zeptat, ale ona ten den nemá náladu se s ním bavit a popudí ji to. A pak říká: „kam já bych si tak zašla na záchod?“ Tak jí říkám, že když budeš pěkně mluvit s těma lidma, tak oni ti dovolí jít k nim třeba na záchod, ale když na ně budeš škaredá, tak proč by tě měli pouštět. Jako zkouším to i z té druhé strany, aby pochopila, že ty lidi potřebuje k životu. Záleží, v jakém je rozpoložení. Ten den, ten okamžik. Někdy jí to vadí, někdy jí to nevadí.

T: Takže vy jste říkala, že to záleží na těch lidech v práci. Já jsem tam slyšela, že jak tam byl ten hodný pán, laskavý. Paní když k ní přistupovala trpělivě, to že fungovalo v těch pracích. Ještě přemýšlím, co by ji tedy přímo na tom pracovišti mohlo pomoci, aby si tu práci udržela. Jestli Vás něco napadne. Jestli je to o lidech nebo činnostech. Jestli jsou tam nějaké vnější vlivy, který by se dali podpořit.

R: Je to hodně o těch lidech, protože např. v tom bistro měla neskutečně ráda kuchaře. Ten na ni byl hodný a cítila jsem, že se k Lucii chová hezky. Tak jak třeba tady ten pán v těch jídelnách, ten jako fakt zlatý. Jako to ano tam je podle mě hodně důležité to, aby když ti zaměstnavatelé chtějí zaměstnat lidi s handicapem, aby něco málo o tom věděli, jestli oni ti zaměstnavatelé ten handicap zvládnou. Ono se řekne zaměstnat invalidního důchodce, ale každý je svůj, každý má nějakou diagnózu, každý má nějaký problém a je rozdíl jestliže má invalidní důchod třeba na špatnou páteř, anebo na epilepsii a je rozdíl jaký má problém jako naše dcera, to je sakriš rozdíl. Takže si myslím, že ten zaměstnavatel by měl být hodně seznámen (a já bych s tím vůbec neměla problém) se zdravotním stavem. Protože já jsem se osobně i setkala hodně, nechcu vůbec na nikoho ukazovat, to v žádném případě, že zaměstnávají rádi invalidní důchodce, protože je na ně podpora.

T: Existuje chráněný trh práce a tam vyloženě na tom staví, že mají více než polovinu zaměstnanců s handicapem a Lucie byla v takových pracích? Měla i nějakou práci úplně na volném trhu práce?

R: Právě u pana v jídelně měla normální práci a já jsem mu říkala, protože právě v té době jsem jí vyřizovala ten invalidní důchod a on mi řekl, že kolem toho je tolik vyřizování, že oni na to nemají čas ani sílu toto vyřídit. Spíš mi přijde, že jsou organizace, které se na to soustředí a ví jak si to zařídit a takový lidi, kteří by třeba měli větší sociální citění než ti podnikatelé, tak nemají čas a nemají sílu si to vyřídit.

Říkám na rovinu, mně by vůbec nevadilo, kdyby byli maximálně seznámeni s diagnózou, s problémama dcery zaměstnavatelé, aby pak nezůstali z toho paf, aby věděli, co je zač, jestli to vůbec zvládnou.

T: Když takhle teda vzpomenete na ty zaměstnavatele, tak říkala jste, že paní na úklidu kanceláří byla podporující, pán v jídelně a jinak ty ostatní pracovní místa přišlo Vám, že je

tam nějaká podpora s ohledem na ten handicap. Nějaký přístup specifický nebo nějaké úlevy nebo jiné nastavení, individuální práce.

R: Bohužel ne. Ale zase na druhou stranu musím říct, že jsem mluvila tak hezky o paní z úklidu kanceláří tak poslední zkušenost se stejnou organizací při úklidu bytových domů bohužel to bylo úplně mimo mísu, protože jako nechcu říct, že se Lucie z ní hroutila, protože takové jednání, takový člověk nemá na takové pozici vůbec, co dělat. Podle mě tam nemá vůbec co dělat. Protože aby přijela k nám na parkoviště s velkým Volkswagenem, měla tam kartičku pro vozičkáře a stála na invalidním místě, přestože přijela sama, parkoviště prázdné. Vůbec jsem nepochopila, proč na takovém místě stojí. Nepřišlo mě, že má nějaké sociální citění. Úplně jako styl mluvení s dcerou jsem byla v šoku. Sociální rehabilitace dělá výbornou práci, perfektní, klobouk dolů, ale jestliže to navazuje na takové zaměstnavatele, tak bohužel ta práce vaše je tím hrozně ponížena, shozena. Ona nemůže po Lucii chtít, aby odváděla práci jako zdravý člověk. Mrzí mě to v tom, že sociální rehabilitace odvedla hromadu práce a díky tomuto přístupu, kdy Lucie.... ono je to hrozně těžké v tom, že si ti lidi myslí někteří, že jsou věci, které ona nevnímá, a že si je nadává do souvislostí. Ona je na něco hodně špatná, ale ona mi dokáže zopakovat třeba slovo od slova, co řekla zaměstnavatelka třeba na vás, a protože vás má Lucie ráda, takže jí to vadí. Rozumíte. Jako že ona to bere, jako že vás pomlouvá, ona si vůbec paní Surová neuvědomila, že Lucie ty její věci vnímá, že jí to není jedno. Takže to bylo škoda. Myslím si, že kdyby na její pozici byla její kolegyně, tak by to vypadalo úplně, ale úplně jinak.

T: Vy jste mluvila o té naší podpoře, jako sociální rehabilitace, tak myslíte, že to měla nějaký význam ty nácviky a to, že tam byla dlouhodobá podpora, že jsme chodili s ní, že se to posunulo někam a že ten zádrhel tam byl ten zaměstnavatel.

R: Určitě. Určitě ten posun byl určitě. Byla tam pravidelnost, vidím v tom opravdu to, že kdyby tam byl jiný člověk na místě, že by to vypadalo úplně jinak. Aby pouštěla videohovor na telefonu, kde je a co dělá, co udělala, aby jí to natáčela na svůj telefon, tak stála vedle ní starší dcera a říkala mami, to nemyslíte vážně. Ona říkala, já jsem jí vzala telefon a hledala jsem, jak jí pustit video. Tím, že ona jí nemá ani WhatsAppu ani na Messengeru, a sestra Blažena je o deset roků starší než Lucie a říkala: „Já jsem nevěděla, jak jí ten telefon mám nastavit na videohovor.“ Ona si vůbec paní Surová neuvědomila, že Lucie jí nemá na WhatsAppu. Lucie říkala, já jsem uklízela, já jsem to dělala a přitom jsem měla natáčet, sestra říkala, že se tak Lucie třepala, že jí vypadl telefon a rozmlátil se. Mě mrzí, že kolem toho jste měli tolik práce, tolik času a že jedna paní to takhle celé shodila dolů. Na Lucčinu psychiku to taky nemělo dobrý vliv, bohužel. Já co bych prosila, ať fakt znají stoprocentně

Lucčiny problémy, aby se předešlo tomu „aha, my jsme nevěděli“. Kéž by to byli lidi, co mají sociální citění.

T: Že by více mapovali toho člověka dopředu?

R: Ano. Jestli to zvládne a jestli to zvládne vlastně ten nadřízený, takového člověka. Ať řekne na rovinu, bohužel toto já nezvládnou, na to já nemám. Já vím, že to je hrozně složité.

T: Kde byste Lucii viděla v zaměstnání a s jakou podporou, kdybyste si mohla vybavit, kde by to mohlo třeba fungovat a proč a co by třeba k tomu potřebovala. Napadne Vás?

R: Mně osobně připadala velice šikovná, když ještě jezdila, když byl supermarket Tesco v Malenovicích, jak se tam doplňovalo zboží. Prostě je to o tom, že tyto velké supermarkety mají zaměstnance, kteří musí dělat všechno, musí dělat pokladnu. Podle toho, kde teďka potřebují, tak musí být flexibilní. Ale Lucčino mínus je to, že ona prostě na pokladnu nemůže a nemůže být flexibilní. Mně osobně třeba víc než na úklid, mi šla víc na třeba doplňování toho zboží, anebo pomoc v kuchyni. Třeba chystat talířky do myčky, čistit zeleninu. Jako tam mi přišla možná jistější, kroužlat ty brambory. Jo třeba ten pán on třeba říkal, že se na ni muselo na Lucku v té jídelně dávat pozor, protože, když ji třeba dal bednu mrkve, on než se otočil, on říkal, já jsem chtěl třeba kilo mrkve očistit. On než se otočil, bylo to očištěné všechno. Jako že musí být u ní někdo, kdo ji má jako na povel.

T: Takže někdo, kdo je tam pořád?

R: Ano, ano. Takové nějaké Lucie odnes, přines a ten člověk opravdu musí být trpělivý, protože vím to z vlastní zkušenosti, že jestli ten člověk není trpělivý, tak by se z ní zbláznil. Já to vím, že je to složité. Opravdu je to moc složité. Vůbec nechcu říct, že zařazení Lucie je jednoduché, je to hodně složité. Je to moc složité, ale v té době když třeba doplňovala zboží jak v Makru, tak v Tesco si neuvědomuju, že by ji tak moc vadili ti lidi, jako to množství lidí. Nedokážu říct, jak se od té doby posunula vlastně tato psychická stránka, protože teďka do obchodu díky vám taky chodí. Říká, že když jde s váma, tak je to v pohodě. Se mnou občas třeba vyběhne rychle, já říkám „Lucko ale já za tebou běhat nebudu, že. Já půjdu svým tempem a projdu si to, co já potřebuju. A to že já vcházím do Kauflandu a ona už je u pečiva. To je ale tvůj problém, to já ale za tebou běhat nebudu. Jako s manželem jo, manžel ten je asi víc splachovací, takže je to asi v pohodě. Já teďka tím, že pracuju, tak jsem tam na odpoledne, tak oni si spolu zajdu nakoupit, tak jako dobré, já jsem s tímto spokojená, protože já obchod nevyhledávám, já jako. Takže nedokážu posoudit, jestli by třeba to co zvládala v tom M. doplňovat zboží, anebo v těch potravinách, jestli by to zvládala teď. Nedokážu to posoudit, protože už je to víc roků.

T: My jsme tedy mluvily o úřadu práce, o těch zaměstnavatelích a naší službě. A vy třeba Lucii pomáháte v tom hledání, třídění těch prací, výběru, domluvě se zaměstnavateli nebo ona to zvládá všechno sama?

R: Ona je natolik aktivní, že mně na messenger zahrne neskutečným množstvím inzerátů. My spolu sedneme. Já nemám prostor, kde bych jí hledala tu možnou práci. Ještě mě napadlo u ní, když odbočím, že by nebylo špatné, roznášet nějaké letáky. Chodit, chodí ráda...já nemám prostor ji nějakou práci hledat, protože ona je natolik aktivní, že ona mě přebije v tomto. Ona mně naposílá inzeráty a teď já si s ní sednu a řeknu: „Lucko, podívej se, jestli chceš tady pracovat v Uherském Hradišti, nemám s tím problém, ale musíš si tam najít ubytování. Procházíme inzerát po inzerátu. Je Lucie, tady chtějí ale řidičský průkaz, ty si to nechteš. Musíš si to pořádně přečíst, protože ona jako je to je pěkné, tak mi to pošle. Takže pošle třeba dvacet inzerátů, a z toho je reálný jeden maximálně dva.

T: Takže v tom třídění potřebuje pomoci.

R: Ano, ano, protože ona když ji to chytne, že chce pracovat, tak ona je hrozně aktivní. Ona je urputná. Hrozně urputná. Vždycky říkám, nechej si čas, rozmyslet si to v klidu, nic tě nežene. Na jednu stranu se nudí, na druhou stranu by ráda pracovala. Když už je tam nějakou dobu, tak mám pocit, že už toho má plné zuby. Nevím, jestli je to psychický stav, co ji potom jako brání, že si musí odpočinout. Jestli to dělá z toho, fakt jako chodím tři měsíce do práce, potřebuju oddych. Nevím, co je to hlavní, protože já jí říkám: lepší míň hodin a vydržet tam, než si hledat něco a po měsíci po čtrnácti dnech zjistit, že na to nemám, že su z toho unavená. Tím, že má vlastně teďka invalidní důchod trojku, takže jí fakt stačí dostat se mezi lidi, pro její pocit jako že pracuju, ale není to už o tom, že si musí vydělat. Pro mě je důležitější, aby měla ten psychický stav v lepším stavu, než má teďka, jako pro mě ta její psychika je daleko důležitější než práce, ale myslím si, že ta psychika souvisí s tím, že by někam chodit měla. Třeba dvě hodina denně nebo tři hodiny dvakrát třikrát týdně, aby se nenudila, aby nevymýšlela kraviny a aby měla ten pocit, že jde do práce. Není to chodit do práce a vydělat tam hromadu peněz, ale jít do práce, kde se mám dobře, kde se těším a kde budu klidně i dva roky. Jenomže ona je strašně umíněná a jak jsem říkala urputná. Ona když si něco dá do hlavy, tak jí se to z tama špatně dostává. A další věc je, že ona je strašně nervózní, ale strašně nervózní. Ona kolikrát já jí říkám Lucko pojď, sedni si. Chodí třeba kolem stolu, přešlapuje, říkám v klidu, jako kdyby neuměla odpočívat. Jako že neumí si sednout a...jako že to neumí, že je pořád v nějakém napětí.

Práce, která by ji bavila, možná nějaká zeleň, možná, já nevím. Mně přišla fakt spokojená, když byla třeba při doplňování toho zboží v těch obchodech, ale nedokážu říct, jestli by to teďka zvládla. V kuchyni, ráda je v kuchyni, nádobí, ta zelenina.

Přemýšlím ještě, co tam můžou být tedy ty překážky moc lidí, jak jste říkala přístup zaměstnavatele, stres.

T: Jestli vás ještě něco k tomu třeba napadne. Ve které práci byla nejdéle.

R: To bylo v tom bistro. Šest, sedm měsíců. Tam se fakt strašně těšila na pana kuchaře. I ta, jak se jmenovala, odešla, pomáhala tam panu kuchařovi, teďka mi psala Lucka, že spolu mají sraz. Slečna Daniela Tak taky jaksi spolu, byla na ni hodná, Lucka říkala, že Daniela neměla co dělat, že jí pomohla, že jí to zametla, že ona vytřela. Ona toto vidí a toto ona ocení, že se k ní pěkně chová. Ale říkám, ta její nálada jako lítá to jako, to musí být otrlý člověk, aby to ustál. Zase si říkám, že ty dvě hodiny by to mohl ustát, že to není, že to není třeba osm hodin, že to už by bylo zase horší. Že takový nějaký kratší úsek. No a další věc je, že ona si nevěří, ona to nedokáže, ona to neumí, ona to nezvládne. To je od školky museli jsme jí říkat: „Lucko, to se naučíš, to dokážeš, to zvládneš.“ Třeba to jde pomaleji, ale to její sebevědomí, je taky blbé, že třeba někam nastoupí, anebo jde se ptát na práci a ona už hned dopředu říká, že neví, jestli to zvládne. No to já vím, ale my jí můžeme říkat milionkrát. Ale říkám to je snad vrozené, to je furt dokola, to je já to nezvládnu, já se to nenaučím, já to nedokážu. A můžeme, ji říkat, jo naučíš, chce to třeba víc času, ale i tak když někam nastoupí a zrovna na začátku říká, že se to nenaučí, že je to těžké, že to nezvládne a hned se ptá toho zaměstnavatele, jestli je to těžké, jestli je to náročné, tak jako zrovna budí dojem... Ještě nevím, jestli vás teď vezmu.. jako že... ona je komunikativní, ona nečeká na mě, že by třeba, mami zavolej tam. Naopak já jí třeba řeknu, Lucko, měla sis to pořádně promyslet, že už má domluvenou schůzku. Já než se vrátím z práce, ona už má domluvenou schůzku. Říkám a kam a v kolik? Na pět hodin ráno. Říkám Lucko, jak tam budeš jezdit. Jako že to nemá promyšlené ale je to takové její euforické. Ono je to hrozně složité, ona je ráda doma sama, přitom nechce být sama doma, že to je takové jako.... Aha ... vy jste tady, vy jste v kuchyni... a potom... mami kde jste, kdy se vrátíš z práce.... vrátím se z práce a už by byla nejradši, kdybych šla tak někam ven...takže je to takové složité.

T: Děkuji vám moc.

R: Není vůbec za co.

PŘÍLOHA P VIII: R3

T: Tak my jsme se spolu dnes setkaly, abychom si povídaly o naší klientce Lucii a tím co jsme s ní zažily v oblasti hledání práce a zaučování se v práci. Já bych tě teď poprosila, jestli bys mohla začít vyprávět, co tě k tomu napadne, klidně od těch prvních zkušeností. Ještě musím říct, že jsme se domluvily, že to budu nahrávat.

R: Já jsem se s Lucií seznámila, když jsem se vrátila do práce po mateřské, to bylo v dubnu a v té době ona stále hledala práci. Vlastně chvíli po tom, co jsem nastoupila, se řešilo to, že odcházela z dílen a měla jít do samostatného bydlení nově, přestěhovat se na Jižní Svahy. Tehdy vznikly zakázky, že by se chtěla naučit nakupovat a stále trvalo přání, že by chtěla pracovat. A co se týká toho hledání práce, to si pamatuji, že to bylo dost náročné. Ona nám přeposílala několik pracovních inzerátů denně, volala ze dne na den, že má nějaký domluvený pohovor. My jsme se snažily velmi často reagovat ihned, ale by to pro nás velmi komplikované, co se týče organizace práce. Buď absolvovala pohovor s námi, nebo už to nevydržela a absolvovala jej sama. Když vznikl nějaký pracovní poměr. Vzpomínám si, že ji vzali v Kostelci do nějaké hospody a tam selhala, protože se třeba bála stroje na krouhání zeleniny. Tam byla jeden den, vždycky to bylo jeden den. Pak taky ještě další místo pomocná síla v kuchyni, kde rychle selhala. Pořád říkala, jak chce práci. Potom začala uhánět paní Hlavovou z organizace, kde dříve pracovala a poprosila ji, jestli by ji nevzala zpátky a ta jí doporučila tedy práci pro stejnou organizaci pro sekci úklidů na těch bytech. Tam si to šla několikrát vyzkoušet. Tam byl problém ve vedoucích. Nejdřív tam měla být paní Puntíková, kterou jsme za celou dobu neviděli, vůbec tam nějak nefungovala a potom tedy nastoupila paní Surová, která Lucii přijímala do práce. To bylo v červenci.

T: Mě by zajímalo, co v tom procesu hledání podle tebe Lucie potřebuje za podporu? Proč v těch pracích byla jeden den, co se podle tebe stalo.

R: Těžko říct, my jsme tam nebyly. Ona v tom začátku, když jsme ji potom podporovaly v pracovní asistenci, tak tu práci nedělala dostatečně pečlivě, neplnila pracovní úkoly dokonale a věřím tomu, že pokud tam neměla toho asistenta, tak na ty lidi mohla působit. Mohla je vyděsit tím, jaké mívala třeba strachy z těch ostatních lidí, že se doptávala často na to, jestli to dělá dobře. Víím, že když jsme s ní začínali spolupracovat tak měla strach, že ji tam někdo sprdne i v těch bytech. A někdy mohla reagovat neadekvátně, protože ona když ji ti okolní lidé vadili, tak někdy i ty konflikty vyvolávala, takže je možné, že v té práci něco vzniklo i z její strany.

T: Takže tu práci si dokázala najít sama na internetu a potom vnímáš, že při komunikaci se zaměstnavatelem nebo vyřizování dokumentů potřebuje pomoc nebo to zvládne?

R: Ona potřebovala podporu při vyřizování těch formalit- pracovní smlouva a podobně, jenomže ona tu naši podporu často nevyužívala. Ona si domluvila pohovor, aniž by to s námi zkonzultovala, nechtěla tam toho pracovníka, hrnula všechno strašně rychle. Potřebovala to rychle řešit a tím, jak to bylo rychlé, tak to často bylo nedomyšlené možná i z její strany a nedokázala tomu zaměstnavateli úplně přesně pospat, co by potřebovala ona sama v té práci. Myslím si, že byla schopna kývnout třeba i na celý úvazek, více hodin v práci nebo i různé pracovní podmínky. Pak na tom pracovišti při tom zapracování, ona potřebovala podporu. V první fázi ty úkoly rozkrokovat. Takže věřím tomu, že když jí někdo dal úkol, tak ona problém se třeba doptat na to, jakým způsobem to dělat nebo když jí něco nebylo jasné, tak se na to zeptat. Nebo je možné, že se opačně doptávala na kdejaký detail a to těm lidem mohlo vadit.

T: Tak klidně se může posunout přímo do té práce, kde s ní naše sociální služba strávila poměrně hodně času. A říct si v čem všem potřebovala podporu. Co všechno se tam odehrálo, aby ona se dostala do toho, že fungovala.

R: Ona vlastně si tu práci několikrát vyzkoušela, než nastoupila, to tam ještě figurovala paní Puntíková a potom nastoupila paní Surová. Už před tím, když byl ten nácvik, tak tam bylo docela náročné pracovat s těmi kolegy, tam byl pan Igor, který tu práci hodně zanedbával. Původní nácviky probíhaly především ve čtvrti Jižní Svahy, kde se šla podívat, uklízely se dva vchody, bylo to ve dvojici, každý z těch dvou uklízel jeden vchod a tu práci odbývali. Vlastně tam jsme již vysvětlovali Lucii, že je potřeba tu práci dělat pečlivě. Pak vlastně nastoupila paní Surová, která to celé dávala dohromady, protože před tím jim chyběly často pracovní pomůcky nebo tam někde byly polámané mopy, někde chyběly čisticí prostředky. Tak to celé nějak dala dohromady a Lucii přijala. Akorát že tam nastaly změny, dala jí třeba jiný úsek a na ty Jižní Svahy, kde měli jít původně pracovat dva lidé, tak to jí dala celé, že má dělat sama. V tom počátku ta podpora byla, že jsme Lucii pomohli tu práci si zorganizovat, protože ona ten první den nám v rychlosti řekla, co všechno je potřeba uklidit a my jsme si to zapsali a Lucii jsme to potom předávali ty úkoly a pomohli jí, si to zorganizovat, jako tu posloupnost, aby prostě neběhala nahoru dolů z té úklidové místnosti. Pak jsme jí ještě pomáhali v komunikaci se zaměstnavatelkou, co třeba chybí za pomůcky, aby to dodala. V tom ona reagovala docela pružně.

T: Kdyby ses v tomto případě zamyslela nad tou rolí zaměstnavatele na chráněném trhu práce, tak co tě k tomu napadne.

R: Že vlastně vůbec neplnil tu roli toho zaměstnavatele. Že k ní přistupovala jako k běžnému člověku. Nejsem si jistá, jak měly ty normy na ten úklid, co se týče času, ale nemyslím si, že by tam bylo nějaký způsobem zohledněné, že má nějaké znevýhodnění, úkolů bylo hodně. Rozhodně ta paní nebyla vůbec připravená pracovat s člověkem s mentálním handicapem, protože ty úkoly zadávala tak, že je jenom odříkala, nese-psala je. Ta podpora z její strany byla nulová, nechala to více méně na nás. Možná naše chyba byla v tom, že jsme občas fakt zastupovaly roli toho zaměstnavatele, což jsme neměli.

T: Prima, ještě nějaké další subjekty, které v tom zaměstnávání Lucie hrají roli. Ještě má podporu z nějakých jiných zdrojů, aby se jí dařilo uplatnit se na trhu práce? Napadá tě ještě někdo?

R: Tak ta maminka jako opatrovník. Ta si myslím, že ji podporovala dobře a reagovala pružně i na tu paní zaměstnavatelku, která potřebovala ze dne na den podepsat tu smlouvu. Takže tam rychle jeli. A docela využívala podpory té její kolegyně. Ta se přišla na ni někdy podívat, nabízela jí pomoc. S úřadem práce nemáme s Lucií zkušenost.

T: Kdyby sis Lucii představila v nějakém fungujícím procesu, co si myslíš, že by potřebovala ona, aby mohla být někde zaměstnaná dlouhodobě.

R: V tuto chvíli potřebuje Lucie stabilizovat svůj psychický stav. Jakmile tohle bude v pořádku, tak já vlastně nevím jaká vlastně bude, protože s ní to bylo jako na houpačce. Určitě potřebuje podporu při tom vyjednávání a pak při tom zapracování, tam nevím, jestli by byly ještě nějaké strachy, při získání nějaké té počáteční jistoty, osvojení si těch pracovních úkolů, zorganizování práce. Práci by potřebovala ideálně fakt rutinní, pořád stejnou.

T: Umíš si ji představit, že by pracovala bez stálé podpory?

R: Nejsem si jistá. Asi by záleželo, o jakou by šlo pracovní pozici, jak by ji ta práce naplňovala. Ona má pořád tendenci k tomu se zrychlovat a snažit se mít vše hrozně rychle hotové. Ona by byla schopná fungovat třeba nějakou dobu samostatně, ale pak nevím, jestli by ji to nenutilo zase zrychlovat a uspěchat pracovní náplň a tím pádem tu práci nedělat dostatečně dobře. A to je zase způsobené těmi vlnami, ale i tím jejím neustálým nutkáním, že pořád potřebuje být v pohybu, rychle něco dělat. Mě přijde, že když něco začne dělat, tak už zase rychle potřebuje dělat něco jiného. Že už to potřebuje mít všechno hotové a pak zase v momentě kdy už to je hotové, tak je zase paradoxně ztracená, protože neví, co má zase dělat.

T: Umíš si ji představit dělat nějakou jinou práci než úklid. Myslíš, že ten úklid je pro ni optimální?

R: Já jsem se s ní setkala, až když chtěla za každou cenu práci, jakoukoli. Takže uklízení, ty pomocné práce v kuchyni, ale nevím, jestli třeba na tom začátku měla nějakou vysněnou v nějakém oboru. Ona prostě hlavně chtěla pracovat. A vlastně ještě mně k tomu napadá, že byla silně motivovaná i financemi. Že se pořád cítila, že má málo financí, což se vyřešilo tím, že se podala žádost o třetí stupeň invalidního důchodu.

T: Dobré, děkuji.

PŘÍLOHA P IX: R4

T: Na začátek bych ráda řekla, že rozhovor nahrávám.

R: Ano, souhlasím.

T: Jestli byste byla tak hodná a zavzpomínala, jak to s tou Lucií bylo tady v práci a co vlastně potřebovala.

R: Když přišla, tak se mi jevila Lucie velmi schopně, jako že to půjde, že pravděpodobně bude pomalejší, to tam šlo vidět, ale že nebude zásadní asi problém. Potom se samozřejmě ten první počátek se všichni strašně snaží, to je i u běžného člověka, že podává výkony a potom ten výkon jde samozřejmě dolů. Měla výkyvy, obrovské výkyvy. Jednou byla veselá, jednou byla špatná. V zásadě byl problém trošku najít jí práci, protože ona něco dělala a jednou to udělala dobře a potom to udělala špatně. Myslím si, že pro ni zásadní bylo to prostředí a ti lidé, kteří tady kolem toho byli, aby se někde prostě zařadila. Myslím si, že mentálně je věkově než skutečný věk je mentálně, je úplně někde jinde, prostě vymýšlela pytloviny. Alkohol, prášky, myslím si, že i ten partner, který tam vlastně byl v podstatě tak je taky špatně. Jako já vím, že má nějakou sexuální potřebu, ale v tomto případě, myslím si, že to bylo zneužívání toho muže vůči její osobě, že ten dotyčný člověk si myslím, že moc dobře ví, jaký je její zdravotní stav a že to bylo jenom o tom fyzicku. To si myslím, že rodiče neměli dopustit. Rodiče jsou jedno velké téma. Já jsem ji jako měla ráda, akorát tam bylo volba zaměstnavatele vzhledem k zaměstnanci. Kdyby tam nebyli ti rodiče, kteří by byli daleko víc součinní a trochu... protože oni nevidí tu moji snahu a tu vazbu. Jak my musíme strašně ustupovat tady těm zdravotně postiženým a mentálně postiženým, aby vůbec měli nějakou práci, nějakou činnost a ještě s nimi pracujeme. To se nezdá, ale ten čas a energie tam prostě je. Oni tohle nevidí ti rodiče. V tomto případě u té Lucie je, bych řekla 40% negativum, jsou rodiče, které nemůžu popřít. Prostě jsou tam, ale já si myslím že, kdyby ten přístup, tak tady je. Já jsem si ji už zpracovala. Ona i s panem kuchařem ráda pracovala, já to vidím i u zaměstnance pana Františka, jednou dobrý v kolektivu, podruhé ne, ale když to vyprůměrujete, tak je to dobrý v podstatě. Jako motivace, si myslím, že ji potom začalo bavit to obsluhování, tam si myslím, že by jako velmi hezky chytla. Odnést, donést. To mám třeba teď pana Ladislava. Musí tam i ty osobnostní rysy. I ten zdravotně postižený může mít jakoukoliv vadu, ale nesmí mít silně vadné charakterové vlastnosti. Nesmí krást, nesmí rozvracet kolektiv, musí se umět začleňovat a prostě ať je postižený nebo není postižený tak tohle musí být a pokud tohle není, tak musí odejít, protože potom na to hřeší ostatní. Jinak když to vyhodnotím, tak já jsem s ní jako v zásadě prostě asi neměla problémy. Trošku

myslím si, že chyběla autorita. Autoritativní přístup k nadřízenému. To možná pochází i z rodiny, jak s ní jednají, bych řekla, dokážu to profesně popsat, myslím, že to tam hraje velkou roli.

T: Vy jste mluvila o rodičích. Myslíte, že ten jejich přístup tedy nějak projde do toho zaměstnání.

R: Ano, protože oni ji jako. Na jednu stranu je tam snaha, na druhou stranu jsem viděla, že: „To je naše dcera! To naše dcera přece tohle nebude dělat!“ To bylo od jízdnicích řádů, základní věci, ve kterých ti kluci fungují a mají ten nejvyšší stupeň postižení. Prostě je to chyba rodičů, základního vedení. To že se jí to geneticky blbě poskládalo, je jedna část, ale prostě ta rodina je tam silný aspekt. Já jsem se furt vracela zpátky v rámci té rodiny, prostě furt se řešilo. Já jsem to tam cítila velmi. A prostě říkám to ne, to je nad rámec kapacity i osob zaměstnávajících zdravotně postižené. Tohle nejde, toto prostě nepůjde. Samozřejmě ale, když se i tohle ví, tak jak s tímhle pracovat, protože i ty rodiče by měli nějakým způsobem chodit na terapii, když se tohle zjistí, protože ty rodiče nevymažeme, že jo. Ale teď je ta otázka, kde je ta hranice té péče, té sociální a tak dále, rozumíte? To by pro mě bylo strašně frustrující jako sociálního pracovníka, že víte, že chcete pomoci, má to někde dojít, má to mít nějaký začátek, máto nějaký průběh a konec, anebo aspoň nějaký částečný happyend, ale s někým se fakt pracovat asi nedá. Prostě ta složka se v některý moment zavře a jede se na nějaké minimum nutné pomoci, to je konec. A je třeba to těm rodičům říct, aby si to uvědomili, že prostě musí začít u sebe. Samozřejmě všichni chybujeme, to není, jako že by byli špatní, to určitě ne.

T: Mají dítě s handicapem. Kdo z nás si to dokáže představit, co všechno zažili.

R: Takže myslím si jako osoba Lucie, určitě s ní jde pracovat. Myslím si, že tedy ta medikace a správné vyhodnocení osobnosti. Je tam značná nevyzrálость samozřejmě a tak dál. Myslím si, že už jenom to, že ji nikdo nehlídal v těch základních věch, že nebrala ty prášky. Říkám, já tady na to dohlížím. Já mám tady paní Kláru. Ta má taky prostě obrovské vlny, obrovské problémy. Tam jsem jako s ní teď jako hodně bojovala. Já jsem celkem tvrdá. Já musím říct, že jsem tvrdá na ně, ale v dobrém slova smyslu pro ně. A já jí říkám: „Bereš prášky?“ Předemnou musí. A u té Lucie, která bydlí s rodičema, to je základ, aby brala správně léky a pokud nebere ani základní léky v daný čas, v danou hodinu, ale nepravidelně, tak ta psychika se rozhazuje úplně, jako tam se nedomluvíte. Potom hledáte vlastně diagnózu a základ je vlastně medikace správná a braní léků. Tak co, tak ti rodiče jsou nedůslední. A potom jak se to nastaví, tak můžeme zkusit, jestli zvládne to samé jako.

T: Tady v té práci u Vás zvládla Lucie pracovat bez dohledu, bez někoho dalšího nebo potřebovala tu podporu pořád, že s ní někdo byl a kontroloval a pobízel.

R: Myslím si, že v některých momentech... Když si vzpomenu, jak mi umývala nádobí, to byla hrůza. Hledala jsem hodně, co by mohla dělat. Některé úkoly zvládla, některé nebyla schopna zvládnout. A ještě někdy jo a někdy ne.

T: Takže jste vlastně její místo pracovní uzpůsobovali tomu, co zvládne?

R: Ano, přesně tak. Vraceli jsme se furt zpátky furt na začátek. Ale jako pocitově, když vezmu jenom ten pocit, tak si nemyslím, že je ten stav neměnný. Jako že by to bylo zas tak špatné, akorát jenom zvolit nějakou techniku. Myslím si, že měla tedy začít nejdřív chodit do těch přípravných dílen než ji šoupnout zaměstnavateli, protože to byl úplně špatný na počátku, protože ona hned zjistila, že to je špatně. Že si řekla a já jsem úplně špatná, s prominutím na hovno. Ale kdyby prostě měla delší tu přípravu. Někdy ta příprava trvá i dva roky než ten člověk opravdu zjistí ty svoje kvality. Ona musí zjistit na co je dobrá, to jí musí někdo ukázat a říct a ona si to musí tady ty neurony spojit. Říct: „Jo, já umím tady tohle.“ Bude si aspoň trochu sama sebou jistá a až potom může jít do zaměstnání, proto ty dílny jsou a ona šla hned do zaměstnání.

T: Lucie ty dílny vůbec nezvládala, tam byla snaha. Ona tam byla tři dny.

R: A v čem je tedy problém, že to zvládala u mě. Ona byla u mě půl roku. Ona se chtěla vrátit samozřejmě sem potom. Tady vydržela půl roku, sice jsme bojovali, kdyby se do toho nepletli ti rodiče a řešila jsem to s fundovanými osobama, třeba s klíčovým sociálním pracovníkem. Vy třeba máte domněnku a stačí ji pojmenovat, abyste si to jako zařadil. Já taky nemám to vzdělání, to je prostě jenom praxe v mojem případě a neumím některé věci pojmenovat. Tak by ona tady mohla být, to prostředí pro ty lidi je tady super. I právě ten podnik, který následně budeme dělat, a chtěla bych to tam posunout, tak bych chtěla, aby to... To je zase o těch lidech, kteří to vedou. O těch představách nás, těch vedoucích a těch lidí, kteří mají tu vizi, jak to má vypadat. A potom se tam ty lidi nějakým způsobem i cítit, za mě teda. Už jenom třeba i ten pes tady. Ta Paní Klára, ona je má ráda, takže ona i v rámci terapie, ona mi chodí se psem ven, ona se o něho stará. Taky je to fajn.

T: Když bych se ještě zeptala, vy jako zaměstnavatel chybí Vám nějaká podpora ze stran úřadu práce nebo ze strany...sbírání informací. Je něco co vám chybí.

R: Jedna věc co si myslím, že ty sociální služby nejsou vůbec s úřadem práce propojeny. Vůbec jako úřad práce zaměstnávání osob OZP, tam mi chybí jako ta propojitelnost. Tam pro ně prostě OZP je člověk, který je onkologický pacient. Není tam složka té integrace. Tam si myslím, že chybí přímo odbor na tohle, kde by tam měl být. Prostě dovést to do té

praxe, aby to bylo uplatnitelné. To jsem pocítila hned, úplná tragédie. Úřednice otupělé systémem. To je systémová chyba. Ty pracovníci by měli rotovat nějakým způsobem, aby ta produktivita byla efektivnější, za mě.

T: Využíváte možnost asistence?

R: Ano, my s nimi pracujeme, ta asistence tam je. Já vařím, ale zároveň ona mi pomáhá a já ji vedu. Praxe je jiná, protože přeci nebudu já jako asistent stát a budu se na něho dívat. Já když jsem to někomu vysvětlovala na tom úřadu práce, tak oni to ani nechtějí slyšet, je to vůbec nezajímá. Praxe je taková, že opravdu pracujeme s nimi a zároveň my si děláme svou práci. Oni pomáhají nám, my pomáháme jim a je tam spolupráce. Tak je to správně. Ne, že já se na ni budu dívat, je to zbytečné. Já si vezmu a já ji začleňuju. Takže si myslím, že tohle je špatně legislativně.

Co bych jako já. Já jsem po pravdě nad tím nepřemýšlela, protože jste prostě v nějakém systému a nemáte moc času přemýšlet, co by mohlo být jinak. Samozřejmě ta podpora. Já nemůžu zaměstnávat úplně všechny, byť to prostě musím vymyslet tu ekonomiku. Máte §78 zákona o zaměstnávání osob s postižením, máte 85% vám proplácí. 25% někde musí vydělat. Bohužel těch 25% musíte vydělat a to narazily i chráněné dílny někde. Vy je můžete právě vyčerpat na tady těch pracovníkách, ale tam je to tři ku jedné, dejme tomu. Myslím si, že jsou znevýhodnění někteří, kteří by si to zasloužili. Nemuseli by dělat vůbec výkon a mělo by tam být 100%, za mě. A byli by, to je už v podstatě ta sociální služba, ale proč to neudělat i těm podnikajícím osobám, které mají sociální citění, nemuseli by řešit ekonomiku. Mělo by to být limitované, aby to nebyl byznys, počtem osob. Měli by z tama vycházet nějaké výsledky. Ale vzít si tady pět a neřešit tu ekonomiku a opravdu s nimi daleko víc pracovat. Protože složitost vytvořit pracovní dílny, já když jsem se na to zaměřovala, je poměrně těžká. Takže já tam vidím jako legislativní problém vytvářet pracovní dílny. Já si dokážu představit, já jsem to měla vymyšlené na farmě, dvě pracovní dílny, kde oni by měli pocit užitku. Už jenom třeba ta zelenina, kde by si oni vlastně pracovali, něco by jsme prodali, mohli z toho mít zisky, oni by měli zeleninu. Neřešila bych vůbec ekonomiku, nejela bych na výkon. Ten stát by zajistil jenom to, že prostě ty tři lidi mají někde být. Tam jde o to, že to budou osoby, které podnikají, že to nebudou služby. V tom je ten rozdíl.

T: Myslíte, že zaměstnavatelé na chráněném trhu práce všichni mají sociální citění?

R: Myslím si, že velcí hráči. Myslím si, že je jen malá část společnosti nebo podnikajících osob, které tak dokáží smýšlet, ale ti co vydělávají velké peníze, tak hledají to dobro. Já jsem se taky k tomu dostala, já nejsem velký hráč, já jsem z těch sociálně citících, jsem v těch 4% pravděpodobně. Oni potřebují někomu pomáhat, prostě tam je to jinak. Oni mají peníze a

oni potřebují prostě jenom, třeba když chodíte do kostela a chcete si koupit odpuštění, když to řeknu takhle. Když to přirovnám. Není to úplně správná definice, ale tak oni smýšlí, že oni se dostanou do té fáze, kdy si řeknou fajn tak někomu pomůžeme. Oni nechcous dávat dary, protože to je nula nula, to nikdo nevidí. Oni to chtěou mít fyzicky. Oni to chtěou vidět a chtěou to řídit. Takže já bych se chtěla zastat těch 4%. Myslím si, možná můj nápad je špatný, neuplatnitelný, ale já to tak cítím.

T: No, a kdybychom se vrátily ještě k Lucii, tak vlastně vy jste to popsala, jak to bylo. Hráli tam roli rodiče a je ještě něco co by podle Vás Lucie potřebovala, aby uspěla.

R: Potřebuje být v jednom prostředí. To že jí dovolí někdo neustále přeskakovat zleva doprava je úplně špatně jako pro toho člověka. Ona furt zase začíná znova, znova, znova. Ona potřebuje stabilitu toho prostředí. Neuhnout. Takže určitě to, že věděla, kam jde, kde bude, jakou směnu bude mít, co bude dělat. Ale já takhle s paní K. mám daleko větší konflikty osobnostní než s tou Lucií. Ona to možná jako víc tutlá v sobě, ale tam musí být souhra lidí, kteří na tom pracují, na tom kolektivu i na těch lidech zdravotně postižených. Ne všechno jde ovlivnit v té práci. I kdybych já byl prostě všemohoucí a nejlepší vedoucí, tak já neovlivním ostatní okolnosti. Ale když se to dobře nastaví, tak to jde. Tak ona taky samozřejmě musí se sebou pracovat. Já si myslím, že kdyby tam nebyli ti rodiče, za mě ona by tady zůstala. A určitě ten partner tam není jako dobře, ten tomu dával korunu.

T: Takže vlastně jak ten rodinný život a ten okolní život vstupuje do té práce a ovlivňuje toho člověka.

Dobré, tak děkuji.

R: Já doufám, že to bude přínosné.